

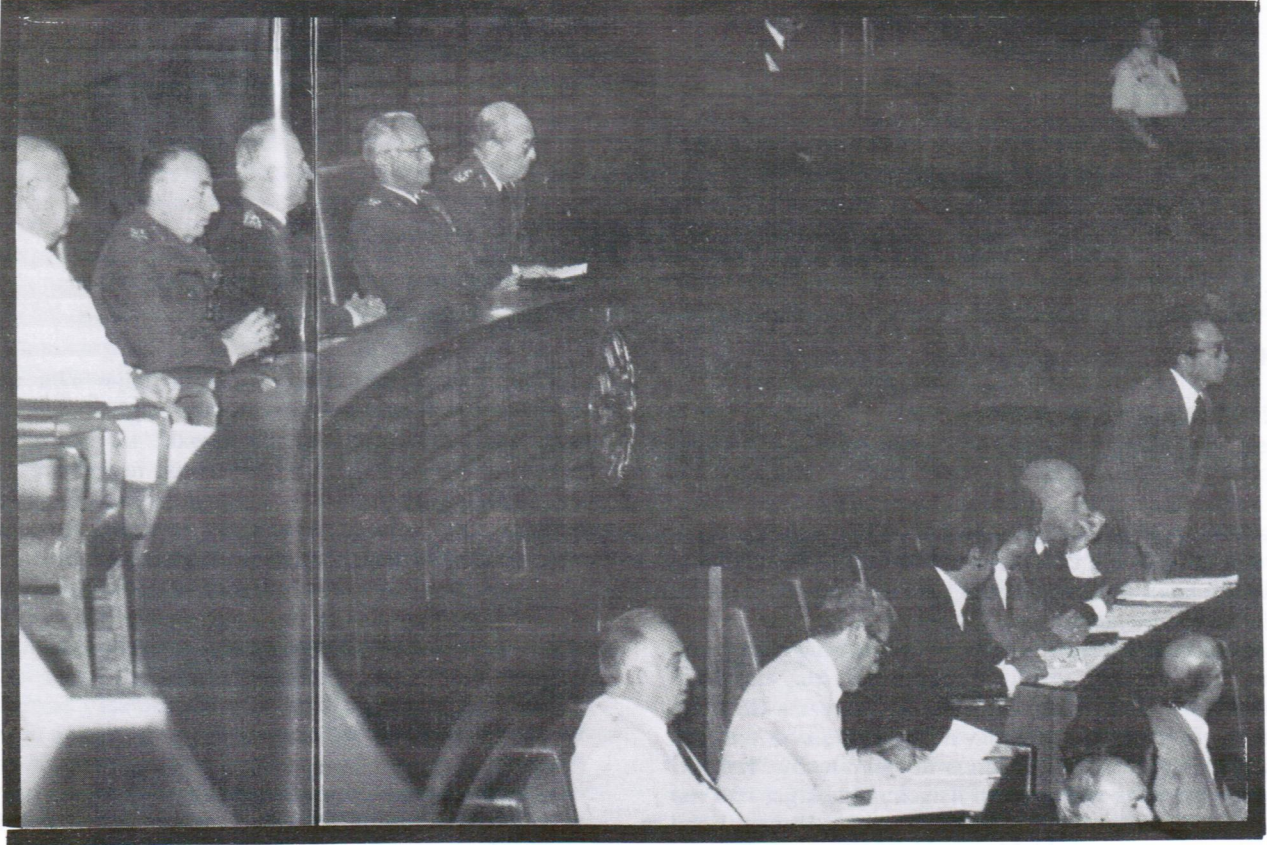
12 Eylül
Anayasası

12 EYLÜL ANAYASASI VE HUKUKU

ve
Hukuku

DEVİRİNCİ
İŞÇİ

12 Eylül Anayasası

ve
Hukuku

12 Eylül Anayasası

İÇİNDEKİLER

Giriş	1	Tutukluların savunma hakkı yok gibidir	22
Anayasa'nın hazırlanması	2	Sıkıyönetim askeri mahkemelerinde tutuklama kurumu infaz kurumu haline getirilmiştir	26
Anayasa'nın oylanması	3	Sonuç	27
Anayasa metninin incelenmesi	4	12 Eylül nasıl bir yargı getirdi	28
Sonuç	11	Sıkıyönetim askeri mahkemeleri bağımsız yargı organları değildir	30
HUKUK	13	Askeri yargı tarafsız değildir	33
Soruşturmalarda ve yargılamada hukuk katledilmiştir	14	Askeri yargıtay'da da çifte standart	34
Sıkıyönetim mahkemeleri bağımsız değildirler	16	Deliller yasalara aykırı olarak toplanmıştır	35
Savunma hakkı kısıtlanmıştır	20	Sonuç	38

GİRİŞ

Bir ülke rejiminin niteliği o ülke anayasası tarafından belirlenemez. Anayasanın da dahil olduğu hukuksal üst yapı kurumlarıyla, ülkenin ekonomik-sosyal-siyasal-kültürel v.b... yapılarının bütünlüğü, bu rejimin tanımlanması için incelenmesi gerekli alanlardır. Bu nedenle anayasa boyutundaki bir inceleme, bir bütün olarak toplumsal yaşamın her boyutuna uzanmak zorundadır. Ancak gerek, anayasaların toplumsal sistemin hukuksal üst yapıdaki biçimlenişlerinin en önemlilerinden biri oluşu; gerekse, konumuzun doğrudan " Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası " oluşu doğal olarak broşürün boyutunu kısıtlıyor. Bu nedenle toplumsal yaşamın diğer bileşenlerine ancak anayasa konusunu açıklamaya gerekli olduklarında değinme ve atıflarda bulunulacak.

1982 Anayasası'ndan önce cunta-resimi adı Milli Güvenlik Konseyi- , Türkiye için öngördüğü toplumsal sistemin ana dokusunu en ince ayrıntılarına varıncaya dek belirlemişti. 82 Anayasası, belirlenen bu sistemin anayasa düzleminde formüle edilmesinden başka bir şey değildir. Anayasa hazırlanıp yürürlüğe girmezden önce oluşturulan bu " toplumsal model" in yasaları, Türkiye'de yaygın olarak " 12 Eylül Yasaları" diye adlandırılıyor. İşte bu "12 Eylül Yasaları"na anayasanın geçici 15. maddesiyle dokunulmazlık kazandırılmıştır. Öylesine bir dokunulmazlık ki; bu yasaların anayasaya aykırılığı bile iddia edilemez. Böylece cunta, kendi yasalarının, temelini kendi oluşturduğu anayasaya aykırı olabileceğini başta kabullenip, bunları güvence altına alıyor. Diğer yanda, her türlü yasal-hukuksal sözleşmeye güvensizliğini açığa vurmuş oluyor. "Anayasa Hukuku" tekniği açısından, bir anayasada, kendine aykırı maddelerin güvence altına alınması bir yana; varlığını iddia edebilmek bile gülünçtür. İşte " 12 Eylül Rejimi" ve O'nun anayasasının traji-komik yanlarından yalnızca birisi bu...

Cunta 1982 Anayasa oylamasıyla "demokrasiye geçiş süreci"ni başlattığını ilan etmişti.Yani aslında cunta ve 12 Eylül rejimi, "anayasalaştırılmış" oluyordu. Bunun toplumsal yaşamın bütün boyutlarındaki ifadesi, " askeri faşist rejim" ilkelerinin kurumlaştırılarak sürdürülmesidir.

Esasen, zaten daha 12 Eylül1980'de bizzat cunta şefi Kenan Evren, amaçlarının

" ... 12 Eylül'ü aratmayacak şekilde yasal düzenlemeleri makul bir sürede tamamladıktan sonra sivil idareyi yeniden tesis etmek..." olduğunu belirtmişti...

Elbette cunta bu yaptırımlarını, tek başına kendi isteğiyle yapmadı. Emperyalizm ve ABD'nin Ortadoğu ve ülkemiz üzerindeki çıkarları, Türkiye'de "12 Eylül Müdahalesi"ni ve 12 Eylül'le oluşturulan "toplumsal model"i gerekli kılıyordu. ABD'nin 3. Dünya Ülkeleri'ndeki askeri rejimlerden daha kolay taviz sağladığı, 12 Eylül'den sonra T.C-ABD arasında pekiştirilen ve geliştirilen ilişkilerle daha net ortaya çıktı. Bunun yanında, " Demokratik Avrupa Ülkeleri" yönetimlerinin cunta ve 12 Eylül Rejimi'ne baştan beri sağladığı açık-gizli destek bizler açısından nelerin bedeli/kanıtı? .. Bir yandan kendi anti-militarist kamuoylarına "askeri rejimlere karşı olduklarını, onları onayladıklarını" söyleyen bu yönetimler; diğer yandan Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki "askeri rejimler"le gizli-açık siyasi-ekonomik ilişkilerini sürdürüyorlar. Avrupa Ülkeleri Yönetimleri'nce geri kalmış ülkelere ve Türkiye'ye uygulanan bir başka çifte standart da, bu ülkelerin halklarının Avrupa'daki kadar demokrasiye layık olmadıklarını; sözümona " 2. sınıf bir demokrasi"nin onlar için yeterli olduğunu kabullenmeleridir. Bu kabulleniş, faşist rejimlere sağlanan ekonomik-siyasi-askeri destekle açıkça ortaya çıkıyor. Bu noktada faşizme ve militarizme karşı olan Avrupa'lı demokrat, ilericilerin önemli bir görevi belirginleşiyor: Faşist rejimlere destek veren kendi yönetimlerine karşı kamuoyunu uyanık tutmak, bu yönetimlerin ikiyezüllüğünü teşhir etmek, oluşturulacak baskı gücüyle bu desteği engellemek...

" 12 Eylül Toplumsal Modeli"nin "gereklilik" nedenlerinden biri de, Türkiye tekeli sermayesinin istediği daha fazla sömürünün, ancak böylesi baskıcı ve toplumsal muhalefetin susturulduğu bir ortamda mümkün olabilmesiydi. " ... Yeni anayasa -tasarısı-, 12 Eylül'den önce tekeli sermaye neyi istiyorduyorsa, hepsini -hemde fazlasıyla- dile getirmektedir..." (Prof. Server Tanilli, Cumhuriyet, 18 Ağustos 1982)

2-) Kurucu Meclis:

Kurucu Meclis adı salt göstermelik olarak cunta tarafından konmuştur. Yoksa, bileşimi, amaçlarının içeriği, yetkileri açısından bakıldığında; Kurucu Meclis'in CUNTA+ CUNTANIN DANIŞMA MECLİSİ'nden oluştuğu açık.

- 1 -

ANAYASA'NIN HAZIRLANMASI

Dünya anayasalar tarihi incelendiğinde, genellikle anayasaların, iktidar değişikliği, ihtilal ve devrimlerden sonra değiştirildiği görülecektir. Türkiye'de aşağı yukarı her on yılda bir " ordunun iktidara el koyması" gelenekselleşmiş bir olgu haline geldi. İşte bu yüzden, Türkiye'de her on yılda bir anayasa değişikliği, ya da bir anayasa yapılması da gelenekselleşti neredeyse...

12 Eylül 1980 "askeri müdahalesi", şimdiye kadar olanlardan " toplumsal model"e ilişkin amacı ve bu amaca ilişkin hazırlıklı ve kararlı oluşuyla farklıdır. 12 Eylül Müdahalesi'nin hangi iç ve dış faşizm yanlısı-destekçisi güçlerin eseri olduğu, Türkiye'de yayınlanan çok sayıda inceleme, araştırma, anısal dökümanla açıkça ortaya kondu. Konunun bu yönü belki de Türkiye Tarihi'nin bu süreçteki incelenmesine giriyor. Ancak anlaşılın gerçek odur ki; 12 Eylül Müdahalesi iç ve dış "mihraklar" tarafından 1975-76'larda planlanmıştı. Öylesine planlanmıştı ki, Kenan Evren'nin daha 1978'de Genel Kurmay Başkanı iken tuttuğu notlarında " Çıkarılması Gereken Kanunlar" başlığıyla 103 yasa yer alıyordu. (Bkz. Yalçın Doğan, Dar Sokakta Siyaset 1980-83, Tekin Yayınevi, 5. Basım, İstanbul Şubat 1986) Bunların hangilerinin " 12 Eylül yasaları" olması hiç önemli değil. Çünkü bunlar bir yandan birbirlerini bir yumak gibi sarmalayıp bütünlüyorlar, diğer yandan cunta dönemi yasaları anayasa "dokunulmazlık" kazanmış durumdadır. Ordu bölgesi yasal-anayasal donanım ve hazırlıklı 12 Eylül 1980'de iktidara el koydu...

1-) Çerçeve ve Öz:

Yukarıda belirttiğimiz hazırlık, 12 Eylül'le birlikte uygulamaya safhasına sokuldu. Anayasa metni doğrudan incelenirken ağırlıklı üzerinde durulacak olmasına karşın, şimdiden vurgulamak zorundayız; 12 Eylül'le birlikte " klasik demokrasi"lerde eşine rastlanmayan bir biçimde askeri otorite, sivil otorite aleyhine yaygın mevzi zaptetmiş ve bu kurumlaştırılmıştır. Daha anayasa hazırlıkları başlamadan toplumda "asker yönetimden çekilse bile son sözün onda olduğu" yargısı perçinlendi.

Ekonomik plandaysa, 12 Eylül'den hemen sonra şimdiki Başbakan Turgut Özal'ın sorumluluğunda, orta ve alt gelir tabakalarından tekeli sermayeye para-kar transferinin esas alındığı herkes tarafından kabul görüyor. Bir yandan işçi sınıfı ve emekçilerin gerçek gelirleri sürekli düşürülürken, diğer yandan özendirici önlemler -yüksek faiz-Banka Bankerler Olayı ile tekel karları alabildiğine artırıldı. Bunun emekçi ve yoksul kesimler açısından ifadesi açıklık, yoksulluk ve sefaletin artması idi... Bu uygulamaların sorumluluğunun ilk elde cuntaya ait olduğu o derece açık ve kesindi ki, o dönem uygulamaları anayasanın geçici 15. maddesiyle yargı denetim dışında tutuldu. Türkçe'deki " Minareyi çalan kılıfını hazırlar" atasözündeki gibi, bütün bunlar " yasal bir temel "(!) üzerine oturtuldu: "...Türkiye'nin şu anda üzerinde oturduğu hukuksal yapı 12 Eylül'

ün ilk 3 yılında belirlendi. Bu dönemde, 6 Aralık 1983'e yani T.B.M.M Başkanlık Divanı'nın oluştuğu tarihe kadar tam 535 yasa çıkarılarak, Türkiye siyasi yapısının sınırları yeniden çizildi. Bu dönemde çıkarılan yasa ve diğer mevzuat 1982 Anayasası'na aykırı bile olsalar varlık ve etkilerini sürdürüyorlar..." (Doç. Fazıl Sağlam, Hukuk Yapısında 12 Eylül Taşları, Cumhuriyet 9. Kasım 1987)

a-) Cunta:

12 Eylül 1980'de yönetime el koyan kuvvet komutanları ve genel kurmay başkanından oluşuyordu. Kendi adını Milli Güvenlik Konseyi olarak koyan bu kurul, anayasa tasarisinin oluşturulmasında asıl karar mercii idi. Ve zaten, yukarıda da belirttiğimiz gibi anayasa taslağının ana hatlarını 12 Eylül'den önce oluşturulmuştu.

b-) Danışma Meclisi:

160 üyeli olan Danışma Meclisi'nin 40 üyesi doğrudan cunta tarafından atandı. 120 üyesi ise, her ilin valilerince gösterilen üç kat aday arasından Milli Güvenlik Konseyi'nce "seçildi". Görüleceği gibi Danışma Meclisi'nin oluşumunda, "...Tek dereceli genel oy ve siyasi partilerin temsili tümüyle bir yana bırakılmış, askeri rejimin ve merkezi idarenin 'tayin ve nasp' ettiği bir kurul..." (Taha Parla, Türkiye'nin Siyasal Rejimi, Onur Yayınları İstanbul, 1986 Syf:81) olması esas alınmıştır. Bu haliyle Kurucu Meclis'in ATAMA+ATAMA ile oluşturulduğu, halk oyuna dayanmadığı, siyasi parti,ve başka meslek grupları temsilcilerini içermediği için klasik anlamıyla Kurucu Meclis olmadığı; cuntanın belirlediklerini " yazma kurulu" olarak şlev sürdürdüğü açıktır.

En belirgin görevi, anayasa taslağını hazırlamak ve MGK'ne sunmak olarak belirlenmişti. Bu görevini, içinden seçerek oluşturduğu Anayasa Hazırlık Komisyonu'nun 6 aya yakın süren çalışmalarıyla yaptı. Ancak gerek şekli olarak bir komisyon oluşturulmasına, gerek bu komisyonun 6 ay hazırlık çalışmalarını sürdürmüş olmasına bakarak yarınsamaya düşülmemelidir. Danışma Meclisi'nin de, Anayasa Hazırlık Komisyonu'nun da görev ve yetkileri en ince ayrıntılarına dek cunta tarafından belirlenmişti. Bu "görev ve yetkilerin" dışına çıkarak gerçek bir Kurucu Meclis işlevini sürdürmesi yasaklanmıştı. Danışma Meclisi'nin anayasa hazırlıkları içinde olduğu bir dönemde kendi aralarında toplanarak ülkenin siyasi durumu ve anayasa oylamasından sonra siyasi partilerin alacağı tavırlar üzerine konuşan Danışma Meclisi üyeleri Cunta emriyle sorguya çekildiler. O tarihte Türkiye'de anayasa gibi siyasetin en yoğunlaşmış kurallarının oluşturduğu bir metni hazırlamakla görevli Danışma Meclisi'nin "siyaset yapma" hak ve özgürlüğü yoktu. Bu hak yalnızca cunta ve işveren çevrelerine aitti. (Bkz. Yalçın Doğan, age.)

Bu durumda Danışma Meclisi ve Anayasa Hazırlık Komisyonu, görev ve yetkileri açısından "anayasa yazım kurulu" olmaktan öteye geçemezdi. Çerçevesi ve özü cunta tarafından belirlenmiş olan anayasanın yazımını 6 ayda tamamlayabildi.(!) O dönemde işçiler ve emekçi halk katmanlarının bütün örgütlenmeleri dağıtılmış, siyasetle uğraşmaları yasaklanmışken; anayasa taslağının oluşumu ve yazımı, işveren dernek ve kurumları (TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, TUSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği)nin etki ve katkılarıyla tamamlandı. Bu durum, bugün Anayasa Taslağı Hazırlık Komisyonu üyelerince, Danışma Meclisi üyelerince ve İşveren çevrelerince bile açıklıkla ifade ediliyor. Bunun dışında, uzman ve teknik kişilerin, anayasanın esasına ilişkin değil, yazım ve formülasyon açısından fikirleri alındı.

3-) Anayasa Taslağının Tartışılma Aşaması:

Anayasanın ve diğer siyasi konuların düz vatandaşı ilgilendirmedigi; bu tür konularla uğraşmanın vatandaş için politik-tehlikeli olduğu 12 Eylül'den sonra topluma cunta tarafından benimsettirilmişti. Milli Güvenlik Konseyi'nin 12 Şubat 1982 tarih ve 65 nolu kararıyla bu durum iyice pekiştirildi ve ek ceza yaptırımlara bağlandı. Burada ilgili karardan bir alıntı yapacağız:

1-) "...11 Eylül 1980 tarihinde mevcut olan ve 2553 sayılı kanunla feshedilmiş bulunan siyasi partilerin, genel başkanı, genel başkan yardımcısı veya vekili, genel sekreteri, genel sekreter yardımcısı ile genel yönetim kurulu üyesi sıfatına haiz olanlar dışında kalan...

A-) ... Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanınca sözlü veya yazılı istekte bulunması halinde...

B-) ... anayasa konusunda düzenlenen akademik ve bilimsel nitelikteki toplantılarda bir siyasi partiye atıf yapmadan...

2-) Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanlığının isteği halinde anayasa konusuyla doğrudan ilgili kamu kurum ve kuruluşları anayasa düzenine ilişkin konularda görüşlerini bildireceklerdir.

3-) İlgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla sıkıyönetim komutanlıklarının iznine bağlı olarak yeni anayasa düzenine ilişkin bilimsel nitelikte toplantı veya çalışmalar yapan mesleki kurum ve kuruluşların dışında kalan ve yürürlükteki mevzuata göre hertürlü siyasi faaliyette bulunmaları yasak olan dernekler, tüzel kişiler ve topluluklar hiçbir şekilde yeni anayasa düzeni hakkında görüş açıklamazlar ve bildiremezler. Bu yasaklara uymayanlar hakkında, fiilleri başka bir suç oluşturursa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca yasal işlem yapılacaktır..."

Alıntı kendi içinde özetlenirse:

a-) Eski siyasi parti yöneticilerine konan yasak bu konuda da sürdürülmüştür.

b-) Yöneticiler dışındaki siyasi parti mensubu vatandaşların anayasaya ilişkin fikir belirtebilmeleri "bilimsel ve akademik" olma şartına bağlanarak kısıtlanmıştır.

c-) Anayasa konusuyla doğrudan ilgili bilimsel ve mesleki kurumların fikir belirtebilmeleri Anayasa Komisyonu'nun sözlü veya yazılı istemine bağlanmıştır.

d-) T. C vatandaşlarının anayasanın öncesinde varolan "yurttaşlık hakları"ndan kaynaklanan, kendisinin ve ülkesinin geleceğiyle bire bir ilgili anayasa konusunda söz söyleme hakları "bilimsel ve akademik" olma kısıtlamasıyla ellerinden alınmıştır.

e-) "Anayasa hazırlığına ilişkin tartışmaların özgür bırakıldığı" aldatmacasıyla insanların siyaset yapmaları ek cezalarla daha da sınırlandırılmıştır.

f-) Bir yandan hiçbir yasal gerekçe olmaksızın faaliyeti durdurulan dernek üyelerinin tüzel kişi ya da salt kişi olarak fikir belirtmeleri yeni kayıtlar altına alınırken;

g-) Karar metninde olmamasına rağmen Aydınlar Ocağı(*), TİSK, TÜSİAD vb... faşist ideoloji üreten ve bizzat uygulayan kuruluşlar, işveren kuruluşları hep siyasetin içinde ve anayasa tartışmalarının belirleyeni oldular. Aydınlar Ocağı'nın hazırladığı "Anayasa Taslağı", yürürlükteki anayasa ile tıpa tıp benzerlikler içindeydi. (Bkz. Hulusi Turgut, 12 Eylül Partileri, ABC Ajans Yayınları, İstanbul Nisan 1986 Syf:35-40)

(*) Aydınlar Ocağı, gerici-faşist güçler için ideoloji ve politika üreten etkili bir kuruluştur. T.C'nin şimdiki resmi ideolojisi olan "Türk-İslam Sentezi" bu kuruluşun eseridir.

O halde bütün 12 Eylül Rejimi boyunca olduğu gibi, anayasa hazırlık tartışmalarında da ne sıradan vatandaşların, ne de teknik kişi ve kuruluşların "demokratik katılımçılık" anlamında söz ve karar belirtme özgürlükleri olmadı. Fikir belirtmeleri özgür bırakılanlar da özgürlüklerini değil, cunta anayasa taslağını daha iyi formüle etmeye "memur kılınmaları" görevlerini yerine getir-ebil-diler. Bu ortam içinde "Anayasa Hazırlık Ön Tasarısı" cunta tarafından şekle ilişkin kimi düzeltmelerle onanarak "Anayasa Taslağı" haline getirildi.

- 2 -

ANAYASA OYLAMASI:

Konuyu mümkün olduğunca Anayasa Hukuku ve Tekniği ile sınırlandırarak sürdürelim. Anayasanın hazırlık ve tartışılma aşamasında vatandaşların, demokratik baskı güçlerinin katılımı yerine kısıtlanması olarak sürdürülen yasakçı anlayış, başka boyut ve biçimlerde "oylama aşaması"nda da sürdürüldü.

1-) Alternatif yok:

Anayasa Taslağı, oylama sonuçlarına ve Türkiye insanının bu sonucu da dikkate alarak oy kullanmasını sağlayacak olan bir seçenek belirlenmedi. Taslağın kabulü için cunta tarafından açık ve gizli tehditler sürdürüldü. Cunta şefi Kenan Evren basın mensuplarına "Anayasa kabul edilmezse, halk demokrasiyi değil, bizi istiyor deriz ve kalırız" diyordu. (Bkz. Hasan Cemal, Tank Sesiyle Uyanmak, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, syf:550) Bu açıkça anayasanın kabul edilmesinden başka bir seçenek tanınmadığının ilanıydı. Anayasa oylamasında, halka seçenek değil, tehdit sunulmuş; yalnızca "ölümlerden ölüm beğenmesi" özgürlüğü (!) tanınmıştır.

2-) Anayasa ile Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Birlikte Yapılması:

Dünya Anayasa tarihlerinde seçim tekniği açısından anayasa oylaması ile cumhurbaşkanlığı seçiminin aynı oylamada yapılmasının başka bir örneği olduğunu sanmıyoruz. Bilinen odur ki, cunta şefinin cumhurbaşkanı olması, geçici 1. madde ile anayasa taslağı metnine alınmıştı. Bununla halka, "anayasaya evet oyu vermezsen askeri yönetime ve onun şefinin cumhurbaşkanlığına da hayır oyu vermiş olacaksın" denerek gözdağı verilmiştir. 12 Eylül'ün yarattığı suskunluk ortamında, halkın cuntaya "tevekkül"ünün anayasaya evet oyuna "tedavül" edilmeye çalışılması en hafifi deyimiyse seçim hilesidir.

3-) Oylama Aşamasındaki Baskılar:

a-) Anayasaya "hayır" demek ve propagandası yasak:

Bu aşamada da Türkiye halkları üzerine doğrudan ve dolaylı baskılar sürdürüldü. Anayasaya "evet" denmesi için başta Kenan Evren olmak üzere bütün devlet yetkilileri özgürce mitingler düzenlediler. T.V ve Radyo başta olmak üzere bütün yazılı ve sözlü basın, "evet" propagandası için seferber edildi/zorlandı. Anayasaya "hayır" demeye çağırarak "gizli örgüt faaliyeti" olarak yansıtıldı. Bugün hala sürdürülen bazı yargılamalarda, anayasanın "tartışma" ve oylama aşamasında yakalanan "sanıklar" için düzenlenen iddianamelerde, savcılar, 12 Eylül'den sonra da "gizli örgüt faaliyetleri"ni sürdürdüklerinin kanıtı olarak anayasaya "hayır" çağırmasını öne sürdüler. Yürekli ve ünlü birkaç bilim adamı-aydın-sanatçı'nın bireysel olarak "anayasaya hayır" diyeceklerini duyurabilmeleri, haklarında 65 nolu MGK Kararı'na aykırı davranmak savıyla dava açılmasına neden oldu.

b-) Oy Kullanmayanlara Ceza:

Baskılar, salt "hayır" diyeceklerin, düşüncelerini açıklamasının ve propaganda yapmasının engellenmesiyle sınırlı değildi. Anayasa ve Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığı

seçimine katılmak zorunlu hale getirildi. Katılmayanlara para cezası ve sonraki seçimlerde oy kullandırtmama cezası uygulandı. Bu durumda halk, seçim hakkını değil, cunta anayasasını " onaylama özgürlüğünü" (!) kullanabiliyordu.

Adı "seçim" olan bu uygulamada, yurttaşlık hakları'nın en başta gelenlerinden "seçme ve seçilme hakkı"nın tanınmadığına; her yurttaşın "yurttaş olmak"tan kaynaklanan yetkisinin bir hak değil görev olarak algılayıp uygulandığına başka kanıt göstermeye gerek yok sanırız. Bu durumsa İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ve İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırıdır.

c-) Hayır Oy'u Kullananlara Ceza:

Anayasaya ve cunta şefi Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığına hayır oyu kullananlardan saptananlar çeşitli biçimde cezalandırıldı. İnsanlar en doğal haklarını kendi istedikleri yönde kullandıklarından dolayı işlerinden, memuriyetlerinden, yerlerinden-yurtlarından oldular, hapislere atıldılar. Bunlardan en bilinenleri dönemin başbakanı Bülent Ulusu'nun koruma polisinin "hayır" oyu kullandığını açıklayınca görevinden ve mesleğinden atılması; anayasaya en yoğun biçimde "hayır" oyu kullanan Tunceli ili halkının batı illerine sürgün edilmesidir...

d-) Oylamada Seçim Güvenliği ve Tekniği Açısından Baskılar:

Kırsal kesimde köy ve kasabalarda, halkın "evet" oyu kullanması için idari ve askeri makamlar yoğun baskı uyguladı. Baskılar 12 Eylül öncesi sol düşüncenin yaygın olduğu köylerde, jandarmanın halk üzerinde yeni bir terör ve işkence havası estirmesine dönüştü. Bütün baskı ve işkencelerin yeterli olmayacağından kuşkulanan cunta ve faşizm güçleri, kırsal kesimde oy pusulaları üzerine isim yazma zorunluluğu koydular. Aslında yürürlükteki seçim kanunu'na göre, üzerinde herhangi işaret, yazı, isim bulunan oy pusulaları geçersiz sayılıyordu. Yapılan "alelacele" değişiklikle bu durum kaldırıldı. Böylelikle cunta, uyguladığı resmi olmayan isim yazma zorunluluğuna resmi-yasal bir dayanak yarattı.

Oylama sırasında yapılan baskılardan biri de, oy pusulaları ve zarfların demokrasilerde yeri olmayan biçimde düzenlenmesiydi. Öyle ki, oy pusulalarının "evet" ve "hayır" oyları için ayrı renklerde olması yanında, zarfların şeffaf oluşu, kullanılan oyun anlaşılmasını sağlıyordu. Böylece demokratik seçim geleneklerinin ana ilkelerinden biri olan " gizli oy-açık sayım" ilkesi "açık oy-gizli sayım" olarak uygulandı.

4-) Oylama Sonuçları Üzerine Kimi Noktalar:

Seçim tarihinde nüfusu yaklaşık 50 milyon olan T.C'nde kayıtlı seçmen sayısı 20.740.911 idi. Seçmen yaşında olup da, gerek sayım ve kayıtların sağlıksızlığından, gerek uğradıkları takibat nedeniyle, gerekse gözaltında-tutuklu-hükümlü olmaları nedeniyle seçmen kütüklerine yazılmayanlara ilişkin net bir rakam bulmak olanaksız. Ancak araştırma ve yorumlar, bu rakamın 1 milyon civarında olduğunda birleşiyorlar. Böylece ilk elde T.C'nde her 50 kişiden 1'i kendini ve toplumu birinci dereceden ilgilendiren anayasa oylaması'nda saf dışı bırakıldı.

Şimdi Anayasa Oylaması sonuçlarının kısa bir istatistik cetvelini düzenleyelim: (*)

Toplam seçmen sayısı:	21.457.000 (yaklaşık) (**)(***)
Kayıtlı seçmen sayısı:	20.740.911
Kullanılan Oy:	18.870.831
Geçerli Oy:	18.801.397
Kabul Oyları:	17.177.916
Red-Hayır Oyları:	1.623.481

(*) Rakamlar DÜNYA Almanak 1983 s:6-7'den alınmıştır.

(**) Demokrat Türkiye, Sayı 11, Kasım 1982

(***) Bu rakam cunta lehine olmakla birlikte, toplam

seçmen sayısının en düşük olarak verildiği kaynağı esas aldık.

Bu istatistik rakamların ortaya çıkardığı sonuç şudur:	
Seçmen Kütüklerine yazıl-a-mayan:	716.089
Kayıtlı Olup Oylamaya Katılmayan:	1.870.080
Geçersiz Oy Kullanan:	69.434
Red-Hayır Oyu Kullanan:	1.623.481

Toplam: 4.279.084

Rakamlar çok açıkça ortaya koyuyor ki, 1982 Anayasası, seçmen yaşında olan ortalama 4,5-5 Milyon T.C vatandaşının onayını alamamıştır. Bunun genel nüfus oranı (ortalama): 1/10, kayıtlı seçmen sayısına oranı (ortalama): 1/5'tir. Yani, T.C vatandaşlarından her 10'undan 1'i, seçmenlerin her 5'inden 1'i 12 Eylül Anayasası'nın, kendisi, ülkesi ve halkı yararına olmadığını daha oylama aşamasında doğrudan ya da dolaylı olarak belirlemişti.

- 3 -

ANAYASA METNİNİN İNCELENMESİ:

1-) Anayasanın Tipik Özellikleri:

a-) Toplum Hayatını Belirleyen Önemli Yasalar:

Bir Anayasanın karakteri, salt o anayasanın metniyle değil, anayasa esas alınarak hazırlanan ve uygulanan önemli yasalarla birlikte ortaya çıkar. Seçim Yasası, Siyasi Partiler Yasası, Çalışma Yaşamını Düzenleyen Yasalar vb... bunların en belli başlılarıdır. 82 Anayasasına göre hazırlanan yukarıdaki yasalar, anayasanın baskıcı-kısıtlayıcı-otoriter karakterini daha da pekiştiriyor. Ancak, konumuzu anayasa metniyle sınırlama eğilimimizden dolayı, " anayasa düzeni"ni belirleyen bu yasalarla ilgili başlıklarda değineceğiz.

b-) Geçici Maddeler:

82 Anayasasının en tipik özelliği, ruhunu belirleyen epeyce fazla sayıda " Geçici Madde"yi bünyesinde barındırmasıdır. Bu maddelerin ilginçliği, "geçici" olarak adlandırılmalarına karşın " kalıcı anayasa düzeni"ni belirlemeleridir. Bu paradoxal konum, mantıksal tutarsızlık olması yanında, anayasa tekniği açısından, çağdaş anayasa hukukunda izahı ve yeri olmayan bir durumdur. "Geçici" olmasına karşın, devletin yeniden örgütlenmesinde son derece önemli fonksiyonlara sahip " Cumhurbaşkanlığı Konseyi" gibi bir yürütme erki'nin, 6 yıl gibi hiç de kısa ve geçici sayılmayacak bir süre için yetkili kılınması (Bkz.Geçici 2. Madde) bu garipliklerin en " ehven-i şer"i. Çünkü daha ağır, daha garip ve daha kalıcı-süresiz olanları da var. Geçici 15. madde ile, 12 Eylül 1980'den ilk genel seçime değin ülkeyi yöneten Milli Güvenlik Konseyi (Cunta), Hükümetler, Danışma Meclisi mensupları siyasi-idari-mali-hukuki denetimden süresiz olarak sorumluluk dışı bırakılmıştır. Bu kurumların aldığı kararları değiştirmek bir yana; "... Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde karar-nameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların anayasaya aykırılığı iddia edilemez..." (Bkz.Anayasa Geçici 15. madde son fıkraya)

Yine geçici maddeler ile, ilk genel seçimlerde oluşacak TBMM'nin "yasama" hakkına ipotek konmuş "12 Eylül yönetimi"nce planlanıp da yetiştirilemeyen yasaların bir yıl içinde çıkarılması şart koşulmuştur. (Bkz,Geçici 8. madde)

Bu da gösteriyor ki, ne " 12 Eylül Yönetimi", ne O'nun " 12 Eylül Yasaları" ve ne de Geçici Anayasa Maddeleri" geçici değildir. Kalıcı ve yerleşik yeni bir toplumsal model oluşturmak istenmiş, geçici maddelerle bunların tamamlanması şart koşulmuştur.

c-) Anayasa Değişikliği Açısından:

Anayasa tekniği açısından anayasalar, değiştirilebilirliklerine göre, yumuşak-bükülgen-değiştiril-ebil-en; sert-bükülgen olmayan-kolay değiştirilemeyen gibi isimlere göre gruplandırılırlar. 12 Eylül'ü düzenleyen "iç ve dış mihraklar", kalıcı-yeni bir toplumsal model öngörüklerinden; bu modelin üst yapıdaki biçimlenişi olan 82 Anayasası'nın değiştirilmemesini garanti altına almışlardır. Yukarıdaki gruplamalardan ikincisine dahil edilebilecek olan 82 Anayasası, bütün yönleri dikkate alındığında, anayasa literatüründeki "otoriter-askeri" adlandırılmasında kendini bulur. Sertlik-otoriterlik ve askerilik bütün konularda 82 Anayasası'nın karakteristik özelliğidir. Bu nedenle ünlü anayasa hukukçumuz Prof. Server Tanilli tarafından "Anayasa'dan ziyade kışla nizamnamesidir" diye niteleniyor.

2-) Temel Hak ve Özgürlükler:

Çağdaş-demokratik anayasalarda, birey-devlet (siyasal iktidar) ilişkilerinde; ' birey temel hak ve özgürlükleri' ön planda tutularak garanti altına alınmış; devlet ve siyasal iktidarın yetkileri ise sınırlandırılmıştır. Devlet zaten organize ve hakim güç olarak hak sahibi bir "erk"tir. Hakim ve hak sahibi organize güç olmak, devlet ve dayandığı sınıfların haklarını, bireyler ve emekçi sınıflar zararına sınırsız olarak genişletme ve geliştirme istemlerini kamçılar. Bu nedenle devlet ve dayandığı sınıfın hak ve haklarının kullanımını sınırlandırmıştır. Diğer bir deyişle, çağdaş-demokratik anayasalarda devletin karşısını ifade eden birey ve sınıfların hak ve özgürlüklerini dokunulmaz bir biçimde garanti altına alınmış; bununla da yetinilmeyerek, bu hak ve özgürlüklerin genişletilip geliştirilme yolları ve örgütsel mekanizmaları da ayrıca dokunulmaz "hak ve özgürlükler" olarak konmuştur. Kuşkusuz bu mantık, devlet-insan-toplum ilişkisine bakışın bir yansımasıdır. Demokrasilerde devlet, insan ve toplum içindir ve toplumun daha iyi, daha mutlu yaşamasını sağlama, devletin birincil görevidir.

Oysa faşist-otoriter rejimlerde, insan devlet içindir ve devleti daha güçlü kılmak göreviyle yükümlüdür. Faşizmin genel "güçlü devlet-güçlü iktidar" hedefi, yıllardır Türkiye'de sivil faşistlerin "milli devlet-güçlü iktidar"sloganıyla ifade ediliyordu. 82 Anayasası demokratik anayasaların tam tersine, önce devlet ve o'nun haklarını sınırsızlaştırdığı; birey haklarını kısıtlamayı esas aldığı için -herşeyden önce- demokratik olma özelliğini taşımaktadır. 12 Eylül Yönetimi, birey ve toplum karşısında devleti güçlendirip, bunu 82 Anayasası'yla pekiştirerek faşist güçlerin en önemli hedefini gerçekleştirmiştir.

Temel Hak ve Özgürlükler, insanların insan olmaktan kaynaklanan doğal ve dokunulmaz haklarıdır. Bu nedenle " İnsan Hakları" olarak da adlandırılırlar. Okuyucunun aşağıda Temel Hak ve Özgürlükler'i ayrı ayrı incelediğimizde göreceği gibi 82 Anayasası "İnsan Hakları"na aykırı bir anayasadır. Anayasa metni içinde " Temel Hak ve Özgürlükler" diye bir başlık olmayıp, " Temel Haklar ve Ödevler" başlığı vardır. Anayasanın bu kısmında göze çarpan " trajik" özelliği, maddelerin başlangıcında "haklar" tanımlanırken, devamında bunların nasıl sınırlandırılacağına, ya da ortadan kaldırılacağına tanımlanmasıdır. Bu hakların kullanılma yollarının değil, kullanılmama yollarının belirtilmesi... Yani demek ister ki " anayasa koyucu"

"...her ne kadar böyle birtakım haklar varsa da bunları T.C vatandaşları kullanamayacak, çünkü devlet kullandırmayacak..." Zaten " Temel Hak ve Hürriyetler" tanımlanırken şöyle deniliyor:

"... Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder..." (Bkz. Madde 12)

Özgürlük yerine ödev, birey hakkı yerine başkalarına karşı sorumluluk. İşte 82 Anayasası'nın "demokratik" (!)-liği...

a-) Yaşama Hakkı:

82 Anayasası'nın 17. maddesinde bu hak şöyle tanımlanıyor: " Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir..."

Bilindiği gibi Türkiye, Avrupa'da ölüm cezalarının yürürlükte olduğu tek ülkedir. 12 Eylül Yönetimi'nce bugüne dek 50 idam cezası uygulanmıştır. Halen mahkemelerde kesinleşip TBMM Adalet Komisyonu'nda bekleyen 197 idam kararı vardır. (Bkz. Emin Çölaşan, TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı ile söyleşi. Hürriyet, 13 Haziran 1988) Özellikle demokratik Avrupa kamuoyunun idam cezalarının kaldırılması, infazların durdurulması yolundaki istekleri üzerine cunta şefi Kenan Evren şu yanıtı vermişti: "...Bunları asmayız ne yapacağız, ömürboyu besleyeceğiz mi? .." Cunta şefinin ağzından o zaman dile getirilen bu mantık, anayasada da ifade-sini buldu. Yine 17. maddede "...Kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezai muameleye tabi tutulamaz..." deniliyor. Fakat hemen arkasından sanki anayasa bir ceza yasasıymışçasına, mahkemelerce ölüm cezası verileceğinden söz ediliyor. Oysa ölüm cezası, insanın yaşama hakkına aykırı, insan onuruyla bağdaşmayan, çağdışı bir cezadır. İdam edilerek öldürülen bir kişinin "maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı"ndan nasıl söz edilebilir? Ancak yaşanarak geliştirilebilecek bir varlık baştan yok ediliyor idam cezasıyla...

Mahkemelerin verdiği ölüm cezaları dışında, 17. maddenin 2. fıkrasıyla güvenlik güçlerine insan öldürme yetkisi verilmiştir. Öyle bir yetki ki, uygulanması her türlü denetimin dışındadır. Her T.C vatandaşı, güvenlik güçlerince " kaçma olasılığı olan bir suç zanlısı" olarak görülüp sokak ortasında öldürülebilir. Bu durumda öldüren güvenlik mensubunun cezalandırılması anayasayla önlenmiştir. Yani mahkemeler dışında her devlet görevlisi suçluluğuna inandığı bir kişiye idam cezası verip " kaçma olasılığı"na karşı bu cezayı hemen infaz edebilir. En başta gelen " Yaşama Hakkı" devlet tarafından garanti altına alınması gerekiyor-ken, tam aksine bizzat devlet ve anayasa tarafından ortadan kaldırılmaktadır.

b-) Kişi Haysiyeti ve Anayasa:

b-1) İŞKENCE

Türkiye'de halk arasında yaygın bir inanç vardır: Polis ve jandarmanın eline düşüp de işkence görmeyen insan yoktur. Bu inanç özellikle 12 Eylül'den sonra daha da yerleşti. Binlerce insan işkence gördü. 12 Eylül'den bugüne dek işkencede 229 kişi (bilinen) öldürüldü. Yüzlercesi sakat kaldı. Bu durum Uluslararası Af Örgütü yetkililerince de doğrulanıyor: "...Darbeyle birlikte işkence iddialarında büyük bir artış olmuştur... Şu anda azalmasına rağmen, işkence devam ediyor. Türkiye'nin en büyük sorunu işkencedir..." (Helmut Oberdiek, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Raportörü, Hürriyet, 15 Haziran 1988)

İşkence uygulamalarının varlığı ve yaygınlığı açık bir gerçek iken, bunun önlenmesi için yasal bir önlem alınmadı. Aksi olarak 17. maddeyle güvenlik güçlerine yukarıda belirttiğimiz yetkinin verilmesi, işkencenin ve işkencecilerin korunup teşvik edildiğinin çok açık bir kanıtı.

b-2) PİŞMANLIK YASASI

Her ne kadar anayasada:

"... Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatı ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz..." (Madde 20)

"... Her ne sebep ve amaçla olursa olsun, kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..." (Madde 20) deniyorsa da; bu hakların nasıl ortadan kaldırılacağı hemen

peşinden belirtilmiş. Nitekim bu anayasaya göre çıkarılan "Pişmanlık Yasaları" ile insanlar özel hayatları, kişisel düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanıyorlar. Cezalarda yapılacak vadedilen indirimden yararlanabilmek için geçmişlerinden nefret etmeye-pişmanlığa, kendi onurlarını çığnemeye itiliyorlar. Bu yetmezmiş gibi, ceza indiriminden yararlanmak başkalarını suçlamaya bağlanıyor.

Bir insan için şimdiye kadarki yaşamından nefret etmeye, bu nefrete dayalı olarak düşünce ve kanaatlerini açıklamaya, başkalarını suçlamaya zorlamak kadar onur kırıcı başka bir davranış olamaz. Bu nedenle "Pişmanlık Yasaları" ve ona dayanak olan anayasa maddeleri insan haklarına aykırıdır.

c-) Düşünce Özgürlüğü:

Anayasa her şeyden önce, geçici 15. maddesiyle insanları, salt kendi "nizam"ı yönünde düşünmeye zorlayan bir mantığa sahiptir. Yukarıda "Geçici Maddeler" başlığında alıntılanarak verdiğimiz bu maddeye göre, 12 Eylül döneminde çıkarılan yasa-kararname ve uygulamaların, "anayasaya aykırılığı iddia edilemez" zırhıyla donatıldıklarını belirtmiştik. Bunun düşünce özgürlüğü açısından anlamı: 12 Eylül Yasaları'nın aleyhinde, bunların yanlış olduğu yönünde düşünme özgürlüğünün tanınmasıdır. Daha açıkça ifadeyle anayasa, T.C vatandaşlarına, ancak 12 Eylül uygulamalarını doğru ve haklı bulma yönünde düşünmeye zorlamakta; yanlış ve ülke çıkarlarına aykırı bulma düşüncesine özgürlük tanımamaktadır...

Anayasanın 25 ve 26. maddelerindeki "... herkesin düşünce ve kanaat hürriyetlerine sahip olduğu, bunları söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ve toplu halde açıklayıp yayabileceği" sözde kalmaktadır. Sözde diyoruz. Çünkü hemen 26. madde 2. fıkrada, bu hakların kullanılmasını " suçların önlenmesi... amacıyla sınırlandırılabilir." denmektedir. Nedir önlenecek olan suç? Kullanımı sırasında suç işlenebileceği olasılığına karşı, temel bir hakkın kullanımını sınırlandırmaz...

" Çağdaş Hukuk" anlayışında düşünce özgürlüğü, salt insanların kafasında birşeyler düşünmesi değil; bu düşünceleri özgür ve sınırsız olarak yayabilme hakkına sahip olma şekline tanımlanır. Bunlardan ikincisi yoksa, birincisi de kendiliğinden ortadan kalkar. Düşünme eyleminin kendisi, düşünceler açıklanmadan geliştirilemez. Açıktır ki 20. yüzyılda insanlık için yüzkarası utanılacak bir kavram olan " düşünce suçu" Türkiye'de anayasanın ruhunda bulunmaktadır...

Kaldı ki bu konuda anayasanın ilgili iki maddesi bile kendi aralarında çelişkilidir. Bir yandan 25. maddede "... kimse... düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz" denilirken, diğer yandan 26. maddede düşünce ve kanaatlerin açıklamanın suç olacağı/olabileceği belirtiliyor. Anayasa madde/metin uyumu açısından bile tutarlılık arzetmiyor. Ancak asıl sorun bu değil kuşkusuz. "... İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10 ve 11. maddeleri, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü garanti altına alıyor. Türkiye, imza koyduğu bu sözleşme ile ters düşüyor. Türk Ceza Kanununun bir çok maddesi de insan haklarını ihlal ediyor..." (Helmut Oberdiek, agy)

d-) Örgütlenme Özgürlüğü:

Yukarıda belirtildiği gibi İnsan Hakları Sözleşmesi, düşünce ve örgütlenme özgürlüklerini birbirini bütünleyen, birbiriyle çok yakından ilintili temel özgürlükler olarak tanımlar. Hukuksal olarak, örgütlenme hakkı tanınmamış bir fikrin ve sahiplerinin düşünce özgürlüğü de ortadan kaldırılmış demektir. 12 Eylül faşist darbesinden sonra cunta, halkın her kesimine örgütlenme yasağı koydu. Bu yasağın, siyasal partilerden, demokratik derneklere, meslek örgütlerine, işçi sendikalarına; camii yaptırma derneklerinden, okullardaki spor ve satranç kulüplerine dek uzandı.

Cunta tarafından " Örgütlülük ve örgütün kötü olduğu, eğer insanların haklarını savunmak gerekirse bunu devlet yapacağı, bu nedenle devlet dışında herhangi bir örgütün olmaması gerekti..." düşünceleri demojolik söylemlerle sürekli olarak yenilendi. Aynı anlayış, 82 Anayasası'nda daha katmerli, hukuksal kılıfı (!) hazırlanmış olarak bulunuyor. Bu yasağın ruhuyla, demokrasinin en temel ilkesi olan " Katılımcılık" ve " Çoğulculuk" yerine " Tekçilik"- "Otoriterlik" ilkelerini koyuyor. Bunun da faşist devletin anayasal boyuttaki şekillenmesi olmaktan başka bir anlamı yok...

d-1) Siyasi Partiler ve 82 Anayasası:

12 Eylül Yönetimi daha başlangıçta, siyasi partisiz bir "demokrasi"yi gönlünden geçirdiğini belli etti. Cunta şefi Kenan Evren, "...Partilerin vatandaşları böldüğünü, kendisinin o zamana dek hiçbir partiye oy kullanmadığını..." söyleyerek siyasi partilerin gereksizliğini (!) anlatıyordu. Aslında bu düşünceler, getirecekleri sistemin ana dokularından birini oluşturmaktaydı.

Siyasi partiler, demokratik rejimlerin " olmazsa olmaz" öğeleridirler. Siyasal partisiz demokrasi ve çoğulculuk olmaz. Demokrasiyi güçlendirmenin yolu, siyasi partilerin varlığından ve güçlülüğünden geçer. Bu nedenle demokratik devletler siyasi parti kurmayı teşvik eder, onları koruyucu önlemler alır.

82 Anayasası'nın 68. maddesi, "...siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır..." derken, devamında anayasanın temel espirisiyle uyumlu bir biçimde siyasal partilere konan kısıtlamalar eklenerek, "...öngörülen anayasal sistemde siyasal partilerden vazgeçildiği ortaya çıkıyor... Dolayısıyla, siyasal partilerin temelini teşkil ettikleri parlamenter demokrasiden söz etmekte olanaksızlaşıyor..." (Taha Parla, age, s:115)

Otoritelere açık olarak dile getirilen bu kesin yargı, anayasa, siyasi partiler kanunu ve seçim kanunu'ndan kaynaklanıyor. Siyasi partilere konan kısıtlamaların bellibaşlılarını sıralayacak olursak:

* Partilere üye olmak zorlaştırıldı. (Bkz, Anayasa mad. 68-69)

* Partileri gençlik-kadın-işçi ve meslek kolları kurmaları yasaklandı. (anayasa mad.68) Bu kısıtlamanın açık anlamı partilerin toplumsal sorunlarına ilişkin gerçek anlamda politika yapmalarının yasaklanmasıdır. Bir parti, gençlik, kadın, işçi vb. sorunlarıyla ilgili bu kesimler içinde örgütlenmeden nasıl politika yapar? .. Tek tek bireylere konan " politika yapma yasağı", bireylerin kendi sınıfsal-mesleki-cinsel çıkarlarını savunmak için oluşturdukları siyasal partiler düzleminde sürdürülmüş; "siyasetle uğraşmayan siyasal partiler" (!) tanımı getirilmiştir. Bu tanımın şu kısıtlamayla altı yeniden çiziliyor.

* Siyasal Partiler'in dernekler, sendikalar, vakıflar, meslek örgütleriyle siyasi ilişki ve işbirliği kurmaları yasaklanmıştır. (Madde 69) "... Oysa çağdaş demokrasi kuramında siyasi partilerin varlık nedeni ve temel işlevi tam budur..." (Taha Parla, age, s:116-117) Siyasal partilerin politikalarını ülkedeki sendika, dernek, meslek örgütü vb... " grup çıkarlarını" savunan örgütlere benimsetmeye çalışmadan, bu grupların politikalarını kendi politikalarına dahil etmeden siyasi faaliyette bulunabilmeleri olası değildir.

* Siyasi partiler, "yürütme"nin kesin denetimi altına sokulmuşlardır. Cumhurbaşkanıca atanan " Cumhuriyet Başsavcısı", partilerin tüzüük, program ve faaliyetlerini denetler. (Mad. 69)

* Partilerin mali kaynaklarında sınırlamalar yapıldı. (Mad. 68-69)

* Seçim Kanunu'yla Partilerin seçime girebilmeleri "34

il ve ilçelerinde örgütlü olma" şartına bağlanarak zorlaştırıldı.

* Seçim Kanunu'yla "suni çoğunluk" ve "çoğunluk diktası" oluşturma yoluna gidildi. Bunun en çarpıcı örneği, 1987 -erken- Genel Seçimleri'nde yaşandı. İktidar partisi-Cuntanın devamı ANAP, aldığı %36 oy oranına karşılık 400 milletvekilliğinden 292'sini kazanarak (!) %73 barışı elde etti.

d-2) Dernek Kurma Özgürlüğü:

12 Eylül'ün ve 82 Anayasası'nın temel espirisinin "apolitik" bireyleri öngördüğünü belirtmiştik. Bu anlayış, insanlara politik faaliyet alanı olarak salt seçimlerde "oy kullanma"yı bırakıyor. Buna göre bireyler, kendi, meslek ve sınıfı, ülke sorunları üzerinde görüş sahibi olamazlar. Hele bu konulara ilişkin dernek kuramazlar, kurulan dernekler, insanların mesleki, sınıfsal, kişisel sorunlarını ortaya koyamaz. O takdirde siyaset yapmış olurlar... Aynı şekilde dernekler, siyasi partilerle ilişki kuramazlar, onlara destek veremezler. (Bkz, Mad.33)

d-3) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Düzenleme:

Bütün temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi bu konuda da hak önce tanımlanıp sonra gerekçeleri sayılarak kullanımı ortadan kaldırılıyor. (Bkz. Anayasa Mad.34) Bu hakkın kullanımı "idare"nin iznine bağlanarak, idareye herhangi bir gösteri yürüyüşünü 3 aya varan erteleme yetkisi tanınmıyor. Sonuçta Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme hakkı, düzenlenişine, katılımına konan engeller nedeniyle sadece kağıt üzerinde var olmaktan öteye geçmiyor.

d-4) Çalışma Yaşamı ve Sendika Kurma Grev Hakkı:

82 Anayasası'nın çalışma yaşamında, özellikle işçi sınıfı ve emekçilerin hak arama, haklarını koruma ve geliştirme; bunun için sendika kurma ve grev haklarına koyduğu kısıtlamalarla "...sosyal hakların özüne dokunulmakta, amacına uygun olarak kullanılmaz duruma getirilmektedir..." (Faruk Pekin, 1980 Sonrası Sendikacılık, Türkiye Sorunları Dizisi 1, s:122, Alan Yayıncılık, Haziran 1987)

Konuya diğer yanından, iş çevreleri ve tekeli sermaye açısından baktığımızda ters orantılı bir gelişmeyle karşı karşıyayız. İşveren Örgütleri TİSK ve TÜSİAD'ın 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte işçi haklarına ve örgütlerine karşı başlattığı saldırı ve belirlediği ilkeler, 12 Eylül Yönetimi'nin Çalışma Yaşamını Düzenleyen ilkeleri haline geldi. İşverenlerin, işçilerin SENDİKA+TOPLU SÖZLEŞME+GREV özgürlüklerini yoketme amaçları bir plan çerçevesinde uygulandı. İşçilerin örgütlenme hakları ortadan kaldırılırken, işverenlere işçileri gerekçesiz işten çıkarma hakkı tanındı. İşverenlerin toplum yaşamının her alanında etkinliği ve örgütsel fonksiyonları tek belirleyici haline geldi.

Aynı durum 82 Anayasası'nın çalışma yaşamına ilişkin özünü oluşturuyor. Bilindiği "gibi sendika+toplularlık+grev" hakkı çalışanların sosyal haklarının tanımlayıcısı ve güvencesidir. Bu "üçlü hak zinciri" açısından baktığımızda 82 Anayasası, 2821, 2822 sayılı yasalar ve diğerleri, "...hakları düzenleyici, güvence altına alıcı değil, sınırlayıcı, yasaklayıcı niteliktedir. (Abç)... " (Faruk Pekin, Demokrasi Sendikal Özgürlük Sosyal Haklar, s:259)

Çağdaş demokrasilerin " Sosyal Devlet" anlayışında devlet, toplumsal dengeyi, güçsüzü koruyarak, ona ek haklar sağlayarak kurar. Burjuva Demokrasileri'nde işçilerin ve çalışanların sendika ve grev hakları bu nedenle vardır ve kısıtlanamaz. Üstelik " Hak Grevi", grev hakkının tamamlayıcısı ve özü olarak tanımlanır. Bağtlanan toplu sözleşmelerin rafta kalmayıp hayata geçirilmesini sağlamak üzere işçilerin kullanacağı bir güvence olarak vardır. Hak Grevi ortadan kaldırılırsa " Toplu Sözleşme Hakkı"ndan söz edilemez. Anayasa'da zaten kısıtlanan "Grev Hakkı" sonu-

cunda elde edilen hakların uygulanmasının garantisi kim ve hangi yöntem olacaktır? .. İşverenler, sermaye-mülkiyet-kar sahibi olarak işçi karşısında başta ve doğal olarak güçlü iken, 54. madde ile işverenlere " Lokavt Hakkı" tanınmıştır. Bu durumda bizzat anayasa ile devletin " Sosyal Devlet" olma ilkesi bir kenara bırakılarak "işveren Devleti" olması ilkesi hakim kılınmıştır.

Anayasanın 51. maddesi ile sendika kurma özgürlüğü tanınırken aynı maddenin devamında ve 52-53-54. maddelerde işçi sendikalarının işlevi ve örgütsel varlıkları yok edilmeye çalışılıyor. 52. Maddede "...sendikalar... siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar. Siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar..." ibaresi var. Günümüzde "siyasi amaç ve faaliyette bulunmama" gibi, insanı bilinçsiz bir varlık haline getiren onursuz bir tanımlama olamaz. İnsanı diğer varlıklardan farklı kılan ilk özelliği, bilinçli bir varlık olarak, kendisi, ülkesi ve toplumun çıkarları doğrultusunda siyasal faaliyette bulunmasıdır. İnsanların insan olmaktan kaynaklanan haklarının kullanılmasını engelleyen bir anayasa ve bu anayasanın oluşturduğu "düzen" demokratik bir düzen olamaz...

e-) Din ve İnanç Özgürlüğü:

12 Eylül'le birlikte bir yandan dinsel gerici Hz. Muhammet döneminde bile olmayan bir fanatizmle teşvik edildi. Diğer yandan, zaten kısıtlı olan "inanç özgürlüğü" yok edildi.

Sözde T.C de "laik" bir devlettir. Cunta şefi Kenan Evren, 12 Eylül'den sonra devlet idaresine ilişkin görüşlerini "kur'an"dan ayetler okuyarak açıkladı. Bunu halen cumhurbaşkanı olarak da sürdürüyor. Oysa cuntanın kendi anayasası kimsenin "devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına" dayandırmayacağını söylüyor. (Madde 24) Yani 12 Eylül Yönetimi kendi anayasasına göre bile suç işliyor. Ancak halka ve halkın temel özgürlüklerine karşı işlenen suçlar, daha da büyüktür. Kenan Evren, halkın inanç özgürlüğüne karşı zorlayıcı-baskıcı uygulamayı daha 23 Temmuz 1981'de " Artık yeni aldığımız bir kararla ilk ve orta okullarla liselerde mecburi din dersi konulacaktır" diye açıklıyordu. Aynı zorunluluk anayasa'nın 24. maddesinde "...din kültür ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır..." şeklinde boy gösterdi. Anayasa'da böyle bir zorlamanın oluşu, herşeyden önce -yazılı olmasına karşın- öz olarak "devlet dini" tanımı yapıldığının, bunun da "sünnilik" olduğunun kanıtıdır. O halde 82 Anayasası'nda ifadesini bulan T.C Devleti öz olarak laik bir devlet değildir...

Hukuk kuramında inanç özgürlüğü, herhangi bir dine, ya da bir başkasına inanma ve bunun inançsal gereklerini yerine getirme özgürlüğü olduğu kadar; herhangi birisine, ya da hiçbirisine inanmama hakkı olarak tanımlanır.

Türkiye dinsel yönlerden -de- farklılık gösteren insanların yaşadığı bir ülkedir. Bu insan topluluklarının dinsel inançları salt "sünni-müslümanlık" olmayıp; "Alevi", "Hristiyan", "Musevi" vd... inanç taşıyan milyonlarca T.C vatanı vardır. Farklı inançlardaki insanlara, kendi inanç ve istemleri dışında, zorunlu "sünni-müslümanlık" okutulması ve bu inancın gereklerini yerine getirmeye zorlanması " İnanç Özgürlüğü" nün ortadan kaldırılması demektir. 82 Anayasası, "Din ve İnanç Özgürlüğü" düzleminde de insan haklarını çiğnemektedir.

f-) Ulusal Hak ve Özgürlükler:

T.C sınırları içinde milyonlarca Kürt yaşamakta ve bunlara Kürt olduklarını söyleme özgürlüğü bile tanınmamaktadır. Bu hakkın tanınmaması bir yana, anayasanın 66. maddesiyle bu insanlar, etnik-ulusal açıdan " Türk" olarak tanımlanmaktadır. Pekçoğuna T.C'nin de imza koyduğu

uluslararası anlaşma ve sözleşmelere göre, her insanın anadilinde konuşma-yazma ve bu dili geliştirme hak ve özgürlüğü bütün dünyada geçerli " Temel İnsan Hakları"ndanır. Buna rağmen Kürtçe konuşma (madde 3) ve yazma (madde 28) yasaklanmıştır.

Dünya'da Türkiye sınırları dışında yaşayan Kürtler de vardır ve bunların anadili Kürtçe'dir. Kürtçe konuşur, okur ve yazarlar. Bu nedenle anayasanın 66. maddesindeki " bütün T.C vatandaşlarının Türk oldukları " kabulünden hareket edilse bile, her T.C vatandaşının Kürtçe'yi bir yabancı dil olarak öğrenme özgürlüğü olmaktadır. Yani salt dünyadaki objektif gerçeklikten dolayı bile Kürtçe bir yabancı dil olarak kabul edilmek ve diğer yabancı diller statüsüne alınmak zorundadır. Ancak Türkiye'de teorik olarak bütün yabancı dilleri öğrenme, bu dillerle yazma, yaygın yapma özgürlüğü olmasına rağmen; Kürtçe öğrenme, yazma ve yaygın yapma özgürlüğü yoktur. Bu durum T.C'deki Kürtlerin olduğu gibi Türk, Ermeni, Musevi,... kökenli T.C vatandaşlarının istedikleri bir yabancı dili öğrenme özgürlüklerinin tanınmıyışdır. Açıkça görüleceği gibi bu durum insan haklarının çiğnenmesidir.

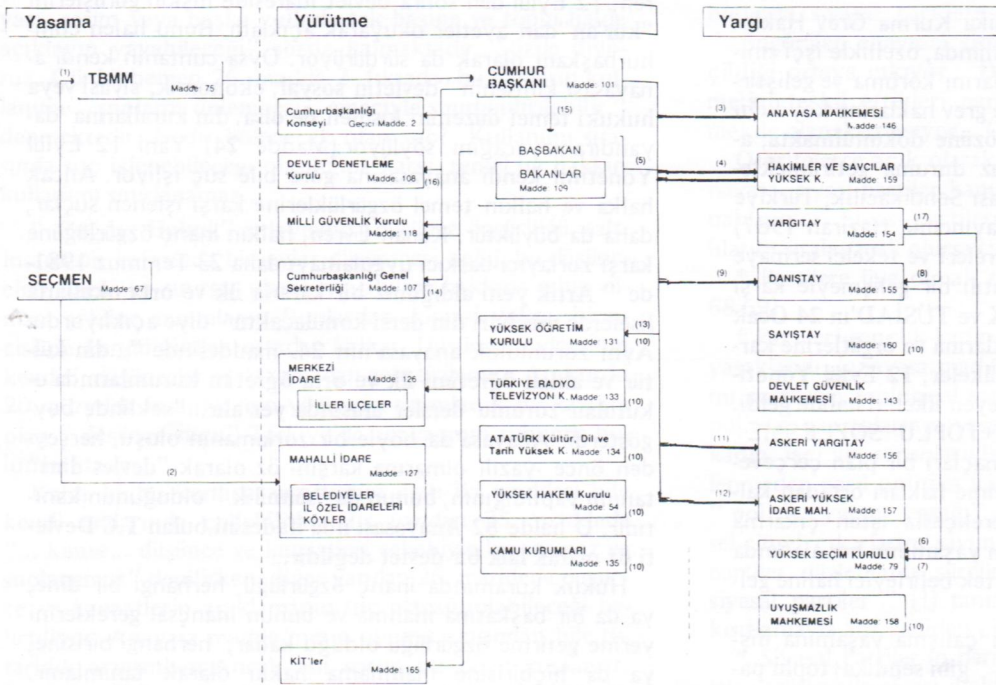
Bu bölümü bitirirken yineliyim ki; 82 Anayasası, Te-

mel Hak ve Özgürlükler açısından, kullanma ve geliştirme yollarını değil; kullandırtmama ve ortadan kaldırmayı esas alan bir felsefeye sahiptir. Maddelerin başında özgürlüklerin adı belirtilmekte, devamında ise "suçu ve suç işlemeyi önleme" gerekçesiyle, yapılacak sınırlama ve ortadan kaldırma yolları sıralanmaktadır. T.C Anayasası ve Devleti vatandaşlara peşinen, "potansiyel suçlu " gözüyle bakmaktadır.

"... Bu yüzdendir ki 1982 Anayasası daha ilk cümlesinde 'Kutsal Türk Devleti' formülüyle söze girmektedir. Liberal batı anayasacılığının sadece bireye ya da onun haklarına layık gördüğü 'kutsallık' sıfatı... Anayasanın, kelimenin otoriter anlamında 'devletçi' oluşunun en açık kanıtı; 1982 Anayasası, Devleti kutsamakla işe başlayan ilk ve tek 'batı demokrasisi' anayasasıdır..." (Bülent Tanör, İki Anayasa 1961-1982, s:162, Beta Yayım, İstanbul, 1986)

Bir yandan güçlendirilmesi, kendisinden hiçbir hak talep edilmemesi gereken " Kutsal Türk Devleti " ; diğer yandan bütün fonksiyonları devlete hizmet etmek olan, hiçbir hak ve özgürlüğü kullan -a- mayan "potansiyel suçlu" vatandaşlar: İŞTE FAŞİZM BUDUR!.. 12 Eylül'ü planlayıp uygulayan emperyalizm, Türkiye hakim sınıfları ve bunların aracı olan ordu, Türkiye insanlarını " anayasalı bir faşist rejim" altında yaşamaya mecbur bırakmışlardır...

1982 Anayasası'na Göre Devlet (Örgütlenme Şeması/*)

Şemadaki Numaraların Açıklaması:

- (1) TBMM: Tüm üyeleri seçmenler tarafından doğrudan seçilir.
- (2) Belediyeler, İl Özel İdareleri, Köyler: Bütün kurul üyeleri seçmenler tarafından seçilir.
- (3) Anayasa Mahkemesi: Üyeleri, Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Sayıştay ve Yüksek Öğretim Kurulu genel kurullarının göstereceği üçer aday ile üst kaedeme yöneticileri ve avukatlar arasından, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- (4) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu: Üyeleri, Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- (5) Adalet Bakanı: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun başkanı Adalet Bakanı'dır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı da Kurul'un tabii üyesidir.
- (6), (7) Yüksek Seçim Kurulu: Üyelerinin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçilir.
- (8), (9) Danıştay: Üyelerinin dörtte üçü Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından, dörtte biri ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- (10) Yüksek Öğretim Kurulu, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Yüksek Hakem Kurulu, Kamu Kurumları: Kuruluşu ve görevleri kanunla düzenlenir.
- (11) Askeri Yargıtay: Üyeleri, genel kurulunun her boş yer için göstereceği üçer üye arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- (12) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi: Üyeleri, Genelkurmay Başkanlığı'na her boş yer için gösterecek üç aday arasından, Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- (13) Yüksek Öğretim Kurulu: Kurul, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığı'na belirlenen adaylar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanan üyeler ve Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan doğruya seçilen üyelerden oluşur.
- (14) Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği: Cumhurbaşkanlığı kararnameyle düzenlenir.
- (15) Başbakan ve Bakanlar Kurulu: Başbakan, TBMM üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bakanlar, TBMM üyeleri ya da milletvekili seçilme yeteliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanı'na atanır.
- (16) Devlet Denetleme Kurulu: Tüm üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından atanır.
- (17) Yargıtay: Tüm üyeleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından seçilir.

(*) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:2 s: 406-407

3-) Kuvvetler Ayrımı İlkesi Açısından 1982 Anayasası:

Bilindiği gibi burjuva toplumlarında Devlet, Yasama, Yürütme, Yargı erkleri ile biçimlenir. Bu üç erkin kendi aralarındaki denge " burjuva devlet" in karakterini belirler. " Yürütme Erki" nin doğasında varolan kendini sınırsızlaştırma istemi, Yasama ve Yargı'nın yetkileriyle sınırlanarak dengelenmiştir. Yürütme asıl olarak, hakim olan sınıf/güç'ün hakimiyetinden kaynaklanan ve doğası gereği en güçlü "erk" olma konumundadır. Bu nedenle, çağdaş siyaset ve hukuk kuramlarında, -kendiliğinden sınırsızlık eğilimi ta-

şıyan- bu "erk" in sınırlanması, toplumun "uyum" içinde birarada olabilmesinin önkoşuludur.

Türkiye Halkları ve emekçi sınıflarının çıkarlarına karşı en radikal bir müdahale olan 12 Eylül, gerçekte hiçbir zaman oluşturulamayan "kuvvetler ayrımı-dengesi" ilkesini de alt üst etti. Zaten hakim sınıflar ve sözcülerinin de, ordunun da şikayeti, bu dengeyi kağıt üzerinde oluşturan 1961 Anayasası'ndanır. Oysa 1961 Anayasası, bizzat "burjuva iktidar" lar tarafından uygulanmamış, anayasa gerekleri yerine getirilmemişti. Burjuvazi, eski başbakanların ağzından şöyle dile getiriyordu bu yakınmalarını:

"... Bu anayasa ile devlet idare edilemez..." (S. Demirel)
 "... Bu anayasa lükstür..." (Nihat Erim)

82 Anayasa oylaması öncesinde cunta şefi Kenan Evren

şöyle sürdürdü: "... 1961'de meydana getirilen anayasanın 1971 sonlarında silahlı kuvvetlerin de temennileriyle gerçekleştirilen, fakat bir takım oyunlardan tam olarak yapılamayan değişikliklere rağmen bir türlü başarılı olamadığı görülmüş ve 1961 Anayasası'nın ortadan kaldırılmasına ve yeni bir anayasanın meydana getirilmesine kesin ihtiyaç hissedilmiştir..."(abç) (Cumhuriyet, 25 Ekim 1982)

Demekki hakim sınıflar ve ordu açısından aslanan, toplumun, emekçi halkların çıkarları ve "çağdaş demokrasi"-nin "kuvvetler dengesi" değildir. Onlar için bir avuç tekel ve sömürücü azınlığın çıkarları ön planda gelir. Bu nedenle 82 Anayasası, Temel Hak ve Özgürlüklerde olduğu gibi Yasama-Yürütme-Yargı Erklerini de salt egemen sınıfların çıkarlarına göre düzenlemiştir. Şimdi bu düzenlenişi doğrudan anayasa metninden görelim.

a-) Yasama:

Demokratik anayasalarda "Yasama", yasa oluşturan ve bu yasaların "Yürütme" tarafından uygulanmasını, belli ilkelere çerçevesinde denetleyen "erk" olarak tanımlanır. Halkoyu ile doğrudan seçilen üyelerce oluşturulduğundan, başta gelen saygınlığa sahiptir. Oysa 82 Anayasası nezdinde "halkoyu"ndan da önce gelen etmenler vardır. Anayasanın "milletvekili seçilme yeterliliğini" belirleyen 76. maddesine göre: "... ideolojik eylemlere katılma suçlarından hüküm giymiş olanlar, affa uğrasalar bile milletvekili seçilemezler." Bu anayasa maddesiyle herşeyden önce, "ideolojik eylem" ifadesiyle "düşünce suçu" tanımı kurumlaştırılıyor. Aynı zamanda T.C vatandaşlarının "seçme hakkına" ambargo konmuş oluyor...

İşte bu ambargo altında oluşan "Yasama Erki"nin adı 82 Anayasası'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'dir. TBMM'nin "Yasama Yetkisi"nin kağıt üzerinde kaldırılmasının görülmesi açısından ilgili maddeyi aynen veriyoruz:

"...TBMM'nin görev ve yetkileri kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Bakanlar Kurulu'nu ve bankaları denetlemek, Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek, bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak. Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkilerini kullanmak ve görevleri yerine getirmektir..." (Anayasa Madde 87)

Şimdilik bu noktaya dikkat çekelim. Halkoyuyla seçilen, halk adına "kanun koyma" yetkisine sahip olan "yasama"nın bu "hak ve yetkisi" dahi sınırlandırılmıştır. Çağdaş hukuk kuramında "yasama"nın yasa yapma yetkisi "dokunulmaz ve devredilemez"dir. Oysa yukarıda altı çizildiği gibi TBMM, bu hakkını "devretme"kle görevlendirilmiştir. Halkoyuyla seçilmiş olmaktan kaynaklanan "Yasama" yetkisi, başbakan dışında bütün bakanların seçilme zorunluluğu olmadığı bir "Bakanlar Kurulu"na devrediliyor.

Bu durumda TBMM'nin gerçek işlevi "yasa yapmak" değil, "yürütme"nin aldığı kararları yasalastırmaktır. Yine 84. maddeyle TBMM Üyeliğinden düşmesi halkoyu ve onayını kaybetmenin dışında "yürütme"nin etkin olacağı politik-yanlı kararlarla olabilecektir. Böylesi siyasal-psikolojik baskılanma altındaki milletvekillerinin oluşturacağı meclis, rejimin "süs"ü olan göstermelik bir meclistir...

b-) Yürütme:

82 Anayasası'nda en fazla yetki verilen erk yürütmedir. Bu durum bizzat Yargıtay'ın bir kararıyla da kanıtlanmaktadır:

"... 1982 Anayasası'nın 1961 ve hatta 1924 Anayasaları'na karşı, güçlü devlet ve otoriter idare kavramlarına daha fazla yer verildiği ve özellikle yürütmeyi yasama ve yargı karşısında daha da güçlendirdiği kaçınılmazdır..." (Alıntılanan Bülent Tanör, age, s:154)

Yasama ve yargı'da olması kuşku bile götürmeyecek yetkiler "yürütme"ye devredilmiştir. Örneğin, Yürütme yasa yapabilir, "gecikmesinde sakınca bulunan hallerde"(!) yargılama ve infaz yetkisi vardır. Atama yetkileri nedeniyle yargıyı denetimi altına almıştır.

b-1-) Cumhurbaşkanı:

Yasama ve Yargı'ya karşı aşırı güç ve yetkiyle donatılan Yürütme'nin kendi içinde hakim kılınan, halkoyuna dayalı siyasal parti hükümeti değildir. Cumhurbaşkanı, Devlet Bürokrasisi ve idare'nin yetkileri kelimenin tam anlamıyla sınırsızlaştırılmıştır. Gerçekte kendi içinde "Yürütme"nin politik kanadı zayıf, idari kanadı kuvvetlidir. Cumhurbaşkanı'nın halkın onayını alarak seçilmesine -teorik olarak- gerek yoktur:

"... Cumhurbaşkanı TBMM'nce 40 yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış, kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir..." (Anayasa 10. madde)

Şimdi biraz sıkıcı olma pahasına, halkın onayını almadan seçilebilen cumhurbaşkanının en önemli yetkilerini sıralayalım: (Anayasa Madde 104'ten)

- * Gerek gördüğünde meclisi toplantıya çağırarak.
- * Meclisi feshetmek.
- * Bakanlar Kurulu'nu toplantıya çağırarak ve başkanlık etmek.
- * Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek.
- * Sıkıyönetim Olağanüstü Hal ilan etmek.
- * Harp ilan etmek, başka ülkelere ordu göndermek veya başka ülkelerin ordusunu çağırarak.
- * Başka ülkelerle ikili anlaşmalar yapmak/onaylamak.
- * Kanun Kuvvetinde kararname çıkarmak.
- * TBMM'nin kabul ettiği yasalardan uygun gördüklerini yürürlüğe sokmak, uygun görmediklerini geri göndermek.
- * Anayasa değişikliklerini veto etmek.
- * Gerekli gördüğü konularda "halkoylaması" yaptırmak.
- * Af ilan etmek veya özel af çıkartmak.
- * Başbakanı ve bakanları tayin etmek.
- * Bakanları başbakanın önerisi üzerine görevden almak.
- * Genel Kurmay Başkanı'nı tayin etmek.
- * Yüksek Yargı Organları üyelerini ve savcılarını tayin etmek.
- * Devlet Denetleme Kurulu başkanını ve üyelerini atamak.
- * Bu kurul vasıtasıyla merkezi ve yerel idareyi, siyasal ve toplumsal kurumları denetlemek.
- * Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini atamak.
- * Üniversite rektörlerini atamak...

Okuyucu bunca yetkiden şaşırabilir. Ancak hepsi bu değil. Cumhurbaşkanı'nın çeşitli maddelere serpiştirilmiş pek çok yetkisi daha var. Şimdi yalnızca bir kıyaslama olması açısından örnekliyeceğiz: T.C Tarihinde "en güçlü" cumhurbaşkanı olan Atatürk'e bile, 1924 Anayasası bu derece yoğun yetki vermemişti. "Kanun Kuvvetinde Kararname" çıkarma yetkisi Atatürk'e uzun tartışmalardan sonra ancak altı aylığına "Büyük Taarruz" sırasında (Ağustos 1922) verilmişti. Açık emperyalist işgal altındaki Türkiye'nin "yaşama"sı -bile- şimdikinden daha yetkiliydi.

Atatürk'ten bile yetkili olan "82 Anayasası Cumhurbaşkanı"nın "sorumlulukları" (!) madde 105'de belirlenmiş:

"...Cumhurbaşkanı'nın anayasa ve diğer kanunlarda başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek

başına yapabileceği belirtilen işlemler dışındaki bütün kararları, başbakan ve ilgili bakan tarafından imzalanır; bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanı'nın res'en imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz..."

Başbakan ve bakanlar öncelikle, cumhurbaşkanının kararlarını imzalamakla yükümlüdürler. Bu kararların sorumlusu da onlardır. Değilse cumhurbaşkanı tarafından atanmazlar, ya da her an görevlerine son verilebilir... Böylece cumhurbaşkanı salt kendi yetkisi olmadan aldığı kararların " sorumluluğundan " kurtarılmıştır. Daha sonra, salt tek başına yetkili olduğu için (res'en) aldığı kararların hiçbir yayın organına götürülemeyeceği eklenerek" sorumluluklardan tümünden" arındırılmıştır. Geriye tek olasılık, cumhurbaşkanının "vatan hainliği yapabileceği" kalmış olmalı ki, 105. maddenin devamında:

"...Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, TBMM üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır." denerek onun da önlemi alınmıştır... insanın, aklına " Gott sei Dank ! Die Verfassung von 1982 der Türkei ist nicht ein heiliges Buch " diyesi geliyor (!) Şükür ki Cunta anayasa ya " Bu kitap kutsal kitapların 5.sidir" diye yazdırmamış. Maazallah, işte o zaman cumhurbaşkanı "huzur-u mahşer" de yargılanmaktan kurtulamazdı!..

Biz gerçek dünyaya dönersek, yürütmenin "birinci baş" cumhurbaşkanının bu derece yetkilendirilmesi, "Başkanlık-yarı başkanlık sistemi" olarak izah edilemez. Demokrasilerde "sorumluluk olmadan yetkili olmak" mümkün değildir. Bu sistem, "... Adı söylenmemiş, ama öğeleri net biçimde yerine konmuş bir 'Şef Sistemi'nin 'plebisiter' bile olmayan türüdür. (abç)..." (Taha Parla, age, s:57)

b-2-) Cumhurbaşkanlığı Konseyi:

Geçici 2. maddeyle varlığı ve yetkileri tanımlanan Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Milli Güvenlik Konseyi (Cunta)'nin 83 genel seçimlerinden sonraki adıdır. Böylelikle 12 Eylül Cuntası'na anayasal bir "meşruiyet" kazandırılmıştır. İşlevi, cumhurbaşkanının kararına esas olmak üzere görüş bildirmektir. Bunun fiiliyatındaki işleyişi cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini kullanmasına katkıda bulunmaktır. Seçilmeyen, fakat meclis üstünde yetkilere sahip olan bu kurul "asiller meclisi" düzeyinde işlev sürdürüyor. Hiçbir yasal ve hukuksal dayanağı olmadan, halkoyuyla seçilmenden "yetkilendirilmesi", cunta'nın genel seçimlerden sonra fiili varlığını sürdürdüğünün kanıtıdır.

b-3-) Devlet Denetleme Kurulu:

Tamamen cumhurbaşkanının tehdit ve yargı aracı olarak kullanacağı bu kurul, "... Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarından fazlasına bu kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda hertürlü inceleme, araştırma ve denetlemeler yapar. (abç)..." (Anayasa madde 108) Bu kurul aracılığıyla "tek şef" toplum yaşamının mali -siyasi-hukuki vb. her boyutunu kontrol edecek ve kendi istediği biçimde yönetilmesini sağlayacaktır.

b-4-) Bakanlar Kurulu:

Devlet çarkının işletilmesinde "idare"nin yönetici ve yürütücüsüdür. Ancak bütün bunları, anayasanın belirlediği "şeflik sistemi" çerçevesinde, "şefin atanmış memurları" fonksiyonuyla yapar. Demokrasilerde, hükümetlerin halkoyuna dayalı olmaktan kaynaklanan en yetkili "idari erk" olma özellikleri " 12 Eylül Sistemi"nde yok edilmiştir.

"...Başbakan, cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından atanır. Bakanlar TBMM üyeleri veya milletvekili yeter-

liliğine sahip olanlar arasından başbakanca seçilir ve cumhurbaşkanınca atanır, gerektiğinde başbakanın önerisi üzerine cumhurbaşkanınca görevine son verilir. (abç)..." (Anayasa madde 109)

Görüleceği gibi başbakan dışında tüm bakanların seçilmeden, halkoyuna dayanmadan salt atamayla görevlendirilebilmeleri mümkündür. Elbette görevden alınabilmeleri de. Hükümetin bu konunun başkana bağımlılığı doğuracağı açıktır.

Diğer yandan -seçimsiz gelen- İçişleri Bakanı'na seçimle gelmiş "mahalli idare organı üyelerini" görevden alma yetkisinin verilmesi (madde 127) " otoriter idare " anlayışının bir başka açık kanıtı. Öyle bir "idare ve yürütme"ki, cumhurbaşkanından bakana varıncaya kadar hepsi halkoyu ve onayına dayanmayacak, ama onun üstünde olacak. Siyaset biliminde "yürütme"nin bu şekilde güçlü olduğu rejimlere " otoriter rejimler"denir. 82 Anayasası, "... siyaset yerine idare, seçim yerine atama, milli irade yerine yürütme iradesini (abç)..." koydu. (Taha Parla, age, s: 117)

b-5-) Askeri Erk - Sivil Erk Dengesi:

Anayasanın kendisinde doğrudan böyle bir başlık yok. Ancak ruhu ve demokratik anayasalardan çok önemli bir ayrımı da, askeri erk ile sivil erk arasında kurduğu denge, daha doğrusu dengesizlik. Bu nedenle ayrı bir başlıkta inceleme gereğini duyduk.

12 Eylül'le birlikte fiili olarak askeri otorite lehine bozulan idari denge, anayasa ile resmi olarak kurumlaştırıldı. Bunların en başında Milli Güvenlik Kurulu'nun işlevi gelir. 61 Anayasası'nda Başbakan'ın başkanı olduğu kurul, yeni anayasa ile cumhurbaşkanının başkanlığında toplanır. Doğası gereği askerilerin ağırlıkta olduğu kurulun işlevi, "...devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tesbiti ve uygulaması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir. Kurulun,..., alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınır. (abç)..." (Madde 118) olarak belirlenmiştir. Bu yetkisiyle Milli Güvenlik Kurulu, Bakanlar Kurulu'nun üstünde bir güçle donatılmıştır.

Bir başka yetki "değişimi" 'de Genel Kurmay Başkanı'nın atanmasına ilişkindir. 61 Anayasası'na göre başbakan ve Hükümetçe atanan ordunun en üst komutanı, bu kez "... Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine cumhurbaşkanınca atanır..." (Madde 117)

61 Anayasası'nda " Başbakana bağlı ve O'na karşı sorumlu " olarak çalışan sıkıyönetim komutanları, bu kez Genelkurmay Başkanı'na bağlanmışlardır. (Madde 122) T.C Tarihi'nde "sıkıyönetimli dönemlerin olağan dönemlerden çok daha fazla olduğu " dikkate alınmalıdır. Böylece kendi işleri olmayan - olmaması gereken " siyasi yönetim" in de askerlerce yönlendirilmesi esas alınmıştır.

Yargı Erki'ni de ilgilendiren bir başka çarpıklık, sona ermesinden sonra "sıkıyönetim" in uygulama ve yetkileriyle toplumu yönlendirmeye devam etmesidir. Nitekim anayasa maddesi 45'te "... olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelelerin şekil ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmaz..." deniyor. Açıktır ki amaçlanan, "geçici askeri bir yönetim olan sıkıyönetim" in kalıcılaştırılmasıdır...

Herkesçe kabul gören bir gerçektir ki, böylesi yönetimlere "parlementer demokrasi" denemez. Çünkü "parlementer demokrasi"lerde askeri otorite, sivil otoriteye tabidir. 82 Anayasası'yla bu durum tamamen tersine çevrilmiştir.

b-6-) Devletin İdari Örgütlenişi:

82 Anayasası'na göre T. C asli olarak, merkezi ve mahalli olmak üzere iki unsurdan oluşur. Burada da yerel halk

-seçimlerle gelen belediyeler- insiyatifine oranla merkezi idare insiyatifine ağırlık tanınmıştır. "... Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde... idari vesayet yetkisine sahiptir..." (Madde 127)

82 Anayasası'na göre oluşturulan merkezi örgütlenmelerle, toplumun ideolojik, siyasal, kültürel, eğitimsel açılarından yönlendirilmesi ve denetlenmesi esas alınmıştır. Bunların en belli başlıları Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDITYK) dur. YÖK'le üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliği yokedilmiş, yürütme -cumhurbaşkanı'nın üniversite üzerinde kesin hakimiyeti sağlanmıştır. (madde 131) Aynı şekilde " faşist ideoloji üreten devlet kurumları" oluşturulmuş, faşist ideolojinin yukarıdan aşağı devlet eliyle egemen kılınmasına çalışılmıştır. (Madde 134)

c-) Yargı:

82 Anayasası'yla "kuvvetler ayrımı ilkesi"nin terkedilerek, yerine " yürütme otoritesi" ikame edildiği belirtilmiştir.

Yargı Organı üyelerinin atanmaları ve yargı kurumlarının hukuksal, mali ve idari denetimleri tam anlamıyla "yürütme iradesi"ne bağlanmıştır. Bu haliyle "Yargı" yalnızca " Yürütme"nin bir kolu durumundadır. Yargının asli görevi olan Yürütme ve İdare'yi yargısal olarak denetleme yetkisi yokedilerek fonksiyonsuzlaştırılmıştır. Yine Yürütme'ye " Temel Hak ve Özgürlükler" in kullanımı sırasında " gecikmesinde sakınca bulunan hallerde" gerekçesiyle "Yargı" yetkisinin verildiği daha önce belirtilmişti. Bu genel bilgilendirmeler ışığında " Yargı Erki"ni Yüksek Yargı Organları'ndan başlayarak kısaca inceliyelim:

c-1-) Anayasa Mahkemesi:

Üyelerini Cumhurbaşkanı seçer. (Madde 104) Görev ve Yetkileri: Başvuru üzerine, yasaların anayasaya uygun olup olmadıklarına karar verir. (Madde 146) "... Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Üyelerini,.... görevleriyle ilgili suçlarından dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar..." (Madde 149) olarak belirlenmesine karşın, aslında Yürütme, Yargı denetiminden çıkarılmıştır. Kendisinin atadığı bir memurlar kurulu'nun, yürütmeyi yargılayabilmesi mantık ve hukuk kurallarına göre mümkün değildir.

c-2-) Yargıtay:

Yargıtay da Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı Vekili'nin cumhurbaşkanınca atanmasıyla yürütme'nin denetimi altına alınmıştır. (Madde 104 - 154)

Cumhuriyet Başsavcısı, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetlerini denetleme merciidir. Böylelikle toplumun siyasal yaşamının önemli bir bölümü ve siyasal partiler cumhurbaşkanının icazeti ve vesayeti altına sokulmuştur.

Aynı anlayış üzere, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin bütün üyeleri Cumhurbaşkanı'na seçtirilerek (Madde 104 - 156 - 157), askeri yargı alanı da Cumhurbaşkanı'nın denetimi altına alınmıştır.

c-3-) Danıştay:

" İdari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciiine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii'dir..." (Madde 155) Bu yüksek mahkeme üyelerinin salt 1/4'ünün Cumhurbaşkanı'nca seçilmiş olması da ne yazık ki bağımsız olmasına yetmiyor. Çünkü kalan 3/4 üyesini Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu atamaktadır.

c-4-) Sayıştay:

Yürütme ve idare'nin mali denetimini yapmakla yetkili bu kurul da atama ve yetkilerininin 61 Anayasası'na göre çok fazla oranda kısıtlanmış olması nedeniyle fonksiyonsuzlaştırılmıştır. (Madde 160) Yürütme ve İdare'nin harca-

malarının denetim dışı yollarla istedikleri politik-çıkarları yönünde yapmalarına olanak yaratmıştır.

c-5-) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu:

Doğal başkanının Adalet Bakanı, doğal bir üyesinin Adalet Bakanlığı Müsteşarı olduğu bu kurulun diğer üyeleri cumhurbaşkanınca seçilir. Kurul, yargıç ve savcılarının mesleğe alınması ve çıkarılması, atanma ve nakil, terfii, disiplin cezası ve göreve son verme gibi idari ve özlük işlerini yürütür. (Madde 104 - 159)

Kurulun yetkileri ve atanmalarındaki usul ile savcı ve yargıçların cumhurbaşkanlığı ve hükümete "bağlı" hale getirildikleri ortada. Yargıçların yürütme'nin istemi dışında da karar vermelerini sağlayacak " yargı ve yargıç bağımsızlığı" yokedilmiştir. Ayrıca hakim ve savcılarının, görevlerini uygun olarak yapıp yapmadıkları Adalet Bakanlığı'nın atayacağı Adalet Müfettişleri'nce denetlenir.

c-6-) Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri:

82 Anayasası'nın 37. maddesiyle getirmiş olduğu "kanuni Hakim Güvencesi" kağıt üzerinde kalmaktadır. Anayasa'nın 122. ve 143. maddelerine göre kurulan Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri, doğrudan olağanüstü mahkemelerdir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, "...sıkıyönetim askeri mahkemelerinin baktıkları davalara bakmakta ve o mahkemelerin görevlerini yerine getirmektedirler. Böylece Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile, sıkıyönetim sürekli hale getirilmiş olmaktadır.

"... Öte yandan DGM, "Doğal Hakim" ilkesine aykırı olduğu gibi, 'yargının bağımsızlığı' ilkesine de aykırı mahkemelerdir. Genel Mahkemelerde görev yapan hakimlerle DGM'de görev yapan hakimler arasında eğitim açısından bir fark bulunmadığına göre, DGM'ne bir 'uzmanlık mahkemesi' gözü ile de bakmak olanağı yoktur.(abç)..." (Halit Çelenk, 12 Eylül ve Hukuk, syf.33- 34. Onur Yayınları 1988)

Böylesine bağımlılaştırılıp yürütmenin dümen suyuna sokulmuş "yargı erki" ve yargılama yapan mahkemelerin hukuksal yansızlık ve adalet içinde yargılama yapabilecekleri düşünülemez. Nitekim Uluslararası Af Örgütü yetkilileri de bunu belirliyorlar: "... Çoğu tutuklu savunmasını bile yapamıyor, avukatıyla görüştürülüyor, gazete okumasına izin verilmiyor. (abç)..." (Helmut Oberdiek, agy.)

Bağımsız olmayan mahkemelerin "yargı" görevini yerine getiremedikleri ne denli açık bir gerçekse; 12 Eylül Sistemi'nin yargılamalarının hukuk tarihine "Engizasyon Mahkemeleri" ve " Hitler Mahkemeleri" ile birlikte geçecekleri de açık bir gerçek!..

- 4 -

SONUÇ

Yaşanan gerçekler "12 Eylül Sistemi"nin ve mimarı olduğu anayasanın çağdaş-demokratik bir toplumla uyumadığını kuşku götürmez biçimde kanıtladı. Çağdaşlığa ve demokrasiye en az inanan toplumlar kadar layık olan Türkiye Halkları, ne bu toplumsal sisteme, ne de bu anayasaya razı değildir, olamaz.

Çalışan emekçi sınıflara, Kürt Ulusu'na, demokrat-ilerici yurtseverlere daha fazla kölelik ve yoksulluk, acı, kan ve gözyaşı getiren bu "sistem" Türkiye'nin kaderi olamaz.

Bu gerçeği " bağımlı yargı" mensubu olmalarına karşın onurlarını yitirmeyen hukukçular da temsil ediyor. (Bkz. Anayasa Mahkemesi Başkanı Mahmut Cuhruk'un Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş Yıldönümünde yaptığı konuşma) Bu noktada demokrasiye ve insan haklarına olan inançlarını yitirmeyen hukukçulara ve hukuk kurumlarına düşen bir görev var. Bu " toplumsal sistem" i ve " yaratıcıları" nı

dünya kamuoyunda teşhir etmek, mahkum olmalarını sağlamak ve yalıtılmak. Bu bize göre şimdiki koşullarda bile mümkün...

Anayasalar da sonuçta birer kanundur ve insan haklarına aykırı olmamak zorundadır. 82 Anayasası'nın %92 halkoyu çoğunluğuyla kabul "ettirilmiş" olması bu gerçeği değiştirmez. İnsanlığın binlerce yıllık mücadelesiyle ulaştığı "dünya gerçekleri" ve "insanlık yasaları", ülke gerçeklerinin, oylamaların ve anayasaların üstündedir. Bu gerçekler T. C. Devleti'ni de bağlar. T. C'nin imzaladığı "Uluslararası Anlaşmalar" gereği 82 Anayasası'nın insan hakları Mahkemesi'nde ve Uluslararası Adalet Divanı'nda yargılanabilecekleri inancını taşıyoruz. Böylesi bir yargılama sonuçta, insan haklarından ve hukuktan yana olanlarla; hukuk-demokrasi ve insan hakları düşmanlarının prestij mücadelesidir.

Anayasa'nın " en çok aksayan" (!) tek tek maddeleri-

nin değiştirilmesi -de- çözüm yollarından biri olarak görülebilir. Bu bize göre yeterli bir çözüm değildir."...1982 Anayasası'nın felsefesi, sistematigi ve hükümleriyle bir bütün oluşturması ve üstelik çok ayrıntılı ve birbiriyle bağlantılı kurallara yer veren bir metin olması nedeniyle,...., Bu nitelikteki bir anayasanın neresine dokunulsa bir başka yerinden bir tuğlanın oynaması kaçınılmaz bir şeydir. Kısmi değişiklikler daha büyük çelişki ve sorunları yaratacaktır.(abç)..." (Bülent Tanör, age) Bu " toplumsal sistem

ve " anayasası"nın özünün değiştirilmesi kalıcı ve gerçekçi çözümdür. Bu da ancak bireyin ve toplumun devlete, emekçi sınıf ve tabakaların devlete ve tekellere karşı mücadelesiyle gerçekleşir. Bu mücadele, devletin ve tekellerin ülke aleyhinde girdikleri uluslararası ilişkileri de içerecektir.

Türkiye Halkları layık oldukları demokrasiyi kendi elleriyle kuracak ve "dünya insanlık ailesi"nin onurlu bir mensubu olduklarını kanıtlayacaklardır.

12 Eylül ve Hukuk

Bugün bütün açıklığıyla ortaya çıktığı gib 12 Eylül 80 Darbesinin hedefi; toplumsal gelişimdi, halkın uyanışydı; bu uyanışın asıl kaynağı olan ilerici-demokrat güçlerdi, militan kadroydu, 1961 anayasası, anayasal organ ve kurumlardı, halk için lüks sayılan insan temel hak ve özgürlükleriydi.

Darbeyle gerçekleştirilmek istenen şeydu:

* Sol muhalefet (Devrimci-ilerici-demokrat ve yurtsever güçler) tüm örgütsel yapısı ve kadroları ile ezilecek.

* 334 sayılı anayasa (1961 anayasası) kaldırılacak ve yeni bir anayasa hazırlanacak. Bu anayasa ile tüm insan temel hak ve özgürlükler, resmi ideolojinin insiyatif ve şartlarına göre kısıtlanacak ve kullanımında resmi ideolojinin müsadeseine bağımlı kılınacak ve Devlet bujuvazının çıkarlarına denk düşen gericiliğin üzerine inşa edilecek.

* Parlamento militarist-brokratik ağırlıkta bir çerçeve içinde tutulacak.

* Askeri Cunta uzun vedede etkinliğini koruyacak bir yapı içine oturtulacak.

* Halk genelde (bilhassa işçi, memur, öğrenci kesimi) politika dışına çakilecek ve politika yapmak belirli bir sınıf ve grubun imtiyazına bırakılacak.

Darbe sonrası tüm yaptırımlar ve yasal düzenlemeler bu hedefe göre yaşama geçirilmiştir. Soruşturmalarda, operasyonlarda ve yargılmalarda bu hedefler gözlenmiştir. 12 Eylül rejiminin hukuk ve adalet anlayışı da bu amaçlama çerçevesinde biçimlenmiştir.

BAŞLANGIÇTA DARBENİN YAPILIŞ AMAÇ VE HEDEFLERİ İSTENİLEN AÇIKLIKTA SUNULMADI. BU BİR OYUNDU VE OYUN UZUN SÜRMEDE...

Cuntanın şefi Kenan Evren'in konuşmalarında, " Milli Güvenlik Konseyi" imzası ile yayınlanan bildirilerde, darbenin gelişine gerekçe olarak gösterilen ortamdan ve olaylardan, sol muhalefetin yanında, sağ muhalefetin de sorumlu olduğu imajı yaratılmış, operasyonlarda Milliyetçi Hareket Partisi'nin, Milli Selamet Partisi'nin ve bunlara bağılı yan örgütlerin, ülkü ocaklarının ve şeriatçı akımların hedeflediği mesajı vermişti.

Bu bir oyundu, hedef şaşırtmaydı ve aldatmaydı. Dünya düzeyinde demokratik kamuoyuna, demokrat ülkelere, uluslararası kuruluşlara karşı -en azından ilk başta- demokrat-aydın kesimin desteğini sağlamak ve dışta, uluslararası düzeyde gösterilecek tepkiyi asgariye çekebilmek amacıyla oynanmıştı. Bu nedenle, 1971 askeri müdahalesindeki uygulamanın tersine, ilk etapta demokrat-aydın kesim takip dışında tutulmuştu. Bunda, o dönem, ilerici-yurtseverlerin örgütsel güçleri ve eylemleri hakkında duyulan kuşkununda etkisi vardı.

Bu oyun kısa sürdü. İlerici-yurtsever örgütler ve militan kadro ile ilgili sürdürülen operasyonlar, belirli bir aşamaya varınca durum değişti. Bu aşamadan sonra bir programa bağılı olarak, demokratik kuruluşların ve demokrat-aydın kesimin üzerine gidilmiştir. Bu aşamadan sonra sağ partiler, sağ eylemci örgütler, sendikalar, şeriatçı akımlarla ilgili anlayışta tamamen değişti. İlk uygulamalardan geri adım atıldı.

Örneğin:

A-) Milli Güvenlik Konseyi, 12. 9. 1980 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 7 nolu bildiri ile DİSK'in (Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu) ve bunlara bağılı sendikaların faaliyetlerini durdurmuştu. 15.9.1980 tarihinde resmi gazetenin 17106. nushasında yayınlanan 8 numaralı bildiriyle HAK-İŞ'te (şeriatçıların oluşturduğu sendika) bu kapsam içine alınmıştı.

HAK-İŞ ile ilgili uygulama çok kısa bir müddet sonra geri alındı. MİSK'le (Milliyetçi İşçi Sendikalar Konfederasyonu) ilgili olarak başlangıçta sürdürülen soruşturmadan sonradan vazgeçildi. MİSK'ten birkaç yönetici ve sendika başkanı, MİSK dışında Ülkü Ocakları ve MHP eylemleri ile ilgili olarak suçlandı ve soruşturmaya alındı, ancak MİSK hükmü şahsiyet olarak yargı önüne çıkarılmadı. DİSK ile ilgili başlatılan operasyon, aynı tempoda sonuna kadar sürdürülmüştür. DİSK hükmü şahsiyet olarak suç kaynağı sayılmış ve sanık sandalyesine oturtulmuştur. Yöneticiler, kurucular, sendika üyeleri ve sendika bünyesinde çeşitli görevlerde bulunanlar, kişisel eylemlerinden, sendika içinde belirli bir yapı içinde soruna çözüm bulmalarından ötürü değil, DİSK'in kurulmasından, sendikayı DİSK'e bağlamadan, DİSK'in işçi sınıfı lehine yaptığı sendikal faaliyetlere katılımından ötürü suçlanmış ve yargılanmışlardır. DİSK'in varlığı hedefti. DİSK'in hayata geçirmek istediği sendikal anlayıştan ürkülüyordu. Bu nedenle askeri savcı DİSK'i esas almış ve kapatılması istemiyle sanık sandalyesine oturtmuştu.

B-) Güvenlik Konseyi yukarıda bahsedilen bildiriyle, TÜRK-İŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) hariç DİSK, MİSK ve Siyasi Partiler yanısıra, Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumu hariç dernekleri ve bu derneklere bağılı sosyal-kültürel kuruluşları da faaliyetten menetmişlerdi. Faaliyeti manedilen sağ örgütlerden sadece birkaç tanesi takibe alındı. Derneklerin, bağılı sosyal ve kültürel kuruluşların, sadece eylemlere katılmış olan (adam öldürme, yaralama v.b. kundaklama eylemleri) yöneticileri hakkında hiç bir işlem yapılmadı. Bu derneklere sadece birisi hükmü şahsiyet olarak yargılandı. Şeriatçı örgüt ve kuruluşlar için böyle bir takibe gerek görülmedi. Ancak, ilerici-yurtsever dernekler tümü ile operasyona alındı. Dernek kurucuları, yöneticiler, dernek üyeleri (tesbit edildiği ölçüde), derneğe destek verenler (maddi manevi), seminer ve toplantılara katılanlar, dernek lokallerinden ne sebeple olursa olsun operasyon sırasında görülenler, çalışanlar, sorgulamışlar, tutuklanmışlar ve yargılanmışlardır. Örgüt hükmü şahsiyet olarak suç kaynağı kabul edilmiş. Kişinin dernekle ilgisi, tutuklanması ve yargılanması için yeterli görülmüştür. Bütün ilerici-yurtsever örgütler, iddianemelere alınmış ve mahkemeden bunların kapatılması istenmiştir. Bugün de uygulama bu düzeydedir.

7 nolu bildiri ile dernekler ve bunlara bağılı sosyal-kültürel kuruluşların çalışmaları yasaklandı. 8 Ekim 1980 tarihinde resmi gazetenin 17310 nushasında yayınlanan 26 nolu kararla Güvenlik Konseyi bu derneklerin faaliyete geçip geçmemeleri konusunda takdiri sıkıyönetim komutanlıklarına bıraktı. Bu karardan sonra birçok derneğin çalışmasına, yeni bazı derneklerin kurulmasına izin verildi. Bunlar sağ düşünceli derneklerdi. Bu arada şeriatçı akımların çalışmalarına da karşı çıkılmamıştır ve hatta desteklenmiştir. Buna karşın ilerici-yurtsever dernek ve kuruluşlar ile ilgili ta başından gösterilen hassasiyet aynı biçimde sonuna kadar korunmuştur. Bugün dahi sol düşüncenin herhangi bir şekilde örgütlü yapıya kavuşmasından korkulmaktadır ve dernekler yasası da buna göre düzenlenmiştir.

C-) 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının 2. maddesinin son fıkrası şöyledir: "Sıkıyönetim Komutanlıklarının; bölgelerinde genel güvenlik asayiş veya kamu düzeni aç-

sından çalışmaları sakıncalı görülen ve hizmetleri yararlı olmayan kamu görevlilerinin statülerine göre atanması veya işine son verilmesi, mahalli idarelerde çalışanların görevden uzaklaştırılması veya işlerine son verilmesi hakkındaki istemleri ilgili kurum veya organlarca derhal yerine getirilir. Bunlar hakkında tabii oldukları 5434 sayılı T.C Emekli Sandığı Kanun veya diğer sosyal güvenlik kurumları hakkındaki kanun hükümleri uygulanır. Bu şekilde işlerine son verilen memurlar, diğer kamu görevlileri ve kamu hizmetlerinde görevli işçiler bir daha kamu hizmetlerinde çalıştırılmazlar."

Bu fıkra, 1402 sayılı yasanın 2. maddesine, 21. 9. 1980 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 2301 sayılı kanunla getirilmiştir. Bu fıkra, bilahare 26. 12. 1982 tarihinde kabul edilen 2766 sayılı yasayla kısmen değiştirilmiş ve bir cümle eklenmiştir. Yukarıda aktarılan bu yasayla fıkranın düzenlenen son şeklidir.

Yasanın yayınlanmasının sabahı uygulamalar başladı. Başta öğretmenler, üniversitedeki öğretim görevlileri, polisler ve binlerce sendikacı işçi ve memurlar bu yasa hükmü gereğince işlerinden oldular, açlığa ve sefaletle mahkum edildiler. 31. 5. 1983 tarihinde yapılan resmi açıklamaya göre bu yasa uyarınca 96.000 kişi hakkında (Ulusu hükümetince valiliklere gönderilen 5. 11. 1982 tarih ve 94 sayılı genelgeye göre yapılan güvenlik soruşturması esas alınarak) işten çıkarma, yer değiştirme, emekliye ayırma, görev değişikliği işlemleri yapılmıştır.

İki bine Doğru dergisinde yayınlanan bir araştırmaya göre, bu yasa uyarınca o tarihlerde Ankara'da -bakanlıklar bünyesinde- 1391 memur işten çıkartılmıştır. Bakanlıklara göre sıralaması şöyle:

Milli Eğitim Bakanlığında	712 memur
İçişleri Bakanlığında	521 memur
Maliye Bakanlığında	53 "
Sağlık Bakanlığında	42 "
Tarım Bakanlığında	40 "
Enerji-Tabii Kaynaklar	49 "
Ulaştırma Bakanlığında	39 "
Bayındırlık Bakanlığında	20 "
Çalışma Bakanlığında	4 "
Sanayi Bakanlığında	54 "
Devlet Bakanlığında	61 "
Yüksek Öğretimden	65 "
T. B. Millet Meclisinden	1 "

Aynı dergide, Danıştaya göreve iadesi için yapılan başvurulara göre yapılan bir araştırmada yayınlanmıştır. Görevinden, bu yasa uyarınca alınan, 4981 memur göreve iade davası açmış. Bunlardan 1575'inin davası karara bağlanmış, ancak bu kararlar çąşitli nedenlerle uygulanmamıştır. 3406'sı hakkındaki dava da halen sürüyor.

Bu görevlerden alınan memurların içinde, Ülkü ocaklarından, MHP davasında yargılanmış, MSP'li ve şeriatçı a-kımlarla ilgisi olan ve bu nedenlerle işinden alınan yoktur. MHP ve MSP'den yargılananlar, Ülkü Ocakları ile ilgisi bulunan ve bu nedenle haklarında soruşturma açılanlar, tutuklananlar, cezalandırılanlar (cezasını çekmiş olanlar) bırakılmı görevlerinden uzaklaştırılmalarını, tutuklu bulunmaları nedeniyle görevinden ayrılanlar, serbest bırakıldıklarında görevlerine iade edilmişlerdir.

Aynı yasa ve Bülent Ulusu'nun yukarıda bahsettiğimiz gizli genelgesi üzerine, yapılan güvenlik soruşturması sonucu, içişleri bakanlığında geniş düzeyde kıyım yapılmıştır. (tüm ülke sathında) İkibine Doğru Dergisi'nin 31. sayısında yapılan açıklamaya göre, 89 Vali, 226 Emniyet Müdürü ve Amiri ve 550 emniyet mensubu hakkında işten alınma, görev yer değiştirme ve emekli muamelesi yapılmış. Bu işlemlerde ölçü (yani işten atılacak, emekliye sevk edilecek, yer değiştirmelerde, memurların değerlendirilmelerinin-

de ölçü) sol parti ve örgütlerle ilişkileri, düşünce yapıları, ilerici-yurtsever örgütlerle bağlantıları, okuduğu gazete ve dergiler, aile efradının ilerici-yurtsever kesimle bağlantısının bulunup bulunmadığı, yargılanıp yargılanmadıkları alınmıştır. Sağ düşünceli, şeriatçı, zamanında MHP'ye ve Ülkü Ocaklarına destek vermiş vali ve emniyet amirleri, bu işlemin dışında tutulduğu gibi, POL-BİR (MHP yanlısı Ülkü Ocakları ile aynı paralelede bulunan polis derneği) içinde yer almış polis memurları da bu kapsamın dışında kalmıştır.

657 sayılı kanunda değişiklik yapılmış, memur alımında, tayin ve nakillerinde, terfilerinde, güvenlik soruşturması koşulu getirilmiştir. Kişinin açılan sınavı kazanması, diplomasının olması, istenilen başvuru koşullarını yerine getirmesi, memuriyete alınmasına ve bir göreve tayinine yeterli değildir. Önemli olan, güvenlik soruşturmasında alacağı olumlu puandır. Görev değişikliğinde, bir üst dereceye çıkarmada da, kişinin göreve uyum ve yeteneği verilen görevleri aksatmaksızın sürdürmesi değil, güvenlik soruşturmasında aldığı puan ve o kişinin düşünsel ve sosyal yapısı önemlidir.

Bu gösterdiğimiz üç örnek, Cuntanın ve cuntadan sonraki yönetimin, çifte standartlı davrandığını, asıl amacını başlangıçta gizlemesinin ve değişik davranmasının bir oyun olduğunu doğrular niteliktedir.

Darbenin hedefi, ilerici örgütler, sosyalist hareket, demokratik kuruluşlar ve kürt halkının ulusal muhalefeti ve bu temelde örgütlenmesi idi. Bu nedenle, darbenin ardından devlet, tüm güçleriyle sol muhalefete ve yukarıda belirlediğimiz örgütlere saldırdı. Üstüne ilk gidilen militan örgütler ve kadrolardı. Bu operasyonlarda, tutuklamalarda ve yargılamalarda, örgütsel yapının tahribi ve kadroların telefisi yanında; gelecekte bu düşünce doğrultusunda gelişimi engelleme, halkın ülke sorunlarına ilgisini ve politikaya eğilimini zayıflatma hesabı da yapılmıştır.

SORUŞTURMALARDA VE YARGILAMADA HUKUK KATLEDİLMİŞTİR.

Genel Kurmay Sıkıyönetim Askeri Hizmetler Koordinasyon Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, sıkıyönetim ilanından 31. 5. 1983 tarihine kadar sıkıyönetim komutanlıklarında 240.000 kişi hakkında soruşturma yapılmıştır. Bu demektir ki 240.000 kişi gözaltına alınmış, soruşturma merkezlerinde, karakollarda sorgulanmışlardır ve bu kadar kişi işkence görmüştür.

Bu süre içinde askeri savcılıklara 62.151 dosya gönderilmiş. Bu dosyalardan 43,030'u iddianameye bağlanarak sıkıyönetim askeri mahkemelerine gönderilmiştir. Mahkeme 14.591 dosyayı karara bağlamış ve bu bağlantıda 28.338 kişi beş yıla, 2474 kişi on yıla, 1175 kişi yirmi yıla kadar, beş yüz kişi yirmi yıldan yukarı, yüz yetmiş beş kişi ömür boyu hapis cezalarına ve yüz yetmiş üç kişi de ölüm cezasına çarptırılmıştır. (31. 5. 1983 tarihine kadar.)

Yine aynı dairenin açıklamasına göre 31. 5. 1983 tarihinde sıkıyönetim komutanlıkları askeri cezaevlerinde 13.685 tutuklu ve 6987 hükümlü bulunuyordu. Bu tutukluların ve hükümlülerin 15.781'inin siyasi ve sol görüşlü olduğu açıklamada belirtilmişti.

31. 5. 1983 itibarıyla verilen idam cezaları 25 kişi hakkında kesinleşmiş ve infazı kanunlaştırılmıştı. Resmi gazetedeki açıklamaya göre hakkında verilen idam cezaları kesinleşen ve kanuna bağlananlar şunlardı:

1-) İSA ARMAĞAN: 23. 1965 Niğde/Harmandalı doğumlu

MUSTAFA PEHLİVANOĞLU: 3. 3. 1958 Ankara doğumlu.

Sağ eylemci olan bu ikisi hakkında Ankara Sıkıyönetim

Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından 18. 10. 1979 tarihinde TCY'nin 149/2 maddesi uygulanarak ölüm cezası verildi. Karar askeri yargıtay 2. dairesinin 16. 7. 1980 tarihinde 1986/46-238 sayılı kararıyla onaylandı. Ölüm cezasının infazı ile ilgili 6. 10. 1980 tarihinde 2308 sayılı kanun kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanmıştır. (İsa Armağan karar kanunlaşmadan önce kaçmıştır)

2-) NECDET ADALI: 25. 2. 1958 Ankara/Etimesgut doğumlu.

KEMAL ERGİN: 5. 9. 1953 Erzincan/Tercan doğumlu.

İkisi hakkında 2. 10. 1979 tarihinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından TCY'nin 149/2 maddesi uygulanarak ölüm cezası verildi. Verilen karar Askeri Yargıtay 2. dairesinin 16. 7. 1980 tarih ve 1980/189-239 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazı hakkında 6. 10. 1980 günü 2309 sayılı kanun kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanmıştır.

3-) SERDAR SOYERGİN: 13. 3. 1958 Adana doğumlu. Hakkında 19. 9. 1980 tarihinde Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkeme tarafından TCY'nin 450/4 maddesi uygulanarak ölüm cezası verildi. Verilen karar Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 9. 10. 1980 tarih ve 1980/334-228 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazı ile ilgili 25. 10. 1980 gün ve 2322 sayılı kanun çıkarılmış ve resmi gazetede yayınlanmıştır.

4-) ERDAL EREN: 25. 9. 1961 Şebnikarahisar doğumlu.

Hakkında 19. 3. 1980 tarihinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından TCY'nin 450/9 maddesi uygulanarak verilen ölüm cezası As. Yargıtay Genel Kurulunun 20. 11. 1980 tarih ve 1980/111-111 sayılı kararı ile kesinleşti. Verilen ölüm cezası ile ilgili 2360 sayılı kanun 12. 12. 1980 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

5-) CEVDET KARAKAŞ: 1. 2. 1960 Elazığ doğumlu. Hakkında 3. 12. 1980 tarihinde Elazığ Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından TCY'nin 450/4 maddesi uygulanarak verilen ölüm cezası, As. Yargıtay 4. Dairesinin 3. 3. 1980 tarih ve 1981/69-62 sayılı kararı ile kesinleşmiştir. Verilen ölüm cezasının infazı ile ilgili 2465 sayılı kanun 1. 6. 1981 günü kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanmıştır.

6-) RECEP SARIASLAN: 2. 3. 1955 Ankara doğumlu. Hakkında TCY'nin 450/4 maddesi uygulanarak 26. 8. 1980 tarihinde Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası Askeri Yargıtay 4. Daire'nin 17. 2. 1981 tarih ve 1981/53-51 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2466 sayılı kanun 1. 6. 1981 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

7-) AHMET ŞENER: 15. 9. 1959 Trabzon/Akçaabat doğumlu.

KADİR TANDOĞAN: 11. 1. 1958 İstanbul doğumlu.

Her ikisi hakkında TCY'nin 146/1 maddesi uygulanarak 13. 10. 1980 tarihinde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, As. Yargıtay 4. Daire'nin 2. 4. 1981 tarih ve 1981/38-36 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2476 sayılı kanun 23. 6. 1981 günü kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

8-) VEYSEL GÜNEY: 14. 2. 1957 Malatya/Hekimhan doğumlu.

Hakkında TCY'nin 450/9 maddesi uygulanarak Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 2 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, As. Yargıtay 4. Dairesinin 24. 1. 1981 gün ve 1981/135-154 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm

cezasının infazına dair 2473 sayılı kanun 9. 6. 1981 günü kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

9-) MUSTAFA ÖZENÇ: 15. 1. 1959 Samsun/Kavak doğumlu.

Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından hakkında TCY'nin 450/5-9 maddeleri uygulanarak 13. 3. 1981 tarihinde verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 4. Dairesinin 23. 6. 1981 tarih ve 1981/769-267 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2505 sayılı kanun 18. 8. 1981 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

10-) İSMET ŞAHİN: 20. 4. 1951 Sürmene doğumlu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 nolu Askeri Mahkemesi tarafından hakkında TCY'nin 450/9 maddesi uygulanarak 27. 10. 1980 tarihinde verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 29. 4. 1981 tarih ve 1981/93-126 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2506 sayılı kanun 19. 8. 1981 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

11-) SEYİT KONUK: 2. 2. 1958 Tokat doğumlu. İBRAHİM ETEM COŞKUN: 16. 1. 1959 İslahiye doğumlu.

NECATİ VARDAR: 21. 10. 1960 İzmir/Urla doğumlu.

Her üçü hakkında TCY'nin 141/1 maddesi uygulanarak 7. 5. 1981 tarihinde İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 3. Dairesinin 22. 9. 1981 tarih ve 1981/315-366 sayılı ilamı ile kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2631 sayılı kanun 2. 3. 1982 günü kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

12-) FİKRİ ARKAN: 9. 9. 1951 Çorum/Alaca doğumlu.

KEMAL ÖZDEMİR: 17. 11. 1946 Ankara/Çamlıbel doğumlu.

Her ikisi hakkında TCY'nin 450/4 maddesi uygulanarak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, As. Yargıtay 3. Dairesinin 29. 12. 1981 tarih ve 198/459-507 sayılı yasa ile ilamı kesinleşti. Ölüm cezasının infazına dair 2643 sayılı kanun 26. 3. 1982 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

13-) CENGİZ BAYTEMUR: 3. 3. 1961 Malatya/Doğanşehir doğumlu.

Hakkında TCY'nın 450/4 maddesi uygulanarak 11. 5. 1981 tarihinde Elazığ Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 2. Dairenin 30. 9. 1981 tarih ve 1981/321-364 sayılı ilamı ile kesinleşmiştir. Ölüm cezasının infazına dair 2664 sayılı kanun 28. 4. 1982 tarihinde kabul edilmiş ve resmi gazetesinde yayınlanmıştır.

14-) ALİ BÜLENT ORKAN: 1. 8. 1957 Bolu/Mudurnu doğumlu.

Hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından TCY'nın 450/4-5 maddeleri uygulanarak verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 1982/39-38 sayılı 25. 2. 1982 tarihinde verilen ilamı ile kesinleşmiştir. Ölüm cezasının infazına dair 2694 sayılı kanun 11. 8. 1982 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

15-) ALİ AKTAŞ (Ağtaş): 1956 İskenderun doğumlu.

Hakkında TCY'nın 450/4 maddesi uygulanarak Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi (1 nolu) tarafından 13. 5. 1981 tarihinde verilen mahkumiyet kararı, As.Yargıtay 5. Dairenin 28. 4. 1982 tarih ve 1982/43-229 sayılı ilamı ile kesinleşmiştir. Ölüm cezasının infazına dair 2785 sayılı kanun 21. 1. 1983 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

16-) RAMAZAN YUKARIGÖZ: 8. 3. 1959 Sivas/Koyuluhisar doğumlu.

ÖMER YAZGAN: 28. 1. 1957 Kayseri/Yeşilhisar doğumlu.

MEHMET KAMBUR: 7. 2. 1954 Sivas/Divriği doğumlu.

Her üçü hakkında TCY'nın 146/1 maddesi uygulanarak Gölcük Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından 20. 4. 1981 tarihinde verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 1. Dairenin 25. 11. 1981 tarih ve 1981/288-399 sayılı ilamı ile kesinleşmiştir. Ölüm cezasının infazına dair 2792 sayılı kanun 28. 1. 1983 tarihinde kabul edildi ve resmi gazetede yayınlandı.

17-) AHMET KARSE: 3. .8. 1958 Gaziantep doğumlu.

Hakkında TCY'nın 450/4 maddesi uygulanarak 8. 7. 1981 tarihinde Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 nolu Askeri Mahkemesi tarafından verilen ölüm cezası, Askeri Yargıtay 2. Dairenin 5. 5. 1982 tarih ve 1982/92-258 sayılı ilamı ile kesinleşmiştir. Ölüm cezasının infazına dair 2793 sayılı kanun 28. 1. 1983 tarihinde kabul edilmiş ve resmi gazetede yayınlanmıştır.

Ocak 1988 tarihi itibarıyla ölüm cezasına çarptırılanların sayısı 516'ya ulaşmıştır. Bunlardan 187'si hakkında verilen ölüm cezası kesinleşmiş ve infazının kanunlaştırılması için dosyalar, Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonunda beklemektedir.

Yukarıda aldığımız listede görüldüğü üzere, 1980-1981 dönemi içinde verilen idam kararları Askeri Yargıtaydan yıldırım hızı ile geçmiştir. Yıldırım hızı ile verilen ölüm cezalarının infazı hakkında kanun çıkarılmıştır. Dosyalar aynı şekilde yıldırım hızı ile Sıkıyönetim Askeri mahkemelerinde yargılama yapılarak karara bağlanmıştır.

Serdar Soyergin hakkında Adana Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi tarafından 19. 9. 1980 tarihinde idam kararı verilmiş. Bu karar 9. 10.. 1980 tarihinde Askeri Yargıtayın onayından geçmiş ve 16 gün sonra da infazı kanuna bağlanmıştır. Mahalli Mahkemede kararın yazılması, taraflara tebliği, temyiz dilekçelerinin alınması, dosyanın hazırlanarak Yargıtay Başkanlığına gönderilmesi, Yargıtay Baş Savcılığınca incelenip tebliğnameye bağlanması, tetkik yargıçlarının dosyayı tetkik edip raporlarını hazırla-

maları ve dosyanın yargıtay üyeleri tarafından okunup karara bağlanması 22 günde yapılmış...

Erdal Eren hakkındaki hazırlık soruşturması, Askeri savcılık tarafından bir ayda tamamlanmış. Askeri Mahkemede dosya, iki ay içinde karara bağlanarak yargıtaya gönderilmiştir. Yargıtaydan dosya iki kez geri dönmüş ve mahalli mahkemece verilen karar, Yargıtay Genel Kurulu kararı ile onaylanmıştır. Tüm yargılama dokuz ayda tamamlanmış, kararın genel kurulda incelenip karara bağlanması, dosyanın Milli Güvenlik Konseyi'ne gönderilmesi ve burada infazı için kanunun hazırlanması işlemi de, on günde bitirilmiştir.

Yukarıda aldığımız listede görülen diğer idam kararlarında da durum aynıdır. Bu dosyalarda yargılama en fazla dokuz ay sürmüştür ve yargıtay incelemesi de en geç üç ayda tamamlanmıştır.

Genelde, durum tamamen ayrıdır. Bugün uygulamada görülenin tesine, yargılama ağır bir işleyiş içindedir. Bu idam kararlarının yargılama hızında görülen tempo yok. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde sonuçlandırılan bir dosyanın gerekçeli kararı, en erken dört ay içinde tamamlanmıştır. Bugünde böyledir. Kararın taraflara gönderilmesi, temyiz dilekçelerinin alınması, dosyanın hazırlanarak yargıtaya gönderilmesi işlemleri hiç bir şekilde bir aydan önce tamamlanmış değildir. Temyiz için tanınmış yasal süreler var ve bu sürelerin beklenmesi gerekir. Askeri Yargıtayda da, geçmişte hiç bir şekilde dosyaların altı ay içinde bitirilerek gönderildiği görülmemiştir. Bugün Askeri Yargıtayda inceleme yapılmamış, karara bağlanmamış üç yıllık dosyalar var. Ve bugün, Askeri Mahkemelerde 1980 yılından bu yana yargılması sürdürülen ve halen sonuçlandırılmamış dosyaların bulunduğu kamuoyunda bilinmektedir.

Yukarıya aldığımız listede görülen idam kararlarının, bu hızla Askeri Yargıtaydan geçmesi ve ölüm cezasının infazına dair kanun kabulü, denilebilir ki, " Asacaksın on tanesini, bak eylemler nasıl durur" düşüncesinin bir zorlamasıydı. İdam edilenlerin arasında birkaç sağ eylemcinin bulunması da (ki bunlar hakkında cunta öncesi dönemden karar verilmiştir.) bu düşünceden dolayıdır. İlk dönemde idam dosyalarının bu hızda sonuçlandırılması, bir noktada Sıkıyönetim Askeri savcılarını ve yargıçlarının Cunta'nın düşünceleri doğrultusunda yargılama yaptıkları ve karar oluşturduklarını doğrular...

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIKLARINA BAĞLI OLARAK KURULAN SIKIYÖNETİM ASKERİ MAHKEMELERİ KURULUŞ YASASI İTİBARİYLE BAĞIMSIZ MAHKEMELER DEĞİLDİRLER

12 Eylül 1980 sabahı yönetime el koyan; hükümeti, meclisi fesheden silahlı kuvvetlerin başı beş general, aynı tarihte yayınladıkları 1 Nolu bildiri ile tüm ülkede sıkıyönetim ilan etmişler ve 2 nolu bildiri ile de, sıkıyönetim bölgelerini saptamış ve komutanlarını atamışlardır.

Her sıkıyönetim komutanlığı yanında bir askeri mahkemenin oluşturulması yasa gereğidir. Askeri mahkemelerin kurulması, askeri savcı ve hakimlerin atanması, 1402 sayılı sıkıyönetim yasasına göre, Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde oluşturulan kurul tarafından yapılır. Ancak askeri cunta, 14. 9. 1980 tarihinde oluşturduğu 6 sayılı kararla, ilk sıra bu yetkiyi kendisi kullanmıştır. Ardından 19. 9. 1980 tarihinde 2301 sayılı yasa ile 1402 sayılı yasanın 11. maddesi değiştirilmiş, sıkıyönetim askeri savcılarının, hakimlerinin ve adli müşavirin atanması, Genel Kurmay Başkanlığı bünyesinde oluşturulan bir kurula bırakılmıştır. Ancak son söz Genel Kurmay Başkanındır...

Getirilen hüküm şöyledir:

" Bu mahkemelere atanacak adli müşavir, askeri hakim ve askeri savcı ile bunların yardımcıları, Genel Kurmay Başkanlığı Personel Başkanı, Adli Müşaviri ile atanacakların mensup olduğu Kuvvet Komutanlığının Personel Başkanı ile Adli Müşaviri ve Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Bakanlığında oluşan kurul tarafından tespit edilecek adaylar arasından Genel Kurmay Başkanının görüşü alınarak usulüne uygun atanır."

Sıkıyönetim Askeri Hakim ve Savcıları ile yardımcılarının, atanmaları dışında, yer değiştirmeleri, rütbe ve maaş derecelerinin artırılması, ödeneklerin verilmesi ve mahkemenin harcamalarında yine Genel Kurmay Başkanı söz sahibidir. Ve dolayısıyla kıta komutanlarının tasarrufları var. Askeri hakimler ve askeri savcılar, Silahlı Kuvvetler İç Hizmet Kanununun ve Askeri Personel Kanununa da tabidirler ve ast-üst prosedürü içinde, komutanın emir ve talimatlarına uymak zorundadırlar.

Askeri Mahkemelerde, Mahkeme Başkanlığı görevi, Genel Kurmay Başkanı'nın oluru ile kıta komutanı tarafından atanan, bir üst subay tarafından yürütülür. Başkan, duruşmanın inzibatı açısından gereken tedbirlerin alınmasında tek başına yetkilidir ve kararda rey sahibidir.

Varolan yapı içinde sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görevli askeri hakim ve savcılarının görevlerini sürdürmede bağımsız davranmaları mümkün değildir.

Askeri Cunta, sonuncusu 3. 6. 1983 tarihinde olmak üzere, iki buçuk yıl içinde kabul ettiği 13 kanunla 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununda değişiklik yapmıştır. Bu kanunlarla, birçok maddenin değiştirilmesi yanında, 7. ek madde, 3 geçici madde ve 5 ek geçici madde getirilmiştir.

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununa değişiklik getiren ve yeni maddeler ekleyen kanunlar şunlardır:

- 1-) 19. 9. 1980 tarihinde kabul edilen 2301 sayılı kanun
- 2-) 8. 10. 1980 tarihinde kabul edilen 2310 sayılı kanun
- 3-) 7. 11. 1980 tarihinde kabul edilen 2337 sayılı kanun
- 4-) 14.11.1980 tarihinde kabul edilen 2342 sayılı kanun
- 5-) 8. 12. 1980 tarihinde kabul edilen 2354 sayılı kanun
- 6-) 12. 1. 1981 tarihinde kabul edilen 2371 sayılı kanun
- 7-) 24. 3. 1981 tarihinde kabul edilen 2439 sayılı kanun
- 8-) 8. 6. 1981 tarihinde kabul edilen 2474 sayılı kanun
- 9-) 14. 4. 1982 tarihinde kabul edilen 2651 sayılı kanun
- 10-) 17.6.1982 tarihinde kabul edilen 2682 sayılı kanun
- 11-) 3. 9. 1981 tarihinde kabul edilen 2515 sayılı kanun
- 12-)28.12.1982 tarihinde kabul edilen2766 sayılı kanun
- 13-) 3. 6. 1983 tarihinde kabul edilen 2836 sayılı kanun

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, yeni madde ve fıkraların eklenmesi, adaletin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi, yargılamada kolaylık sağlanması düşüncesi ile olmamıştır. Amaç, yargılamayı, saptanan hedefler doğrultusunda yönlendirmektir.

Bu değişikliklerden sonra -operasyonlarda- halk üzerindeki baskılar çoğaltıldı, sogulamalarda işkence daha ağırlık kazandı ve yargılama şartları savunma açısından ağırlaştı. Bu değişiklikler yetkilerin kullanılmasında sorumluluk getirmiştir.

Getirilen değişiklikler şöyledir:

a-) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2. maddesine 2301 sayılı kanunla bir fıkra eklenmiştir. Bununla Sıkıyönetim Komutanlıklarına kamu personeli üzerinde tasarruf hakkı sağlanmıştır. Sıkıyönetim Komutanının kamu hizmetlerinde bulunmasını sakıncalı gördüğü işçi ve memurun görevden alınmasını istemesi halinde bu isteğin ilgili kuruma yerine getirilmesi gerekir, yasal zorunluluktur. Sakınca konusunun takdiri komutana aittir ve bu husustaki tasarrufu hakkında, sıkıyönetim devam ettiği süre yargı yolu da kapalıdır.

Bu fıkraya daha sonra 2676 sayılı kanunla bir cümle eklenmiştir. Bu fıkrada getirilen nedenlerden, dolayı görevlerinden alınan memur ve işçilerin, başka bir kamu hizmetinde görev alamıyacağı hükmünü getiren bu cümle bugün de geçerlidir. Ve buna dayanılarak Danıştay Genel Kurulu tarafından " Göreve iade" konusunda dairelerin verdikleri kararlar bozulmaktadır.

b-) Verilen arama kararları uyarınca yapılan aramalarda, genel operasyonlarda ele geçirilen, soruşturma nedeniyle hakkında "Zapt" kararı verilen gazete, dergi, kitap, broşür ve benzeri yayınların, belgelerin, kasetlerin ve plakların, mahkemece müsaderesine karar verilmediği takdirde sahibine iadesi gerekir. 28. 12. 1982 tarihine kadar uygulama bu şekildeydi.

28. 12. 1982 tarihinde 2766 sayılı kanunla 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3. maddesinin (c) bendine bir fıkra eklendi. Bu fıkra ile sıkıyönetim komutanlarına, mahkemenin müsadere kararı vermemesi halinde de, sakıncalı gördüğü kitap, dergi, gazete, broşür, bildiri ve afişleri, müzik ve video kasetlerini ve benzeri yayın ve haberleşme araçlarını imha etme ve bu konularda gereken tedbirleri alma yetkisi verildi.

Bu kanun çıkarılmadan önce, birçok yayınevinden toplanan, sendikalardan ve derneklerden götürülen kitaplar yakılmış, çeşitli biçimlerde imha edilmişti. Mahkemenin, yargılamanın bitiminde bu kitaplar hakkında beraat kararı vermesi durumunda, kitapların, dergi ve gazetelerin yakılmış olmasının sorun yaratacağı açıktı. Bu sorunu kaldırmak ve ayrıca basın ve yayını saptanan hedefler doğrultusunda dengelemek için bu ek fıkra getirildi.

Bugün kamouyonda tartışılıyor. Bu yasanın kabulünden önce onbinlerce kitap, dergi imha edilmişti. Bunların soruşturma konusu olma durumu ortadan kaldırıldı. Ardından yüzbinleri aşan kitap, dergi, kaset imha edildi.

c-) 1402 sayılı kanunun 3. maddesinin (d) bendine göre sıkıyönetim komutanlarının belirtilen hallerde sakıncalı bulduklarını sıkıyönetim bölgesinden dışarı çıkarma veya bölge içinde belirli bir yerde oturmaya mecbur tutma yetkisi var.

Ancak bu yetki sınırlandırılmıştı. Komutan, Devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti ve kamu selameti aleyhine cürüm işlemiş olanlar, adam öldürme veya kişilere müessir fiilde bulunma suçlarından hükümlülüğubulunana, genel emniyet gözetimi altında olanlar ve ikametgahı bulunmayan kişiler hakkında böyle bir yetki kullanma hakkına sahipti.

2836 sayılı kanunla, 1402 sayılı kanunun bu bendine yeni bir fıkra eklendi ve komutanın yetkisi genişletildi. Ek fıkra hükmüne göre, yukarıda bahsedilen şartlar dışında kalan kişi ve aileleri, sakınca görmesi halinde, " Genel güvenlik ve kamu düzeni " gerekçesi ile komutan bölge dışına çıkartabilir ve onları, beş yıla kadar içişleri Bakanlığınca belirtilen bir yerde oturmaya mecbur tutabilir.

Bu yetki en fazla, Tunceli, Adıyaman ve Siirt illerinde uygulanmıştır. Ve bugün aynı yetki olağanüstü bölge valisine verilmiş ve uygulama dahada yoğun sürdürülüyor. Binlerce insan keyfi olarak mağdur edilmiştir. O tarihte sürgün edilenlerin çoğu halen köyüne, kasabasına dönememiştir.

d-) 2301 sayılı kanunla 1402 sayılı kanunun 3. maddesine bir cümle eklenmiş. Polis, jandarma, takip ve soruşturma timleri, mahkeme kararı, savcılık ve komutanlıktan emir almadan, şüphelendiği kişilerin üstlerini, işyerlerini ve konutlarını arayabilirler. Polis vazife ve Selahiyetleri Kanununda da bu içerikte değişiklik yapılmıştır.

Bu yetki sorumsuzca kullanılmıştır. Binlerce kişi keyfi olarak aranmış, rahatsız edilmiş ve hakarete uğramıştır.

e-) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 4. maddesi 2310 sayılı kanunla değiştirilmiş ve ayrıca bu maddeye

bir fıkra eklenmiştir. Soruşturma ve takiplerde, polis ve jandarmanın ve diğer güvenlik kuvvetlerinin silah kullanma yetkileri genişletilmiştir.

Bu değişiklikten sonra, aranan kişilerin takip sırasında çoğunlukla ölü ele geçirildikleri gözlemlendi. İşkencehanelerdeki ölüm olaylarının, ölenin cesedine sıkılan birkaç kurşunla soruşturma dışında bırakılması da bu değişiklikten sonra modalaştı.

Denebilirki bu değişiklik yukarıda belirlediğimiz amaçlar için yapılmıştır. " İdam etmeyelimde hapishanelerde mi besleyelim " sözü Kenan Evren'e aittir. Bu kanunda da onun ve arkadaşlarının imzası var. Hapishanede besleme ve yargılama zihniyetine katlanmamak için ne yapılması gerekiyorsa o yapılmıştır. Sıkıyönetim Kanunundaki değişiklikte bu maksatla yapılmıştır. Keyfi öldürmeler de olmuştur. Binlerce örneği var, birkaçını verebiliriz:

* Öğretmen M. Sıddık Bilgin, köyünden alınarak jandarma karakoluna götürülmüş. Bir ihbar bahane edilmiş. Karakolda kendisine işkence yapılmış ve M. Sıddık Bilgin karakolda işkence ile öldürülmüş. Ardından cesedi ormana kadar taşınmış ve orada kurşun yağmuruna tutulmuştur. Ve bu olay " Kaçarken öldürüldü" biçiminde tutulan tutanaklara dayanılarak kapatılmak istendi. Kapatılan binlerce olay gibi. Bugün bu olay, kamuoyunda tartışılıyor ve olayın tanıklarında terhis olan jandarmalardır.

* Elazığ/Kovancılar köyünden Kazım Demirtaş ve Kamber Sürücü isimindeki köylüler, bir iş nedeni ile başka bir köye giderlerken yolda pusu kuran jandarma tarafından öldürülür. Bir uyarı yapılmaz. Adamların bağırtılarına da kulak kabartılmaz. Akşamı resmi açıklama yapılır. Açıklamada, bu iki köylü teröristtir ve dur ihtarına silahla cevap verdikleri için ateş edilerek öldürülmüşlerdir, denilir. Durum sonradan olayın tanıkları tarafından açığa çıkartılır. Ve ardından, sayın savcı ve komutan utanmadan "Bir yanlışlık oldu, kaçak sanmışlar" şeklinde açıklama getirdiler.

f-) Sıkıyönetim Kanununun 13 ve 15. maddesine 2301 ve 2342 sayılı kanunlarla değişiklik getirilmiştir. Sıkıyönetim Komutanlarının, askeri mahkemelerin görev ve yetkileri genişletilmiştir. Ancak, görev ve yetkinin kullanımında, davaların dağıtımında sıkıyönetim komutanlarının kararları esas alınmıştır. Getirilen değişiklik şöyledir:

" Sıkıyönetim komutanının suç dosyasını gönderdiği Cumhuriyet savcılarını, askeri savcılar ile askeri ve adliye mahkemeleri görevsizlik ve yetkisizlik kararı veremezler."

Bu hükme göre askeri savcılıkların ve mahkemelerin dışında, Cumhuriyet savcılarını ve sivil adliye mahkemelerini de sıkıyönetim komutanlarının irade ve kararlarına bağlıdır.

g-) 2310 sayılı kanunla gözaltı süresi 12 Eylül'den sonra 90 güne çıkarıldı. Bir yıllık bir uygulamadan sonra, 2515 sayılı kanunla bu süre 45 güne indirildi.

Ancak yapılan bu değişiklik, saptanan bu sürenin dışında, hiç bir emir ve karara gerek görmeksizin, emniyet görevlilerinin kişiyi 15 güne kadar alıkoyma ve bu süre içinde sorgulama gibi bir uygulamayı pratikte geliştirmelerine engel olamamıştır.

Emniyet görevlileri tarafından alınan kişiler belirli bir süre karakollarda tutulmuşlar. Burada sorguları da yapılmış. Bu süre çoğu zaman on beş günü aşmıştır. Adli müşavirliğe durum sorgulamadan sonra bildirildiğinden, gözaltı emri bu bildirim tarihine göre alınmıştır. Dosyada görünen tarihte, adli müşavirliğin, evrakın kendilerine tesliminden sonra, alınan gözaltı emri tarihidir. Bu nedenle nezarethanelerde, soruşturma merkezlerinin dehlizlerinde geçen günler, infazlarda hesap dışı kalmıştır.

h-) 2301 sayılı kanunla sıkıyönetim bölgesinde ve sıkıyönetim ilanından sonra işlenen suçların ceza miktarı 1/3 nisbetinde (bazı suçlarda 1/2) artırılmıştır.

i-) Sıkıyönetim askeri savcılık ve mahkemelerinde soruşturmalar ve yargılamalar 353 sayılı Askeri Mahkemeler Yargılama Usul Kanunu'na göre yapılır. 1402 sayılı kanunun 18. maddesinde bu hususta hüküm vardır.

2301, 2342 ve 2651 sayılı kanunlarla 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 18. maddesine (a) dan (p) ye kadar 17 bend eklenmiş ve bendlerle soruşturma, yargılama usulü ile ilgili hükümler getirilmiştir. Bu hükümler, 353 sayılı kanunla ve Ceza Yargılama Usul Kanunu ile çelişmektedir.

Bu hükümler savunmayı etkisiz kılmak amacıyla getirilmiştir. Sanık ve sanık vekilleri açısından savunma hakkının kullanımı zorlaştırılmıştır. Tabii bu durum mahkemelerin yargılamaları sıkıyönetim komutanının güdümünde götürülebilmeleri açısından yargıç ve savcılara da kolaylık sağlamıştır.

* Mahkeme yerine, tek hakim tarafından tutuklama kararlarının verilmesi ve bu kararlara karşı itirazların da yine tek hakim tarafından incelenmesi kabul edilmiştir.

* Sanık ve sanık vekillerine esas hakkındaki savunma için verilecek süre en fazla 15 gün olarak tespit edilmiştir. Sanık adedinin 15'ten fazla olması halinde, bu süre en fazla 30 güne kadar uzatılabilir.

* İddianamede belirtilen suçun kanuni unsurlarının değişmesi halinde, sanık ve avukatına ek savunma için talebi halinde süre verilmesi ve bu nedenle duruşmanın ertelenmesi, usul yasalarında hüküm altına alınmıştır. Sıkıyönetim kanununun 18. maddesine getirilen yeni bir hükümle usul kanunlarında belirtilen durumların aksine "mehil verilemeyeceği ve bu nedenle duruşmanın ertelenemeyeceği" kabul edilmiştir.

* "Kanunda belirtilen sebeplerin bulunmaması halinde sanığın gıyabında duruşma açılmaz." Bu askeri ve adli yargılamada geçerli bir kuraldır. Bunun tersine bir düzenleme getirilmiştir. Getirilen hüküm şöyledir: " Soruşturmaya konu teşkil eden suçun, kanunda gösterilen ceza haddinin üç yılı geçmemesi halinde sanığın gıyabında duruşma açılır."

* Ek fıkra hükümleri ile temyiz hakkı da kısıtlanmıştır. Üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza hükümlerinin temyizi kaldırılmıştır. 2342 sayılı yasayla getirilen bu hüküm, askeri savcı ve sıkıyönetim komutanını da kapsıyordu. Bilahare 2474 sayılı yasayla değişiklik yapıldı ve sıkıyönetim komutanlarının bu halde kararları temyiz edebileceği kabul edildi. Bununla sanık aleyhine kararın temyiz olanağı yaratılmıştır.

* Çok sanıklı davalarda, mahkemeye, bir kısım sanıkların bazı duruşmalarda hazır bulunmamalarını kakar altın alma hakkı tanınmıştır.

* Askeri savcılar ve Cumhuriyet savcılarını herhangi bir şekilde muttali olduğu bir olayla ilgili resen soruşturma açma ve tedbir alma yetkisine sahipler. Bu usul hükmü, mahkemeler içinde geçerlidir. Yargıç, duruşma sırasında yeni bir suçun ortaya çıkması veya bu konuda taraflardan birinin suç işlemesi halinde, gereken soruşturmanın açılması için, durumu savcılığa bildirme zorunluluğu yanında, delillerin kaybı ve sanığın kaçmasını engelleme açısından gereken tedbirleri de alma durumundadır.

1402 sayılı kanunun 18. maddesine getirilen (d) bendi ile bu işlerlik kaldırılmıştır. Bu bend hükmüne göre, sıkıyönetim askeri savcılarını ve cumhuriyet savcılarını, sıkıyönetimi ilgilendiren ve sıkıyönetim mahkemelerinin görev ve yetki kapsamına giren olaylar ile ilgili resen soruşturma yapma hakkına sahip değillerdir. Durumu öğrenince sadece sıkıyönetim komutanlığına bildirmekle yükümlüdürler.

Komutanın izni halinde soruşturma yapabilirler. Askeri hakimler ve adli mahkemeler içinde bu hüküm geçerlidir.

Bu hüküm, işkence iddialarına ve bu konuda sanıklar ve avukatları tarafından savcılıklara ve mahkemelere getirilen taleplerle ilgili olarak getirilmiştir. Bu hükümden sonra savcılar ve hakimler işkence ile ilgili anlatımlar ve soruşturma için getirilen talepler karşısında rahatlamışlar ve tek şey yapmışlardır; Verilen dilekçeleri sıkıyönetim komutanlığına havale etmişler veya geri iade etmişlerdir. Cezaevleri ile ilgili yapılan suç duyurularında da sadece -çok zorlama halinde- sıkıyönetim komutanlığına durumun müzekere ile bildirilmesi karar altına alınmıştır.

j-) 1402 sayılı kanuna 2310 sayılı kanunla ek 2. madde, 2354 sayılı kanunla ek 5. madde getirilmiştir. Bu maddeler, askeri mahkemelerde, cumhuriyet savcılarının ve adliye hakimlerinin görevlendirilmeleri ve atanmaları ile ilgilidir.

Askeri savcı ve yardımcısı olarak görevlendirilecek cumhuriyet savcılarının ve yardımcılarının, askeri mahkemelerde görevlendirilecek hakimlerin (adli hakimlerin) atanmalarında, görevlerinden alınmalarında Genel Kurmay Başkanının talep ve iradesi esas alınmıştır. Genel Kurmay Başkanının talepleri halinde, belirtilen görevlere, en geç yedi gün içinde hakimler kurulunca atama yapılması zorunluluğu vardır. Hakim savcılar (cumhuriyet savcıları ve sivil adli hakimler), atama sonrası dönemde askeri hakim ve savcılarının statüsüne göre, -sivil, tezkiye ve ödenekler açısından- işlem görürler. Bunların görevlerinden alınmaları da Genel Kurmay Başkanının talebi ile mümkündür.

k-) Tutuklanan ve cezaevine alınan bir kişinin, başka bir soruşturma nedeniyle veya aynı soruşturmada dolayı, yeniden emniyet tarafından soruşturmaya alınmaları, gözaltında veya emniyet nezarethanelerinde tutulmaları, 1402 sayılı kanuna 2439 sayılı kanunla eklenen ek 7. madde ile sağlanmıştır.

Bu madde getirilmeden önce tutuklular cezaevinden alınıp götürülüyordu. Mahkemelerde şikayet konusuydu. Bu hususta çokça müraacatlarda olmuştur. Bu yasa ile bu uygulama hukuki kılıf içine alındı. Ve uygulama genelleşti...

Bu hükmün getirilmesinde ve uygulamada ısrarın amacı şuydu: Soruşturma merkezlerinde ve polis karakollarında işkence altında düzenlenen ifade tutanakları askeri hakimler tarafından tutuklama kararına dayanılarak yapılmıştır. Askeri savcılar iddianamelerinde gerçeği yansıtmadığı ve düzmece olduklarını bildikleri halde bu ifadeleri, düzenlenen tutanakları ispatta kullanmışlardır.

Haklarında soruşturma sürdürülen kişiler, suçlamayı askeri savcılıkta ve askeri mahkemede, soruşturma merkezlerinde ve polis karakollarında alınan ifadeleri, düzenlenen tutanakları, gerçeği yansıtmadığı ve kendilerine zorla imzalatıldığı için kabul etmemişlerdir. Tutukluların cezaevlerinden alınarak işkencehanelere götürülmeleri hallerinde, birinci beklenti, poliste, soruşturma merkezlerinde alınan ifadeleri ve düzenlenen tutanakları, mahkemelerde-duruşmada-doğrulatmaktı. Tutukluları işkencehanelere taşıyarak, tehdit ve baskıyla bunu sağlamaya çalışacaklardı...

İkinci beklenti yeni operasyonlardı, yeni tezgahlamalardı. Bunun için yeni bilgilere, malzemeye ihtiyaçları vardı. Bununla bu yöntemle tutuklulardan sağlama hesabındaydılar.

Bu uygulamalar, sonradan, kamuoyunda sol muhalefetin, ilerici güçlerin aleyhine teşhirde kullanılmak için itiraflar yaratmada da kullanılmıştır. Yüzlerce itirafları yaratılmıştır. İtiraflarla yeni yeni dernekler yaratılmış ve binlerce kişi bu şekilde soruşturmaya alınmıştır. Yüzlerce kişi bu itiraflar korkusundan ülkeyi terk zorunda kalmıştır.

Görüldüğü gibi sıkıyönetim kanununda yapılan bu değişiklikler ve kanuna eklenen fıkra ve madde hükümleri, savunma hakkını kısıtlamış ve yargıların cuntanın hedefleri doğrultusunda rahat hareket edebilmelerini sağlamıştır. Sanıklar ve avukatlar açısından yargılama şartı ağırlaşmıştır. Amaçlanan baskıyı, ağır cezayı ve susturmaktı...

Bunun için yalnız 1402 sayılı kanunda değil 353 sayılı kanunda, ceza yargılama usul yasasında, polis vazife ve selahiyetleri kanununda değişiklik yapılmıştır.

353 sayılı kanunda yapılan en önemli değişiklik "reddi hakim" istemi ve bu istemin karara bağlanması ile ilgili getirilen değişikliktir.

23. 1. 1981 tarihinde 2376 sayılı yasayla getirilen değişikliğe göre, sanık vekilinin, mahkeme heyetini veya mahkeme üyelerinden birisini, "tarafsızlıklarını şüpheye düşürecek" bir durumda reddi olası değildir. Red talebinin bulunması hakim duruşmayı sürdürmesine de engel değildir.

Yargılama mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlerin tarafsız davranışları, adaletin ortaya çıkması açısından önemlidir. Tüm demokratik ülkelerde yasalarla buna güvence getirilmiştir. 1961 sonrası Türkiye'de de yasal düzenlemelerde bu husus önemsenmiş ve geniş boyutlarda hukuk kuruluşlarında tartışması yapılmıştır. Ki yasalarla bu konuda alınan tedbirlerin başında, yargılamada taraflar açısından soruşturmanın her safhasında geçerli olan "hakimi red" hakkıdır.

Askeri Cunta 353 sayılı yasaya getirdiği bu değişikliklerle sıkıyönetim mahkemelerinde yargılananların bu güvencesi ortadan kaldırmıştır.

Cunta solu ezmede kararlıydı. Bunun adına yönetime el koyduğu güçlerin hesabını yapıyordu. Demokrasiden rahatsızlık vardı. Sol düşünceden ve bu konudaki gelişmelerden korkuluyordu. Bu düşüncelerin mahkemelerde, mahkeme kararlarında tartışılmasında kendileri açısından daha büyük bir rahatsızlık. Bu nedenle tutuklama ve ceza kararlarını önemsiyorlardı ve bunun üzerinde ısrarla duruyorlardı. İstekleri, tutuklama kararlarının ve ceza hükümlerinin, gelişlerini; düşünce, anlayış, uygulamalar ve yaşama geçirilmesi hesaplanan anayasal düzen açısından, haklı kılması ve kamuoyunda böyle bir imajın yaratılması yanında, en ağır hükümleri(cezaları) ihtiva etmesiydi.

Sıkıyönetim yasasında, 353 sayılı yasada yapılan yukarıdaki değişikliklerden amaç buydu ve böyle bir ortamı yaratmaktı ve yargılamaları ve temelde kontrol altında tutmaktı. Bu düzeyde bir operasyonda 357 sayılı Askeri Hakimler yasasında ve 1600 sayılı Askeri Yargıtay yasasında yapıldı.

Askeri Yargıtay yasasındaki bu değişiklik ve ardından Askeri Yargıtay'da yapılan operasyon, ilk dönemlerde mahalli sıkıyönetim mahkemelerinden kararlar karşısında, Askeri Yargıtay'ın bazı dairelerinin ve Genel Kurul'un, yasal gereksinimlerine göre ve geçmiş dönemlerde verilen kararlara uyum içinde tavır koymalarını ortadan kaldırmayı hedefliyordu. Yargıtay o dönemde, mahkemelerin yasal dernekler için TCY'nin 168 ve 171. maddelerini kullanmalarına karşı çıkmıştı ve "örgüt üyeliği"nin maddi ve manevi unsurlarının değerlendirilmesi konusunda, getirilen yorumları yerinde görememişti.

Askeri Yargıtay ve Askeri Hakimler Yasası'nda iki kez değişiklik yapıldı. Bu yasayla, 357 sayılı Askeri Hakimler Yasası'nın 5. maddesi değiştirilmiş ve bu değişiklik, hakim sınıfından oluşan subayların tayin, terfi, emekliye ayrılma konularındaki işlemleri ve puanlama 926 sayılı silahlı kuvvetler personel kanunundaki ölçütlere göre yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu yasayla birçok hakim (bil-

hassa askeri yargıtayda) emekliye sevk edilmiştir ve bir kısmında terfisi yapılmamış ve bu nedenle başka yerlere tayinleri gerçekleştirilmiştir.

İkinci değişiklik 11. 12. 1981 tarihinde 2563 sayılı yasayla yapılmıştır. Bu yasayla 1600 sayılı Askeri Yargıtay Yasasının 2'inci, 6'ncı, 9'uncu ve 17'inci maddeleri değiştirilmiş ve kanuna üç ek madde eklenmiştir.

Şöyle:

* Yargıtay üyelerinin seçim ve tayin şekli değiştirilmiştir. Bu değişiklik uyarınca, yargıtay üyeleri, Yargıtay Genel Kurulu'nun saptayacağı üç misli hakim aday arasından Devlet Başkanı tarafından seçilip atanacak. Bugün görevde bulunan tüm yargıtay üyeleri cuntanın şefi Kenan Evren tarafından atanmıştır.

* Askeri Yargıtay dairelerinin artırılması veya azaltılması Genel Kurmay Başkanlığının karar ve onayına bırakılmıştır.

* Askeri Yargıtay'da dairelerin üye sayısı yedidir. Yeni yasada Genel Kurmay Başkanının uygun görmesi halinde üye sayısının düşürülebileceği hüküm altına alınmıştır. Önce yargıtay daire sayısı altıya çıkarılmış ve bu daireye yeni üyeler atanmıştır; Ardından dairelerin üye sayıları düşürülmüş ve böylelikle genel kurulunda eğilimler istenen biçimde dengelenmiştir.

* Daireler Kurulunun oluşumu değiştirilmiştir. Her daireden iki üyenin kurula katılımı yeterli görülmüştür. Bu değişim yukarıda belirlediğimiz kurumsal eğilimi dengeleme açısından yapılmıştır.

* Disiplin kurulunun oluşumu değiştirilmiştir.

* Ek maddeler Askeri Yargıtay'da ve Yargıtay Savcılıklarında tetkik hakimi ve savcı yardımcısı olarak görev yapmak üzere cumhuriyet savcılarının ve adliye hakimlerinin görevlendirilmeleri ile ilgilidir. Bunların atanmaları ve istemleri de Genel Kurmay Başkanının iradesine bağlı kılınmıştır.

Bu yasaların yürürlüğe girmesinden sonra, yukarıda belirlediğimiz gibi Askeri Yargıtay'da önemli ölçüde bir operasyon yapılmış ve bu değiştirme, yeni atamalar, kurullardaki dengeleme sonucu, Askeri Yargıtayın tutumunda yüzde yüze yakın (180 derecelik denebilir) bir değişim gözlenmiştir. Bu operasyonlardan sonra önceki verilen kararlara zıt kararlar verilmeye başlanmıştır.

YASAL KISITLAMALARIN DIŞINDA İDARİ YÖNDEN TALİMAT VE TAMİMLERLE VE TEKNİK DÜZENLEMELERLE SAVUNMAYA KARŞI ÖNLEM ALINMIŞ VE SAVUNMA HAKKI KISITLANMIŞTIR.

Askeri Cunta tüm ülke sathında baskıyı, şiddeti yönetimde araç haline getirmiş, Türkiye açık cezaevine dönüştürülmüştür. İşkence yoğunlaştırılmış ve sorgulama merkezlerinin dışına taşırılmıştır. Cezaevlerindeki insanlık dışı uygulama her geçen gün yeni bir düzenleme ile çekilmez hal almıştır. Cunta bir yandan bunları yaparken, diğer yandan bu yaptıklarının kamuoyuna yansıtılmasını, kamuoyunda tartışılmasını engellemenin tedbirlerini almıştır. Ve özellikle, sorunun mahkemelerde dillendirilmesini hiç istememiş ve bu konuda tedbirler getirmiştir. Bu tedbirler, cezaevi nizamnamesi, duruşma salonunda yapılması gereken düzenlemeler, koruma ve çalışma sistem ve zamanı ile ilgili olarak, sıkıyönetim komutanlığı ve cezaevi idaresince cuntanın direktifleri gereği alınmıştır. Ki getirilen bu tedbirler, sanığın kendisini savunma, avukatın savunma görevini yapma olanaklarını tamamen ortadan kaldırmıştır. Getirilen bu tedbirler cuntanın getirdiği yasalara, bu yasalarla getirilen değişikliklere dahi tersti. Ve işin garibi sa-

nıklar ve vekilleri bu uygulamalara karşı 353 sayılı kanuna ve 1402 sayılı sıkıyönetim yasasına sığınmışlardır ve ilgili mercilere ve mahkemeye bu uygulamaların kaldırılması yolunda yaptıkları başvurularda bu yasa hükümlerini yasal dayanak olarak göstermişlerdir.

A-) 353 sayılı Askeri Mahkemeler Teşkilat ve Yargılama Usul Yasası'nın 91. maddesi şöyledir:

" Tutuklu avukatı ile her zaman görüşebilir ve haberleşebilir.

İddianamenin askeri mahkemeye verilmesine kadar sanığın bilmesi ve uygun görülmeyen hususların kendisine duyurulması askeri savcı tarafından yasaklanabilir. Bu yasaklara karşı askeri mahkemede itiraz olunabilir.

Tutuklama sebebine göre, gerektiğinde iddianamenin askeri mahkemeye verilmesine kadar sanık ile avukatının görüşmesinde askeri savcı veya yardımcı hazır bulunabilir"

Bu hüküm bir noktada savunma hakkını kısıtlar. Sadece hazırlık soruşturmasında savcıya, sanık ve vekilinin görüşmesine, kısıtlama getirme hakkı var. Bir ölçüt belirtilmediği için askeri savcının bu yetkisini suistimal etmesi düşünülebilir.

12 Eylül 1980 öncesi dönemde, bu hükümle ve buna bağlı getirilen uygulamalarla ilgili, Barolar Birliği'nin bir karşı çıkışı vardı. Ancak 12 Eylül 1980'den sonra getirilen uygulamalar karşısında, bu yasa hükmü ve 1980 öncesi bu hükme dayanarak getirilen kısıtlamalar aranır oldu. 12 Eylül 1980 sonrası dönemde askeri cezaevi yönetmeliklerine getirilen değişiklikler, ayrıca emir ve talimatlarla, sanık ve vekilinin görüşmesi, bilgi alış verişinde bulunmaları imkansız hale getirildi.

Getirilen kurallar şunlardı:

* Görüşme sadece haftanın bir günü yapılacak (önce iki gün olarak saptanmıştı,sonradan bir güne indirildi.Diyarbakır'daki bu uygulama 1985'lere kadar sürdü. Ankara Mamak'ta bu uygulama aynı biçimde sürdürülmüştür. Diğer askeri cezaevlerinde de gün saptanmıştı. Bazılarında bu iki gün olarak saptanmıştı.)

* Belirtilen günde görüşmeler belirli saatler içinde yapılır. (Diyarbakır'da 10-12 ve 14-17 olarak tesbit edilmişti. Nizamiye girişinde, bekleme odasında yapılan aramalar, kaleme kayıt yaptırılması, vekaletnamelerin incelenmesi, cezaevi müdürüne sunulması ve onun onayının alınması da bu zaman içinde yapılır. Bunlar en azından bir saati alır.)

* Bu görüşme saatleri içinde avukat ancak üç müvekkili ile görüşebilir.

* Görüşmeler üç dakika ile sınırlıdır. (Diyarbakırda beş dakika ile sınırlanmıştı önceleri. Bilahare üçdakikaya indirildi. Sonradan bu süre görüşmede bulunan yetkilinin üç dakikayı geçirtmemek kaydıyla- takdirine bırakıldı. Ankara/Mamak, İstanbul/Metris ve Adana Askeri Cezaevinde beş dakika sınırı kabul edilmişti. Ancak hiç bir avukat bu süreyi tam manasıyla kullanamamıştır denebilir.)

* Avukat müvekkili tutuklu ile cezaevinin genel görüş-

me yerinde görüşebilir. Aynı bir bölümde görüştürülemez. (Genel görüşme yeri, taş duvar ve bir metrelik cam bölmeyle bölünmüş karanlık hücrelerdir.)

* Görüşmelerin Türkçe yapılması zorunludur.

* Görüşmelerde gardiyanlar hazır bulunur. Dava sorunu dışında, cezaevi ve soruşturma merkezlerindeki uygulamalarla ilgili konuşmalara hazır bulunan gardiyanların müdahale hakkı var ve gerekirse görüşmeyi kesebilir.

Tutuklunun avukatı ile serbestçe ve gizlilik içinde görüşmesi savunma hakkı gereğidir. Sanığın kendisini savunması açısından büyük öneme sahiptir. Ki yukarıda belirtilen kurallar karşısında tutuklunun avukatı ile görüşmesi sadece bir formalite oluyor. Bu kurallar içinde bilgi alışverişinin sağlanması mümkün değildir ve bu görüşmelerde avukatlara çoğu kez kötü davranılmış ve mesleki haysiyetleriyle oynanmıştır.

Bu konuda çeşitli yollarla Milli Savunma Bakanlığına, Barolar kanalıyla Başbakanlığa, Milli Güvenlik Konseyine, Genel Kurmaya başvurulmuştur. Başvurulara verilen cevaplar hemen hemen aynı düzeyde olmuştur.

" Olay Sıkıyönetim Komutanlıklarını ilgilendirmektedir. Cezaevi disiplini, genel güvenlik açısından alınan tedbirler yerindedir..."

Verilen bu cevap, uygulamaların sıkıyönetim komutanlıklarının kendi inisiyatifleri ile hayata geçirilmediğini doğrular niteliktedir.

Mahkemelerde ise sanıkların ve vekillerinin getirdikleri taleplere karşı olumsuz tavır koymuştur. Başvuruların yazılı yapılmasını ve bunun çözümünde yetkili makamın Sıkıyönetim Komutanlığı olduğu belirtilmiştir.

B-) 353 sayılı yasanın 90. maddesi şöyledir:

" Avukat, iddianamenin askeri mahkemeye verilmesinden itibaren davaya ait her çeşit evrakı incelemek ve dosyadan istediği evrakın bir benzerini alma hakkına sahiptir.

Bundan önce de soruşturmanın amacını bozmayacağı anlaşılırsa soruşturmaya ait her çeşit evrak ve belgeleri incelemesi için avukata izin verilir.

Sanığın sorgusuna ait tutanak, bilirkişi raporları ve sanığın hazır bulunmaya yetkili olduğu diğer adli işlemlere ait tutanakların avukat tarafından incelenmesine hiçbir vakit karşı konulamaz."

Bu maddeye 2875 sayılı yasayla bir fıkra eklenmiştir. Fıkroda " Savaş hali durumunda ikinci ve üçüncü fıkranın uygulanmayacağı" hüküm altına alınmıştır.

Ancak sıkıyönetim mahkemelerinin kuruluşundan ve çalışmaya başlamasından itibaren verilen mücadeleye karşın, bu madde hayata geçirilememiştir ve cuntanın geliş ile yukarıda belirlediğimiz manada getirilen tedbirlerle varlığından bile söz edilemez olmuştur. Bugün dahi bu madde işlerlik kazanmamıştır. Savcılar, kendilerine verilen yetkileri, devamlı savunma aleyhine kullanmışlardır. Sayın Nihat Sargin, Haydar Kutlu'nun avukatları dahi bu maddeyi Güvenlik mahkemesi savcılığına karşı işletememişlerdir.

* Hazırlık soruşturmasında hiç bir şekliyle dosyaların okunmasına müsaade edilmemiştir. İstenilen bilgi de verilmemiştir. Sanık ve vekili sadece soruşturmanın numarasını ve tutukluluk durumunun gözden geçirileceği günü öğrenebilmişlerdir.

Olaylardan ve suçlamalardan sanık ve sanık vekili hiçbir şekilde haberdar edilmemişlerdir.

* Dava iddianameye bağlanıp mahkemeye ulaştırıldıktan sonra, dosyanın tetkiki çeşitli kurallara bağlanmıştır. Belirli günlerde tetkik imkanı verilmiştir. Bugün mahkemeye belirtilir, belirli saatlerde dosya okunabilir. Dosya içindeki belgelerin alınması yargıcın iznine bağlıdır. İnceleme bir nöbetçinin nezaretinde yapılır. Mahkeme salonuna, kalemine geliş-gidişler de kurala bağlıdır. Nizamiyede ve kalem girişinde kontrolden ve aramadan geçme durumu var-

dır. (Kalem: Hakimlerin brokratik işlerinin görüldüğü mekan.)

C-) 353 sayılı yasanın 76. maddesinde tutuklunun konağı yer ve hakkında yapılacak işlem hüküm altına alınmıştır. Bu madde de tutuklunun kandi imkanları ile yaşamı açısından gereken istirahat ve meşgalesini düzenleyebileceği, okuma ve yazmasından yoksun bırakılmıyacağı ve hücreye alınmayacağı belirtilmiştir. Hakkında her hangi bir tedbirin uygulanması düşünülüyorsa bu da ancak mahkeme kararı ile olasıdır. Acil hallerde, (ki yasada acil durum olarak, kaçmaya kalkışma veya hazırlık ve intihar edeceğini gösterir emarelerin bulunması gösterilmiştir.) savcılığa alınacak tedbirinde derhal askeri mahkemenin onayına sunulması gerekir.

Sıkıyönetim askeri cezaevlerinde tutukluların demire vurulması, hücrelere alınması ve buralarda uzun süre tutulmaları, sigarasız, aç ve susuz bırakılmaları olağan olaylardır. Mahkeme kararına gerek görülmediği gibi savcılığın emir ve talimatlarına da bırakılmamıştır. Sıkıyönetim cezaevlerinde bulunan tutuklular için hiç bir şekilde okuma yazma hakkı tanınmamıştır. Bazı cezaevlerinde belirli kitapların alınmasına müsaade edilmiştir. Bu da belirli koşullarda yerine getirilmiştir. Tutukluların kendi davaları ile ilgili dökümanları almaları ve hatta kanun kitaplarını dahi bulundurmaları yasaklanmıştır. Diyarbakır cezaevinde kağıt-kalem bulundurmaya ta yasaktı. Mektup yazma gereği duyulduğunda kağıt kalem istenebilirdi. Bunun için kağıt ve kalem verirdi ve belirli bir süre konurdu. Bu süre içinde maktubun yazılıp verilmesi gerekirdi. Maktupla birlikte, verilen kalemin ve arta kalan kağıtların da geri verilmesi zorunluydu.

D-) 353 sayılı kanununun 96. maddesi, soruşturmanın tüm safhalarında, savcı ve hakim açısından, sanığın aleyhine olan durumların yanında, lehine olan durumların da tespiti ve delillerin toplanmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca 122. maddeye göre, sanık ve avukatının duruşmada tanık ve bilirkişi hazır bulundurulabilir ve dinlenmesini isteyebilir. Soruşturmanın her safhasında sanık ve avukatının delil getirme hakkı vardır ve soruşturmanın genişletilmesini isteyebilirler.

Yukarıya aldığımız bu iki hüküm de, sıkıyönetim askeri mahkemelerinde uygulanmamıştır. Savcılar, sadece sanık aleyhine olan durumları saptamışlar. Aslanan sanığın masumiyetine ilişkin delillerin araştırılmasıdır. Yapılan, sanığı suçlu gösterebilecek delillerin temini olmuştur. Sanık lehine talep halinde dahi, delillerin toplanmasından, lehe olan durumun saptanmasından kaçınılmıştır.

Mahkemelerde de, durum aşağı yukarı bu düzeyde seyretmiştir. Sadece iddianamede gösterilen delillerin toplanması esas alınmış ve ayrıca savcının talepleri doğrultusunda, MİT ve Emniyet teşkilatından getirilecek deliller üzerinde titizlik gösterilmiştir. Sanık ve avukatının soruşturmanın genişletilmesine ve tanık dinlenmesine dair istemleri ise sudan sebeplerle reddedilmiştir.

E-) Avukatlar savunma görevlerini, getirilen yasal zorluklar ve ayrıca sıkıyönetim komutanlıklarının aldıkları tedbirler nedeni ile yapamamışlardır. Müvekkillerinin haklarını bu güçlükler karşısında savunamamışlardır. Mahkemece, komutanlıkça baskı altında tutulmuşlardır. Usulsüz işlemler, işkence ve cezaevlerinde yapılan kötü muamele karşısında tavır koyamamışlardır. Sorunu mahkemeye getirdiklerinde ve ısrar halinde, duruşmadan atılma tehdidi ile karşılaşmışlardır. Durumu, yazılı olarak iletme halinde ve ayrıca müvekkillerinin siyasal savunmaları veya haklı talepleri ile ilgili görüş belirleme durumunda, soruşturmaya uğramışlardır ve haklarında dava açılmıştır. Savunma görevini hakkaniyetin gerektirdiği biçimde yapmaya çalışan avukatlar, yalnızca sıkıyönetim komutanlığının, polis, jan-

darmanın tepki ve tehditlerine muhatap olmamış, bu arada askeri savcıların, askeri hakimlerin soruşturma ve ceza tehdidi ile karşılaşmışlardır. Bir çoğu hakkında sırf susturabilmek için, sudan sebeplerle soruşturma açılmış ve tutuklama kararı çıkartılmıştır.

Birkaç örnek:

Avukat Murat Cano: Hakkında mahkemede savunması nedeni ile dava açılmış ve yargılama sonucu kendisine ceza verilmiştir.

Avukat İhsan Doğan: Duruşmada, getirildiği emniyet müdürlüğünde, karakollarda yapılan işkencelerle ilgili iddia ve taleplerinden dolayı gözaltına alınmıştır.

Avukat Gülseren Dönmez: Erzurum'da mahkemeyi izlemeye gelen yabancı ülke temsilcileri ile avukat olarak görüştüğü için gözaltına alınmıştır. Hakkında tutuklama kararı verilmiştir. Bir süre tutuklu kaldıktan sonra verilen beraat kararı üzerine serbest bırakılmıştır.

Avukat Mehmet Bozkırçağlar: Görevli komiserin " Sen anarşistleri savunuyorsun, neden onların davalarına avukat olarak katılıyorsun? " şeklindeki açıklama ve sorusunu, savunma görevine müdahale olarak niteleyip, olayı mahkemeye getirmesi nedeni ile komutanlıkça gözaltına alınmış ve hakkında soruşturma yapılmıştır.

Avukat Mehdi Bektaş:

Avukat İsmail Çakmak: Konya ve Malatya askeri mahkemelerinde, tutuklulara hazırlık soruşturması sırasında, emniyetçe sorgularının yapıldığı sıra, yapılan işkenceleri dile getirmeleri ve savunmalarında uygulamalardan bahsetmeleri nedeni ile haklarında dava açılmıştır. Ayrıca Mehdi Bektaş mahkemede esas hakkındaki savunmasını yaparken " Ön yargılı davranılıyor " dediği için mahkemeye hakaretten hakkında 20 gün hapis cezası verilmiştir.

Avukat Nihat Tokay: Yaptığı savunma nedeni ile mahkemeye hakaret ettiği iddiası ile hakkında 6 ay hapis cezası verilmiştir. Aynı avukat hakkında yine savunmaları nedeni ile Ankara ve Eskişehir askeri mahkemelerinde dava açılmıştır. Bu kez savunma yaparken komünizm propagandası yaptığı iddiası ile suçlanmıştır.

Avukat Hüseyin Yıldırım:

Avukat Erdiç Uzunoğlu:

Avukat Mahmut Bilgili: Diyarbakır askeri mahkemelerinde, cezaevi ve soruşturma merkezlerinde tutuklulara yapılan baskı ve işkenceler karşısında, üzerlerine düşeni bir avukat olarak yapmışlar ve sorunu mahkemede tartışmaya açmışlar. Bu nedenle bunlar gözaltına alınmışlardır. Hüseyin Yıldırım, çeşitli bahanelerle, uzun süre cezaevinde tutulmuş ve kendisine ağır biçimde işkence yapılmıştır.

Avukat Hacı Akyol:

Avukat Mustafa Özer:

Avukat Erdiç Uzunoğlu: Bir gurup davasında verdikleri savunma dilekçesinden ötürü haklarında soruşturma açılmış ve her biri birer yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Karar askeri yargıtayda bozulmuş ve yargılama halen sürüyor.

Avukat Cimşit Bilek:

Avukat Hacı Akyol:

Avukat Fehmi Gümüş: Bir kaç kez Diyarbakır askeri savcısı ve Adli müşavir tarafından tehdit edilmişlerdir. Savcıların ve adli müşavirin bu tutumları nedeni ile avukatlar, sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görevli askerler, yazıcılar ve diğer memurlar tarafından baskı altında tutulmuşlardır.

balara bindirilinceye kadar çeşitli hakaretlere maruz kalırlar. Bu hakaretler arabanın içinde de sürer. Mahkemede de rahat değildir. Oturma, söz alma, sanık kürsüsünde konuşurken duruş ve takınılacak tavır kurallara bağlanmıştır. Bu kuralların dışına çıkmak kusurdur. Cezası hem mahkemede verilir hemde cezaevine dönüşte. Mahkemede işkencelerden sözetmek, cezaevindeki baskıları dile getirmekte kusurdur. Cezası demire vurulmadır, dayaktır, boklu hücrelerde uzun süre tutulmadır.

Ayrıca siyasi tutuklular, siyasal savunma yapmaları açısından da ceza tehdidi altındadırlar. Bundan dolayı da takibe uğruyorlar. Kişinin yargılandığı politik eylemi, ideolojik ve siyasal olarak savunması durumunda cezalandırılması denebilir ki, dünyada hiç bir ülkede görülmemiştir. Sadece Türkiye'de askeri mahkemelerde görülen bir olaydır. Örneğin:

* Komal Yayınevi sahibi Recep Maraşlı, mahkemede savunmasından dolayı yargılanmış ve ayrıca beş yıl cezaya çarptırılmıştır. Bu yargılandığı ikinci dava için verdiği yazılı savunması ve yargıtaya gönderdiği temyiz dilekçesindeki fikirlerinden ötürü hakkında ayrı bir dava daha açılmıştır.

* Diyarbakır cezaevinde tutuklu bulunan Abdullah Uzun, suçlandığı politik eylemlerini mahkemede savunduğu için hakkında ayrı bir dava açılmıştır.

* İstanbul Metris cezaevinde tutuklu Mehmet Örnek, duruşmaya getirildiğinde birlikte getirdiği dilekçesine arama sırasında el konulmuştur. Dilekçede geçen "cezaevinde bulunduğum süre içerisinde faşist cuntanın tutuklulara uyguladığı baskı ve teröre bizzat şahit oldum" şeklindeki belirlemeden ötürü, 3 yıl 4 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

* Metris cezaevinde tutuklu bulunan Bedri Yağan, Durmuş Karataş, Alişan Yalçın ve Bülent Pak 18 Ağustos 1983 tarihinde mahkemeye verdikleri dilekçeden dolayı, "devletin askeri ve emniyet kuvvetlerini alenen tahkir ve tezyif" suçlaması ile yargılanmışlardır. Haklarında 1 yıl 4' der ay hapis cezası verilmiştir.

Yeni Gündem Dergisi'nin bu konuda bir araştırması 75. sayıda yayınlandı. Siyasi savunmadan, mahkemeye verdikleri dilekçeden ve mahkemede yaptıkları belirlemelerden dolayı yargılanıp cezalandırılanların listesinde verilmiş. Ay-nen aşağıya alıyoruz listeyi.

TUTUKLULARIN SAVUNMA HAKKI YOK GİBİDİR

Tutuklular cezaevinden zincire vurularak getirilir. Ara-

	toplam		hapis	cezası	verilmiş
Bedri Yağan	"	29 yıl 4 ay	"	"	"
İbrahim Bingöl	"	22 yıl 8 ay	"	"	"
Tuğrul Özbek	"	22 yıl 8 ay	"	"	"
Sinan Kulkul	"	20 yıl	"	"	"
İbrahim Erdoğan	"	20 yıl	"	"	"
Dursun Karataş	"	14 yıl 4 ay	"	"	"
Nuri Eryüksel	"	17 yıl 4 ay	"	"	"
A. Tayfun Özkök	"	14 yıl 4 ay	"	"	"
Şener Yıldırım	"	14 yıl 4 ay	"	"	"
A. Fazıl Özdemir	"	14 yıl 4 ay	"	"	"
Sabri Temel	"	13 yıl 4 ay	"	"	"
Alişan Yalçın	"	13 yıl 4 ay	"	"	"
Halil Gündoğan	"	21 yıl	"	"	"
Hüseyin Karakuş	"	16 yıl 8 ay	"	"	"
Binali Şahin	"	4 yıl	"	"	"
İbrahim Ünal	"	14 yıl 8 ay	"	"	"
Erhan Genler	"	11 yıl	"	"	"
Murat Şaşkal	"	12 yıl 4 ay	"	"	"
Hıdır Uludağ	"	8 yıl	"	"	"
H. Hüseyin Çatalkaya	"	9 yıl	"	"	"
Yusuf Demir	"	9 yıl 4 ay	"	"	"
Erhan İnal	"	8 yıl 8 ay	"	"	"
Fatih Öktülmüş	"	20 yıl 2 ay	"	"	(açlık grevinde öldü)
Remzi Küçükerten	"	8 yıl 4 ay	"	"	"
İbrahim Yirik	"	9 yıl 6 ay	"	"	"
Hasan Şensoy	"	9 yıl 6 ay	"	"	"
S. Süleyman Öge	"	4 yıl 4 ay	"	"	"
Ahmet Aslanbakan	"	8 yıl	"	"	"
Haydar Öztürk	"	6 yıl	"	"	"
Hüseyin Solgun	"	6 yıl 8 ay	"	"	"
Mürsel Görelî	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Mehmet Doğan	"	6 yıl 8 ay	"	"	"
Sadettin Güven	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Baki Altun	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Harun Kartal	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Şaban Şen	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Bülent Pak	"	6 yıl 8 ay	"	"	"
Hasan Akdoğan	"	6 yıl 8 ay	"	"	"
Sadık Varer	"	11 yıl	"	"	"
Gazenfer Yıldız	"	10 yıl 8 ay	"	"	"
Celal Polat	"	2 yıl 8 ay	"	"	"
Battal Uğur	"	2 yıl	"	"	"
Nadir Kalkan	"	1 yıl 7 ay 16 gün	"	"	"
Fevzi Gökten	"	2 yıl	"	"	"
İsmail Göksu	"	2 yıl	"	"	"
Yadigar Adıgüzel	"	2 yıl 8 ay	"	"	"
Tuncer Bağdatlıoğlu	"	2 yıl 8 ay	"	"	"
Haydar Görmek	"	1 yıl 4 ay	"	"	"
Kenan Motor	"	2 yıl	"	"	"
Kenan Güngör	"	5 yıl 4 ay	"	"	"
Y. Ziya Sülekoğlu	"	2 yıl 8 ay	"	"	"
Mehmet Güngörmez	"	6 ay	"	"	"
Celalettin Cengiz	"	1 yıl 4 ay	"	"	"
M. Toros Gürkaya	"	1 yıl 6 ay	"	"	"
Yadigar Kuyu	"	8 ay	"	"	"
Irfan Ördök	"	8 ay	"	"	"
Erhan Ünal	"	8 ay	"	"	"
Şinasi Korkmaz	"	1 yıl 6 ay	"	"	"
Süheyla Kaya	"	8 yıl	"	"	"

Siyasi düşüncelerinden ve eylemlerinden ötürü yargılanan bir kişinin mahkemede bu eylemlerini savunması en doğal hakkıdır. Bu savunmasından dolayı ceza tehdidi altında tutulması hiç bir biçimde savunma hakkı ile bağdaşamaz bu, "savunma dokunulmazlığının" ihlalidir. Bu durumda kişinin dava ile ilgili söylemesi gerekenleri söyleme-

me durumu doğar ki bu halde adaletin haklıdan yana tecellisi olmaz.

Yukarıda belirlediğimiz gibi cuntanın yargılamalarından amaçladığı ortada. Mahkemelerin, bu temelde, gereken kararları verebilmesi için, gereken tüm yasal değişiklikler yanında sıkıyönetim komutanlıkları aracılığıyla tedbirler de

aldırmıştı. Bu yasal değişiklikler, sıkıyönetim komutanlığının almış bulunduğu tedbirler sanıkların mahkemede kendilerini savunmalarını güçleştirmiş ve savunucuların (avukatların) görevlerini istenildiği biçimde yerine getirmelerini önemli biçimde engellemiştir. Mahkemelerde yapılan savunmalardan ve verilen dilekçelerden ötürü, tutukluların ve vekillerinin cezalandırılmaları, soruşturmaya uğramaları, "savunma hakkını" tamamıyla kullanılmaz kıldı.

Bu uygulamalar, 12 Eylül askeri darbesi ile birlikte programlaştırıldı ve planlandığı biçimde yaşama geçirildi. Mahkemelerin kişileri savunmalarından ötürü cezalandırılmaları da bu program içindedir ve 12 Eylül rejiminin hukuk anlayışının gereğidir.

SIKIYÖNETİM ASKERİ MAHKEMELERİ YARGILAMADA GENEL CEZA HUKUK PRENSİPLERİNE TERS DÜŞMÜŞLERDİR

İşkence insanlık suçudur. Uluslararası konferans ve sözleşmelerde işkence kınanmıştır. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 6. maddesinde "Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayri insani, haysiyet kırıcı cezalara ve muamelelere tabi tutulamaz" der. Bu hüküm Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Helsinki Konferansı Nihai Sözleşmesi'nde de aynen yer almıştır. Bu hüküm 334 sayılı T. C Anayasası'na da (1961 anayasası) alınmıştır. Anayasanın 14. maddesi şöyledir: "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz! Kimse insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya ve muameleye tabi tutulamaz"

33. maddede de; " Kimse kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." hükmü yer alır. Ayrıca Türk ceza Kanununun 245. maddesinde; " efrada (kişilere) kötü muamele ve cismani (fiziki) eza vermek" suç olarak belirlenmiştir.

" Hukuka aykırı olarak hile yada azarla elde edilen deliller kişi aleyhine kullanılamaz."

Hukukta bu genel prensiptir. Hüküm olarak Ceza ve Hukuk yargılama usul yasalarında da yer almıştır. İşkence hukuka aykırı bir olaydır ve bu nedenle işkence ile alınan ifadeler ve elde edilen deliller sanıklar aleyhine kullanılması yasal olarak mümkün değildir. Bu yargı, Yargıtay Genel Kurul kararlarında defalarca vurgulanmıştır.

Bunun dışında, Yargıtay Tavhidi İçtihat kararlarında; ithamın ve ithama esas olayın kabulüne ilişkin sanık ifadelerinin, ikrar kabul edilip kişinin aleyhine delil tutulabilmesi için:

- * Yargıç önünde,
- * Hiç bir maddi ve manevi baskı olmaksızın kişinin kendisi tarafından söylenmesi,
- * Soruşturmanın diğer safhalarında da devamı,
- * Ve olayın gelişimine, doğal ve mantıksal oluşumlara uygun olması, gerekir demektir.

Ayrıca 353 sayılı Askeri Mahkemeler Yargılama usul yasasının 156. maddesinde şöyle bir hüküm vardır: " sanığın, askeri savcı tarafından düzenlenen tutanaktaki ifadesi ikrarına delil olmak üzere okunabilir." C.Y.U.Y.nın 247. maddesindeki hükmünde aynı mahiyettedir. Ancak burada ifadenin yargıç önünde verilmesi şartı var. 353 sayılı yasadaki bu değişiklik askeri yargılamada sorgu hakimliği görevinin askeri savcı tarafından sürdürülmüş olmasından dolayıdır.

Bu açıklamalara göre, poliste, soruşturma merkezlerinde, jandarma karakolunda, komutanlık adli müşavirliğinde veya disiplin subayı tarafından düzenlenen tutanaktaki ifadeler hukuken geçerli değildir. Hem 353 sayılı yasanın

156. maddesine aykırı olduğundan hamde bu ifadeler maddi ve manevi baskı yapılarak tespit edildiği için geçerli sayılamaz.

Ancak 12 Eylül 1980'den sonra sıkıyönetim askeri mahkemelerinde bu kural hiç bir şekilde geçerli sayılmamıştır. Bilakis yargıç tarafından veya askeri savcı tarafından düzenlenen tutanaktaki ifadeler geçerli sayılmamıştır. Ki bu ifadelerin geçerliliği, polis, jandarma ve soruşturma timlerince alınan -işkence altında alınan- ifadeye uygunluğuna bağlı kılınmıştır.

Savcıların, yargıçların poliste, jandarmada ve soruşturma merkezlerinde sorguya alınanlara en ağır biçimde işkence yapıldığını ve düzenlenen tutanakların rızaları dışında zorla kendilerine imzalatıldığını çok iyi biliyorlardı. Bir kısmı bilfiil işkence olayının içindeydi. Hakim önünde, savcılıkta, itham ve olayları reddeden bir kişinin poliste olayı ve ithamı kabul etmiş olması ve kendisi dışında birçok insanı da suçlayan tutanakları imzalamasının işkence sonucu olduğunu anlamayacak düzeyde bir savcı ve yargıcın olacağı düşünülemez.

Poliste ve jandarmada düzenlenen tutanaktaki ifadelerin işkence altında alındığı bilinmesine ve ayrıca 353 sayılı yasanın 156. maddesinin açık hükmüne, yargıtay tevhid-i içtihad ve genel kurul kararlarına rağmen, savcılar iddianamelerinde ithama dayanak olarak sadece bu tutanakları almışlardır. Bütün iddianamelerde durum böyledir.

Devrimci tutuklular hakkında başlangıçta verilen tutuklama kararlarında, sonraki dönemlerde tutukluluk durumunun incelenmesinde, hakeza soruşturmada alınan ifadeler ve işkence altında kendilerine imzalatılan tutanaklar dayanak gösterilmiştir. Mahkemelerin nihai kararlarında da aynı şekilde bu ifade ve tutanaklar delil olarak, cezalandırmalara dayanak tutulmuştur. Bu kararlar bu biçimi ve aynı delil değerlendirmesi ile Askeri Yargıtay'ın onayından geçmiştir. Soruşturmada alınan ifade ve düzenlenen tutanaklara dayanılarak idam kararları dahi verilmiştir. Bu kararlar da aynı biçimde Askeri Yargıtay'dan geçmiş ve kesinleşmiştir.

Bu durumları yansıtan yüzlerce iddianame ve mahkeme kararı var.

Bunlardan birkaç örnek verebiliriz:

* Diyarbakır Askeri Savcılığı'nın 5. 6. 1981 tarih ve evrak: 80/1884, Esas: 981/399, karar: 981/307 sayılı iddianamesi ile 162 kişi hakkında kamu davası açılmıştır. Bu kişiler 15 ayrı suçtan itham edilmişler ve haklarında ayrı ayrı 15 ceza maddesinin uygulanması istenmiştir. Olaylarla ilgili olarak dosyada dinlenmiş dört tanık var. Bunlarda sadece iki olay için dinlenmiş. Tanıklar ifadelerinde, sadece olayı anlatmış, ancak olayda kimlerin bulunduğunu ve suçun kimler tarafından işlendiğini belirtmemişlerdir. Maddi başka bir delilde yok. Yazılı delil olarak nitelenenler de sadece kitaplar ve broşürler ve o dönemde serbestçe satılan dergilerdir. İddianame tamamen soruşturma merkezlerinde alınan ifadelerle göre kurulmuştur.

İddianamedeki sanıklarla ilgili, suçlama ile ilgili bölümünde iki tip ifade kullanılmıştır. Her iki belirlemede de soruşturma ifadeleri asıl kalmıştır.

Kişinin adı soyadı ve kişisel konumu belirtildikten sonra; "... savcılıkta ve mahkemede sorgulamasında inkar etmekle beraber ..... tarihindeki sorgulama ifadesinden örgüt üyesi olduğu, belirtilen suçların işlediği anlaşıldığından"; yahut "... ifadelerinde isnad edilen suçları kabul etmemişse de, ... isimli sanıkların sorgulamadaki ifadelerinde bu sanığında örgüt üyesi olduğunu ve çalışmalara katıldığını belirtmişlerdir. Bu ifadelerden sanığın belirtilen suçları işlediği anlaşıldığından..." belirlemesi yapılmıştır.

62 sanık hakkında bu şekilde itham yapılarak dava açılmıştır. Sorgulamada düzenlenen tutanakları imzalayanlar için bu ifade ile suçu işlediği kabul edilerek dava açılırken, sorgulamada düzenlenen tutanakları imzalamayan ve tüm ithamları reddedenler içinde, sorgulamada işkence altında düzenlenen tutanakları imzalayan sanıkların ifadeleri esas alınarak dava açılmıştır.

Bu sanıkların 152'si hakkında tutuklama kararı verilmiştir. Dava açıldığında 132 kişi tutuklu idi. Tümünün tutuklama kararında iddianamedeki sistem içinde sorgulama ifadeleri esas alınmıştır.

Bu dava Diyarbakır sıkıyönetim komutanlığınca bilahare karara bağlandı. Bir kişi hakkında idam, bir kişi hakkında müebbet, bir kısım sanıklar hakkında 10 ila 20 yıl arası diğerleri hakkında da 5 ila 10 yıl arası ağır hapis cezası verildi. Bu kararda -yani cezalandırmalarda- iddianamedeki sistem içinde soruşturma ifadeleri esas alınarak verilmiştir. Verilen karar aleyhe bozmaların dışında Askeri Yargıtayca onaylanmıştır.

* Diyarbakır Askeri Savcılığının 23. 3. 1981 tarih ve Evrak: 1980/629, Esas: 1981/192, Karar: 1981/155 sayılı iddianamesi 17 kişi hakkındadır. 8. 12. 1981 tarih ve 1980/1173, Esas: 1981/974 ve Karar: 1981/610 sayılı iddianame ile 15 kişi hakkında anlatımından maddi bir delil bahsedilemez. İtham tamamen işkence yapılarak soruşturmada alınan ifadelere ve düzenlenen üst arama, ev arama, olay yeri keşif tutanaklarına dayandırılmıştır. Ki yapılmış bir arama yok, üst aramalarında da ele geçmiş hiç bir belge mevcut değil ve olay yerinde gidilmemiştir ve tutuklu böyle bir açıklamada da bulunmamıştır. Bunlar hayali olarak polise düşünüldüğü ve bilindiği biçimde düzenlenmiş ve sanıklara imzalatılmıştır.

* 19. 1. 1981 tarih ve evrak: 1979/1233, Esas: 1980/51 ve karar: 1980/44 sayılı iddianame de Diyarbakır sıkıyönetim savcılığına aittir ve 447 kişiliktir.

Bu iddianamedeki tek delil soruşturma ifadeleridir. Ve her olayın anlatımından sonra, "... sanıkların yukarıda belirtilen suçu işledikleri ve belirtilen kişileri öldürdükleri ya da yaraladıkları sorgulamada emniyette düzenlenen ifade tutanaklarından anlaşılmıştır..." şeklinde bir ifade kullanılmış ve sanıkların cezalandırılması istenmiştir.

Bu dosya da karara bağlandı. 20 kişi hakkında idam kararı verildi. Bir o kadar insan hakkında da verilen idam kararı yaş nadeniyle ömür boyu hapse çevrildi ve diğerleri de 5-20 yıl arası ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Bu iddianameden yargılanan devrimcilerin tutuklama kararları bu ifadelere göre verildiği gibi, yukarıda belirttiğimiz mahkûmiyet kararında iddianamedeki sistem içinde soruşturma merkezlerinde, emniyet nezaretlerinde düzenlenen ve işkence yapılarak imzalatılan tutanaklar esas alınmıştır. Verilen bu kararda aleyhe bozmaların dışında Askeri Yargıtayca onaylanmıştır.

* Abdullah Aydın ve beş arkadaşı hakkında Diyarbakır sıkıyönetim Askeri Mahkemesince 16. 3. 1981 tarih ve Esas: 1980/213 Karar: 1981/82 sayılı kararlarla çeşitli hapis cezaları verilmiştir. Bu karar Abdullah Aydın dışındaki diğer sanıkların poliste vermiş buldukları ifadeye ve tutulan tutanaklara göre verilmiştir. Bu durum, kararın ikinci sahifesinde ve delillerin değerlendirilmesi bölümünün yer aldığı dördüncü sahifede belirtilmiştir:

"Sanıklar polis karakolunda alınan ifadelerinde suçu kabul etmişlerdir. Askeri savcılıkta ve mahkemede suçlarını inkar etmeleri samimi görülmemiştir..." şeklinde bir gerekçe ile karara gidilmiştir.

* Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinin 3. 11. 1980 tarih ve 1980/170-121 sayılı kararıyla Orhan Aydın ve Abdurahman Kayıkçı idam cezasına (Kayıkçı'nın cezası yaş küçüklüğü nedeniyle düşürülmüştür) ve diğer sekiz sanıkta 5-20 yıl arası ağır hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Olayla ilgili (dava konusu olayla ilgili) dinlenen tanıklar bu sanıklarla ilgili hiç bir belirlemede bulunmamışlardır, sadece olayı anlatmışlar. Sanıklar mahkemedeki ifadelerinde, sorgu hakimliğine verdikleri ifade bu olaya katılmadıklarını belirlemişlerdir. Abdurahman Kayıkçı olayı sadece kandisinin işlediğini ve aralarında geçen tartışmanın buna neden olduğunu ifade etmiş. Ancak polisteki alınan ifade (sanıkların mahkemede kendilerinin poliste işkence ile ifadelerinin alındığı sıra savcının da hazır bulunduğunu ve bilfiil onun emri ile kendilerine işkence yapıldığını söylemişlerdir.) suçu birlikte işledikleri yolunda belirleme var. Ayrıca bunların suça katılımını gös-

terir şekilde düzenlenen tutanaklar mevcut. Tüm sanıklar bu tutanakların bilfiil polis tarafından kendi görüşlerine göre hazırlandığını ve kendilerine zorla işkence yapılarak imzalandığını mahkemede açıkça söylemişlerdir. Bu konuda sivil savcılığa başvuruda da bulunmuşlardır. Haklarında düzenlenen, işkence gördüklerine dair raporda, dosyaya getirilmiş. Bu tutanaklarda belirtilenler tanık anlatımlarına da uymamaktadır.

Dosyadaki delillere ve tutukluların reddetmelerine rağmen mahkeme kararını, tutukluların işkence altındaki ifadelerine göre vermiş ve idam cezasını da bu ifadelere dayandırmıştır.

Yukarıda vermiş olduğumuz örnekler; askeri savcılıkların, askeri mahkemelerin ve askeri yargıtayın delillerin değerlendirilmesinde ölçüt olarak " sadece sanığın aleyhine olma unsurunu" esas almış olduklarını, yasal durumun müsaade etmemesine rağmen poliste, jandarmada ve soruşturma merkezlerinde işkence ile alınan ifadeleri ve düzenlenen tutanakları ikrara delil olarak kabul ettiklerini kanıtlamaktadır.

Erdal Eren hakkında verilen idam kararı da, maddi delillerin reddedilmiş olmasına rağmen soruşturmada işkence altında alınan ilk ifadelere dayanılarak verilmiştir. Bu durum bilahare dergi sahifelerinde, gazetelerde tartışma konusu yapılmıştır. O dönemin hakimleri (yargıtaydaki karara katılan), kararın hatalı olduğunu kendileri de belirlemiştir.

Türkiye'de, 12 Eylül 1980 öncesi de işkence vardı. Sıkıyönetim ilanından önce de vardı. Bu konuda çeşitli zamanlarda başvurular olmuş ve durum kamuoyunda tartışılmıştır. Ancak 12 Eylül 1980'den sonra işkencenin dozu ve kapsamı genişletilmiş ve biçim olarak değişmiştir. Cunta, yasa değişiklikleri, nizamname hükümleri ile ve talimatlarla, işkencenin soruşturmada yöntem olarak kullanımını getirmiştir. Ancak işkencenin, denebilirki, bir noktada meşruiyet kazanması, bugünde, gelişimlere ve sorunun kamuoyunda tartışılmasına rağmen en ağır biçimyle görülmesi, askeri savcılarının ve askeri hakimlerin işkence olayı karşısındaki onaylayıcı tutumlarından ve soruşturma merkezlerinde ve polis, jandarma karakollarında düzenlenen ifade tutanaklarının ikrara delil olarak tutulması ve karara bu özde dayanak yapılmasından ileri gelmiştir.

Ve bugün bu anlayış halen yargılamada geçerlidir. İşin acı yanı kamuoyunda işkence sorunu tartışılırken, savcı ve yargıçlar tartışmanın kapsamı dışında tutulmaktadırlar. İşkence olayının devlet sorunu olduğu, devletin karakteri ile ilgisi bulunduğu, belirli bir anlayıştan kaynaklandığı, bir programa bağlı olarak hayata geçirildiği, şu veya bu şekilde korunduğu, yargılamanında bu program içinde sorunu değerlendirdiği gözardı edilmektedir. Olaya yüzeysel bakılıyor ve sorumluluk emniyet görevlileri, mit elemanları ve jandarma karakol komutanları ile sınırlı tutuluyor. Ve bu arada iktidarın soruna yaklaşımı kusurlu bulunuyor sadece. Soruna bu biçimde yaklaşım, belirli kuruluş ve organların tartışmanın dışında tutulması da, 12 Eylül askeri darbesine yaşam kazandıran anlayışın ürünüdür.

SIKIYÖNETİM ASKERİ MAHKEMELERİNDE TUTUKLAMA KURUMU KOMUTANLARIN İNSİYATİF VE İRADESİNE GÖRE İNFAZ KURUMU HALİNE GETİRİLMİŞTİR.

Anayasada ve usul yasalarında hüküm altına alınan "tutuklama" bir tedbirdir. Kişinin (suçu işlediğini doğrular delil ve emarelerin bulunması halinde) kaçma şüphesi varsa kaçmasını engellemek ve delillerin yok edilmesini (bunu doğrular bulgular bulunması halinde) önlemek için getirilen bir tedbirdir.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde, Birleşmiş Milletler Kişi Hakları ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde kişinin hakkındaki suçluluğuna dair verilen mahkeme kararı kesinleşinceye kadar, kişinin masum olduğu ifade edilir. T. C. Anayasası'nda da bu "masumiyet karinesi" benimsenmiştir. Bu nedenle tutuklama kurumu önemsenmiştir. Hürriyeti kısıtlanan, cezaevine alınan bir kişinin, ileride beraat etmesi halinde, dört duvar arasında geçen günlerinin geri verilmesi ve bunun madden tazmini olası değil. Bu bilindiği için demokratik ülkelerde tutuklama kurumu önemsenmiştir ve bu konuda titizlik gösterilir.

12 Eylül 1980 tarihinden sonra askeri savcılar ve yargıçlar bu kurumu kötüye kullanmışlardır, tutuklama bir tedbir olarak değil, doğrudan ceza olmuştur. Bu uygulama sonucu "Beraat" manasızlaşmıştır. Kişi en azından bir yıl tutuklu kaldıktan sonra hakkında beraat kararı verilmiştir. Beraat kararı verilmesi halinde de kendisine verilecek ceza o miktardaydı ve tutuklu kaldığı sürece cezaevinde kalmış olacaktı. Bir çok devrimci-yurtsever insan kendisine verilen cezanın iki misli süre tutuklu kalmıştır.

Örneğin:

DİSK ve Barış Derneği Davası sanıkları, kendilerine mahkeme kararı ile verilen ceza miktarının, infaz yasalarına göre cezaevinde geçirilmesi gereken süresinden fazla cezaevinde kalmışlardır. Birçok sanık hakkında da beraat kararı verildi, bunlarda en azından bir yıl cezaevinde tutuklu kalmışlardır.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi, 23. 2. 1987 tarih ve 64 sayılı kararla, 32 kişiyi cezalandırırken, 45 kişinin beraatını kararlaştırmıştır. Beraat eden sanıklardan 10 kadarı 90 gün gözaltında kalmış ardından serbest bırakılmışlardır. Diğerleri ise mahkemece tutuklanmış ve en azından altı ay cezaevinde kalmışlardır.

Rızgarı-Alarızgarı davasında sonuç olarak 196 kişi yargılanmıştır. Dava 30 Haziran 1982'de karara bağlanmıştır. 72 kişi cezalandırılmıştır. Geri kalanlar hakkında beraat kararı verilmiştir. Beraat edenlerin yarısından fazlası cezaevinde bir yıl tutuklu kalmıştır. Bunlardan bir kaç örnek verelim:

* Aydın Aydın: 16. 10. 1980'de gözaltına alınmış, 19. 11. 1980 tarihinde mahkemece tutuklanmış. Tutukluluğu Eylül 1981'e kadar sürmüştür. Bilahere beraat etmiştir. Dokuz ay cezaevinde kalmıştır.

* Necati Aras: 5. 11. 1980'de gözaltına alınmış ve 3. 12. 1980 tarihinde mahkemece tutuklanmış. Tutukluluğu karar tarihine kadar sürmüştür. Bir buçuk yıl cezaevinde kalmıştır ve sonuçta beraat etmiştir.

* Turan Bayraktar: 2. 9. 1979 tarihinde gözaltına alınmış ve 19. 9. 1979 tarihinde tutuklanmıştır. Cuntanın gelişini sonrası tutukluluğu sürmüştür ve Temmuz 1981'de serbest bırakılmış. İki yıla yakın bir zaman cezaevinde kaldıktan sonra beraat etmiştir.

* Kadri Alban: 11. 11. 1980 tarihinde gözaltına alınmış ve 19. 12. 1980 tarihinde de tutuklanmış. İlk duruşmasının bitimine kadar tutukluluk durumu devam etmiş. Yedi ay cezaevinde kaldıktan sonra beraat etmiştir.

* Nuran Çamlı: (Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü Öğrencisi.) 18. 4. 1980 tarihinde gözaltına alınmış. Ankara sıkıyönetim askeri mahkemesince 2.5.1980 tarihinde tutuklanmıştır. 19 Eylül 1981 tarihinde serbest bırakılmıştır. Davası 30. 6. 1982 tarihinde bitmiş ve kendisi 11 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Verilen karara göre Beş ay yirmi gün cezaevinde kalması gerekirdi. Ancak Nuran Çamlı, buna karşın bir yıl dört ay yedi gün cezaevinde tutuklu olarak tutulmuştur. Cezasından bir yıl fazla kalmış.

Binlerce örnek var. Bunlar sadece birkaçı.

Bu uygulama kasıtlıydı. Cuntanın emir ve talimatları bu yoldaydı. Bu durumda, hakkında ceza verilmeyecek kişilerde cezalandırılmış oluyordu. Bu devrimci -yurtsever kesime duyulan kinden ve ayrıca insanları yıldırma, politikadan uzak tutma amacından kaynaklanan bir uygulamaydı. Hukuka aykırı olmasını bilmelerine rağmen, haksızlığı görmelerine karşın, mahkeme bu uygulamaya adapte olmuştu.

Tahliye kararlarından sonra tutukluların en kısa zamanda cezaevinden bırakılması kanun hükmüdür. Aksi ceza yasalarına göre suçtur ve bundan mahkeme sorumludur. Ancak 12 Eylül 1980 sonrası dönemde tahliye edilen tutuklular karar tarihinden erken on gün sonra salı verilmişlerdir. Mahkeme başvurular karşısında sessiz kalmıştır.

Bu durum dahi mahkemenin, cuntanın insiyatifine ve anlayışına adapte olduğunu gösterir.

SONUÇ

12 Eylül 1980 askeri darbesi Türkiye'de burjuvazinin içinde bulunduğu çıkmazın dolayısıyla emperyalist sistemin bölgedeki çıkarlarının bir dayatmasıydı. Çok önceden planlanmıştı ve bir programa bağlanmıştı. Bu program içinde Danışma Meclisi kurulmuş ve 2709 numaralı anayasa

sa hazırlanmıştır. Anayasa ve yasal düzenlemelerle tüm devlet kuruluşları ve anayasal organlar bu programdaki hedeflere göre biçimlendirilmiştir.

Yargılamada, programdaki hedeflerde, yasalarda yapılan değişiklikler, ek hükümler, nizamnameler, idari ve adli tasarruflarla yönlendirilmiştir.

İnsan temel hak ve özgürlüklerinin uluslararası düzeyde varlığını ve saygınlığını getiren belge ve sözleşmeler hiçe sayılmıştır. Kullanımı, getirilen anlayış içinde, resmi ideolojinin ulusal-sınıfsal kapsamda müsadese hoş görülmüştür.

İdari tasarruflarda, siyasi ve kültürel yaptırımlarda bariyer olarak görülen çifte standart yargılamada da bu yapılanma nedeniyle kendini göstermiştir. Hak-adalet, hakkaniyet, kişiye, kişinin siyasi-ideolojik düşüncesine ve eylemlerine göre düşünülmüştür ve hayata geçirilmiştir.

Cuntanın, cuntanın mahkemelerinin hak-adalet anlayışı, tabii hak, tabii hukuk, uluslararası insan hakları sözleşme ve belgelerinde yer alan anlayışa karşı bir anlayıştır. Bu nedenle; Askeri Cunta, Askeri Mahkemeler, cuntanın anlayışını benimseyen ve bu anlayışı hayata geçiren kuruluşlar İNSANLIĞA KARŞI SUÇLUDURLAR...

AVUKAT
ŞERAFETTİN KAYA

12 EYLÜL NASIL BİR YARGI GETİRDİ

Sayın Yargıçlar,

Yedi yılı aşan bir süreden beri Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde yargılanmaktayız. Yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası 12 Eylül sonrasında açılan siyasi davalardan biriidir. Siyasi davaların genellikle hukuka göre değil, siyasi koşullara göre sonuçlandırıldığı bilinen gerçeklerdendir. Bizler 12 Eylül devlet terörünün en yoğun olduğu dönemlerde yargılanmaya başladık. Bugün, ülke çapında sıkıyönetim kalkmış olmasına rağmen hala sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanıyoruz. Olağan dönemlerde olağanüstü yargı organlarının sivilleri yargılama-sının çağdaş hukuk ilkeleriyle uyduğu söylenemez.

12 Eylül'le birlikte başlatılan devlet terörü bütün toplumu etkiledi. Toplumda dehşet, korku, yılgınlık yaratmak için yapılan işkencelerden bütün dünya haberdardır. 12 Eylül'ün tüm toplumu etkileyen propagandalarının, baskı ve terörünün mahkemeleri etkilememesi beklenemezdi. Mahkemelerde görev yapan yargıçlar da yapılan baskılardan, aleyhimize propagandalardan paylarına düşenleri aldılar.

Bizler esas olarak 12 Eylül öncesi yaşanan olaylardan yargılanıyoruz. 12 Eylül öncesi olayları doğuran ekonomik, sosyal ve siyasi durum iç ve dış dinamikleriyle birlikte ele alınıp incelenmeden hakkımızda sağlıklı bir karara varılabileceğini sanmıyoruz. Ülkemiz büyük bir iç savaş koşullarına nasıl geldi... 12 Eylül darbesi neden ve kimlerin yararına yapıldı... 12 Eylül öncesi yaşanan koşulların tek sorumlusu olarak devrimciler nasıl gösterildi? Bu soruların yanıtları doğru bir şekilde verilmeden hakkımızda verilecek her kararın hukuka uygun olamayacağı düşüncesindeyiz.

12 Eylül yöneticileri kendi ekonomik, siyasi felsefelerini uygun bir toplum yaratmak için baskı ve zulüm dahil her şeyi yaptılar, yaptırdılar. Kaldırmaya teşebbüs etmekle yargılandığımız 1961 Anayasası 12 Eylül faşizmi tarafından tamamiyle ilga edildi. Temel hak ve özgürlükler ortadan kaldırıldı. Bu arada yargı erki ile ilgili çok önemli değişiklikler yaptılar. Yapılan bu değişiklikler ve yargılandığımız Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin işleyiş biçimleri bizleri çok yakından ilgilendirmektedir. Onun için öncelikle yargı erkinin bugünkü durumu ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin işleyişi üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Bilindiği gibi dünyada yargının yürütmeden ayrılması üzerinden pek uzun bir zaman geçmemiştir. İktidarın tek elde yada tek organda toplanmasının zulüme kaynaklık yaptığı düşüncesi yürütme, yasama ve yargı erklerinin ayrı ayrı organlarda toplanmasına neden olmuştur. "Güçler birliği" uzun süre insanlık tarihinde belirleyici oldu. İktidar zulmünün önüne geçilmesi için "güçler birliği" ilkesine karşı çıkan ilk düşünürler İngiliz John Locke ile Fransız Monteskuie olmuşlardır. Özellikle Charles Monteskuie 18. yüzyılın ilk yarısının sonlarında yazdığı "yasa-ların ruhu" yapıtıyla "Güçler ayrılığı" ilkesinin temelini attı. Bu ilke daha sonraki yıllarda insan ve Yurttaş Haklarının Bildirisi'ne ve 1787 yılında da Amerikan Anayasasına girdi. "Güçler ayrılığı" ilkesine göre yasama erkini yasama meclisleri, yürütme erkini hükümet, yargı erkini de bağımsız mahkemeler yürütecekti. Binlerce yıllık uygulamaların sonucu ortaya çıkan bu anlayış genelde çağdaş ülkelerin hepsinde uygulanmaktadır.

Ülkemizde uzun süre yürürlükte kalan 1924 Anayasasında da "yargının bağımsız mahkemelerde" yürütüleceği hüküm vardı. Fakat yürürlükte olan 5434 sayılı yasayla hükümet hiç bir gerekçe göstermeden adli yargının, yüksek mahkemenin idari yargının başkan ve üyelerini azlede biliyordu. Yani 1924 Anayasasının yukarıdaki hükmüne rağmen gerçekte bağımsız yargıdan söz etmek olanaksızdı. 1950-1960 arasında iktidar olan Demokrat Parti mahkeme üyelerine öyle baskılar yapmıştı ki bir çok mahkeme hukuk adına iktidarın istediği haksız ve adil olmayan kararları vermişti.

1961 Anayasası, 1950 ve 1960 yıllarındaki hukuka aykırı diktatörce uygulamaları da dikkate alarak bağımsız bir yargının oluşturulması için gerekli özeni göstermişti. Yasama, yürütme ve yargı erki arasında "güçler ayrılığı" prensibi temelinde denge kurulmuştu.

1961 Anayasasının 7. maddesinde "yargı yetkisi Türk milletine adına bağımsız mahkemelerce kullanılır" deniyordu. Aynı anayasanın 132.'den 152.'ye kadarki maddeleri mahkemelerin bağımsızlığını, yargıca sağlanacak güvenceleri oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişti. Bu anayasaya göre "hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan dava hakkında yasama meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organlarıyla,

mahkeme kararına uymak zorundadır, bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesi geciktirilemez"

1961 Anayasası " nitelikleri, atamaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerini veya görev yerlerini geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması, açıklaması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri" bakımından yargıçların durumunu yasa ile düzenlemeyi gerekli buluyor ve bu düzenlemeleri " mahkemelerin bağımsızlığı esasına" göre yapmasını emrediyordu.

Mahkemelerin bağımsızlığı " mahkemeler bağımsızdır" demekle sağlanamaz. Yargıçlara gerekli güvenceler verilmeden mahkemelerin bağımsız olduğu söylenemez. Bu nedenle 1961 Anayasası yargıçların özlük işlerini " yüksek hakimler kuruluna" bırakmıştır. Yüksek hakimler kurulu, yüksek hakimler arasından seçiliyordu. Bu kurula adalet bakanı katılabiliyordu, ama oy kullanamıyordu. 1961 Anayasası " doğal yargıç" ilkesini getirmiştir.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasası "mahkemeler bağımsızdır" demekle yetinmemiş, mahkemelerin bağımsızlığını sağlamak için gerekli kurulların oluşturulmasını ve hakim güvencesinin sağlanmasını emretmiştir. Ayrıca, yürütmenin ve yasamanın anayasaya, yasalara, hukuka uygunluğu yüksek mahkemelerce denetlenebilmesi de aynı anayasaca sağlanmıştır. Devletin polis devleti değil hukuk devleti olması için ayrıntılı denilebilecek hükümler getirilmiştir.

12 Mart 1971 döneminde yürütmenin gücünü arttırırken erk'ini bağımsızlığını zedeleyici ve yok edici değişikliklerle yapıyordu. 12 Mart Açık Faşizm'inde başlatılan değişiklikler 12 Eylül'le birlikte hakim sınıfların istediği biçimde sonuçlandırılmıştır, yürütme erki güçlendirilmiş ve yargı erki yürütmeye bağımlı hale getirilmiştir.

1982 Anayasasınının 138. maddesinde mahkemelerin bağımsız olduğu ve "hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge göndermeyeceği tavsiye ve telkinde bulunamayacağı" belirtiliyor. Yine askeri yargıyla ilgili 145. maddeden de askeri yargının bağımsız olduğunu anlıyoruz.

Mahkemelerin bağımsız olduğunu söylemek yada yaz-

mak fazla bir şey ifade etmiyor. Esas olan mahkemelerin bağımsızlığını sağlayacak yargıç güvencesinin sağlanmasıdır. Yargıçların yer değiştirmeleri, yükselmeleri, görevden alınmaları, denetlenmeleri yürütme tarafından yapılıyorsa yada büyük ölçüde yürütmenin etkisinde ise bağımsız bir yargı erkinden söz etmek olanaksızdır.

12 Eylül temel olarak yürütme erkini güçlendirmeyi amaçlamıştır. 1982 Anayasası Cumhurbaşkanı ve Hükümeti olağanüstü yetkilerle donatırken, yargı erkinin bağımsız mahkemelerce yürütülmesini engelleyecek hükümleri de koymuştur. Bu anayasa; temel hak ve özgürlüklere getirdiği sınırlamalarla nasıl temel hak ve özgürlükleri kullanılamaz hale getirmişse hakimlere yeterli güvence veremeyerek mahkemelerin bağımsız çalışmalarını da engellemiştir. 1961 Anayasası ile yürürlüğe konan "yumuşak güçler ayrılığı" ilkesi 1982 Anayasasıyla yürütmenin üstünlüğü ilkesine dönmüştür denilebilir.

1982 Anayasasıyla hakimler ve savcılar yüksek kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun görevleri şunlar:

Adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlerini yapar. Adalet Bakanlığı'nın, bir mahkemenin veya bir hakimnin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi tekliflerini karara bağlar.

Bu kadar yüklü ve önemli görevlerle donatılmış bir kurul siyasi erkten bağımsız hareket edemiyorsa yargının bağımsızlığından söz edemeyiz. Yüksek hakimler ve savcılar kurulu yürütme tarafından belirlenmektedir. Şöyle ki:

Adalet Bakanı bu kurulun başkanıdır. Adalet Bakanı müsteşarı ise bu kurulun doğal üyesidir. Asıl ve yedek üyeleri ise yargıtay ve daniştay üyeleri arasından Cumhurbaşkanı dört yıl için seçmektedir. Üstelik bu kurul üyeleri yeniden seçilebilmektedir. Siyasi kişilerin yer aldığı, Cumhurbaşkanının seçtiği bu kurul tamamıyla siyasi erke bağlıdır.

Yargıçların yer değiştirmeleri, yükselmeleri, denetlenmeleri, görevden alınmaları yürütmenin etkisine bırakılmıştır. Böyle bir durumda bağımsız bir yargıdan söz etmek olanaksızdır. Bu koşullara rağmen hukuka uygun karar alabilen yargıçlar yoktur denilebilir mi? Elbette, sürülmeyi, yüklememeyi maddi kayıplara uğramayı göze alıp, hukukun gereklerini yerine getirecek yargıçlar olacaktır. Ama, adaleti sadece onurlu insanların kahramanlıklarına, fedakarlıklarına bırakmak kadar yanlış bir şey olamaz. Baskılar karşısında kalan yargıçların bazılarının kararları adaleti yansıtabileceği gibi, bazılarıda korkunç bir haksızlığı, insafsızlığı yansıtabilir.

1982 Anayasası yargıç güvencesini sağlamaktan uzak olduğu için bağımsız bir yargıdan söz etmemiz olanaksız. Özellikle siyasi davalara bakan yargıçların güvenceden yoksun oldukları bilinmektedir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerindeki işleyişin nasıl olduğunu az sonra örnekleriyle birlikte açıklayacağız.

Uzun ve yakın geçmişimiz siyasi davalarda ne kadar yanlış ve taraflı kararlar verildiğini gösteren örneklerle doludur. Dün doğru olduğu söylenen mahkeme kararının toplumda yeniden ele alındığı zaman bu kararların ne kadar yanlış olduğu anlaşılacaktır. Birinci Kanuni Esası'nın yaratıcısı Mithat Paşa'yı 2. Abdülhamit'in istediği gibi cezalandıran mahkeme heyeti başkanı Süruri Efendi o zamanki hizmetlerinden ötürü ödüllendirilmişti. Ama daha sonra bu karardan ötürü "Dünya Rezili Süruri Efendi" olarak anılmaktan kurtulamadı. İlgal İstanbul'unda o günkü siyasi koşullara göre yurtseverleri hapseden, idam ettiren Nemrut Mustafa Paşanın hala naletle anıldığı bilinmekte-

dir. 12 Eylül'de öyle bir yargı yaratılmıştır ki yıllarca adaletsizlik örneği olarak akıllardan çıkmayacaktır. 12 Eylül döneminde yargı alanında yapılan değişikliklerin hepsi üzerinde uzun uzun durmaksızın yargılanmakta olduğumuz sıkıyönetim askeri mahkemelerinin özelliklerini görelim.

SIKIYÖNETİM ASKERİ MAHKEMELERİ BAĞIMSIZ YARGI ORGANLARI DEĞİLDİR

12 Eylül sonrasında on binlerce insan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde yargılandı. Sıkıyönetim bütün ülke çapında kaldırılmasına rağmen bu mahkemelerde hala binlerce insan yargılanmaktadır. Bu mahkemelerin aldığı kararlarla onlarca insan idam edildi. Yüzlercesi ölüm cezası aldı. Müebbet ve onlarca yıl hapis cezası alanların sayısı ise on binleri buluyor. On binlerce insanı yargılayıp ceza veren askeri mahkemelerin nitelikleri bugüne kadar yeterince anlaşılmadı. Bir süreden beri bu mahkemelerde görev yapmış bazı savcı ve yargıçların açıklamaları basında yer almaya başladı. 12 Eylül Adaleti (!)'nin karar organı olan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin işleyişini örten kalın perde artık yavaş yavaş aralanıyor...

Sıkıyönetim askeri mahkemeleri sıkıyönetim komutanlığına bağlıdır. Sıkıyönetim Komutanları, Sıkıyönetim Savcılarının ve Yargıçlarının çalışmalarına, kararlarına doğrudan yada dolaylı olarak müdahale etmektedir. 12 Eylül uygulayıcılarının yargı organlarına müdahale ettiğini gösteren örnekler vermek istiyoruz. Ankara Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde Başkanlık yapan Pilot Alb. Niyazi Çağın mahkemede üç sanığın tahliyesini istemesi üzerine Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun tarafından çağrılıyor ve kendisine Recep Ergun tarafından şunlar söyleniyor:

" Nasıl olur? (üç kişinin tahliyesini istersiniz) biz sizleri, kıta subaylarını onlara bizim görüşlerimizi uyguluyasınız diye tayin ettiriyoruz. Kesinlikle tahliye olmamalıdır. (24 Ekim 1987/Cumhuriyet)"

12 Eylül uygulayıcısı Paşa kendilerinin oluşturdukları 1982 Anayasasının 138.maddesine aykırı hareket etmekte hiçbir sakınca görmüyor. Mahkeme başkanından anayasalara ve hukuka uygun hareket etmesini beklemiyor. İstedikleri gibi kendi görüşlerine uygun karar verilmesidir. Albay Niyazi Çağın'ın kendi görüşlerine uygun karar vermeyebileceğini hesap eden Recep Ergun bir süre sonra Niyazi Çağın'ı isteği dışında Diyarbakır'a tayin etmiştir. Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcısı Nurettin Soyev'in yaptığı açıklamalar 12 Eylül adaleti (!) uygulayıcısı mahkemelerin bağımlı niteliğini göstermekte. Askeri savcı ve yargıçlara yapılan baskıları gözler önüne sermektedir.

" Ben MHP soruşturmasına hız verdiğim zaman komutan ikide birde ' arkadaş sen sağcılarla ilgili işlede iş yaratıyorsun... Solcular bu ülkede fink atmaya başladılar' diyordu" 23 Eylül 1987/Cumhuriyet- Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılarında Nurattin Soyev'in açıklamaları.

Görüldüğü gibi MHP iddianamesini hazırlayan askeri savcı Hk. Alb. Nurettin Soyev'in MHP ile ilgili araştırmaları engellenmekte ve solcularla ilgili araştırmalara hız vermesi istenmektedir.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde siyasi davalara bakılmıştır ve hala bakılmaktadır. Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun'nun Nurettin Soyev'e müdahalesi 12 Eylül'ün anlayışını göstermesi bakımından ilginçtir. " Sağdakileri (faşist canileri) araştırmayı bırak, soldakileri araştır." mantığı 12 Eylül'le birlikte egemen hale getirilmiştir.

12 Eylül'le birlikte sadece " sosyalist düşünceleri" savunmaları değil, " sosyal demokrat" düşünceleri taşıyanlarda cezalandırılmışlardır. Cezaların arttırılması içinde mahkemelere çeşitli baskılar yapılmıştır. Zamanın CHP milletvekili Erturul Günay'ın tahliyesinin istenmesi üzerine sıkıyönetim komutanı Recep Ergun'nun yaptığı baskılar bilinmektedir. (30 Eylül 1987/Cumhuriyet)

Özellikle CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in tutuklanması için yapılan baskılar ilginçtir. Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun uydurma bir dosya ile savcı Nurettin Soyev'den Ecevit'in tutuklanmasını istiyor. Savcı delillerin yetersiz olduğunu öne sürünce devreye Genel Kurmay 2. Başkanı Orgeneral Necdet Öztoran girmiştir. Öztoran Ecevitin hukuki olarak tutuklanamayacağını öğrenince " siz gözetimi uzatın, mahkemeye çıkarmayın Ecevitin evrakını" (Cumhuriyet/30 Eylül 1987) diyerek savcıya baskı yapmıştır. Amaçları hukuka aykırı da olsa başbakanlık yapmış birini hapiste tutma ve güçlü bir siyaset adamını bile hapis ettiklerini topluma göstermek bu yolla toplumda korku yaratma ve kendilerine karşı gelinmeyeceğini ispatlamaktır. 12 Eylül Paşaları amaçlarını gerçekleştirmek için neler yaptığını Nurettin Soyev'in açıklamalarından öğrenmeye devam edelim. 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Ecevit hukuki olarak tahliye edince, Ecevit'i tahliye eden yargıç Gün Soysal, aldığı bu karar nedeniyle hiç zaman geçirilmeden aynı gün Kıbrıs'a tayin edilmiştir. (1 Ekim 1987/Cumhuriyet) Bu tayini Nurettin Soyev aynı tarihli gazetede açıklamasında şöyle yorumluyor:

" Baskı illede kafaya yumruk vurmakla yapılmaz bir hakime. Bir hakim verdiği karardan dolayı görevden alınabiliyorsa -lojmanda oturuyorsa, çocuğu varsa okulda- bu da baskıdır."

Nurettin Soyev'in yaptığı yoruma katılmamak elde değil. Bağımsız olduğu iddia edilen bir yargı organında görev yapan bir yargıç aldığı karardan ötürü hemen isteği dışında tayin ediliyorsa bu bir baskıdır. Ecevit'i tahliye eden Hakim Gün Soysal'ın aynı gün Kıbrıs'a sürülmesi bütün hakimlere gözdağı verilmesi anlamına gelmektedir. " sıkıyönetim komutanının emrine göre karar almazsanız sizleri süreriz." tehdidi diğer yargıçların başında Demokles'in kılıcı gibi asılı durmaktadır. Bu şartlarda yargıçların bağımsız çalışıp, vicdani karar vermeleri yüreklilik isteyen bir iş olmaktadır. Sürgüne, görevden alınma korkusuna, sicili bozulma korkusuna rağmen vicdani karar verecek yargıçlar çıkamaz mı? Elbette tüm baskılara boyun eğmeyecek karakterde yargıçlarda vardır. Ama baskılara boyun eğen vicdani karar vermeyen yargıçların sayısının tahminlerden de çok olduğu asla unutulmamalıdır. Bir ülkede yargıçların hukuka uygun " vicdani karar" alabilmesi cesaret işi olmuşsa o ülkede çağdaş hukukun geçerli olduğu söylenebilir. Yargıçların vicdana ve hukuka uygun karar alması kahramanlık olmuşsa o ülkede adil kararlar alınmıyor demektir.

Ecevit'in 2 Numaralı mahkemede tahliye olmasından sonraki gelişmelere dönelim: Ecevit tahliye olunca sıkıyönetim komutanı itiraz eder. Askeri Savcı dosyayı 3 Numaralı üst mahkemeye gönderir. Bu konuda askeri savcı Nurettin Soyev şu açıklamayı yapmaktadır:

" Ancak orada 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin kıdemli hakimi Ali Hüner'in o gün komutanın odasında kaldığını duyunca bunu hukuk adına bir şanssızlık kabul ettim.

Ve dosya gitti, yarım saat sonra dosya geldi. Ecevit tutuklanmıştı." (1. 10. 1987/Cumhuriyet.)

Nurettin Soyev'in " hukuk adına şanssızlık" saydığı durum 3 Numaralı Mahkemenin kıdemli üyesi Ali Hüner'in Recep Ergun'un baskılarına karşı çıkamayıp hukuka aykırı

olarak Ecevit'i tutuklamasıdır. Elbette her yargıcın Kıbrıs'a sürülmeyi, sicilinin bozulmasını göze alması beklene-
mez.

Görüldüğü gibi, Recep Ergun ve Öztoran'un baskıları hukuka galip gelmiştir. Bağımsız mahkemeler adına vicdani karar verdiğini iddia eden 3 Numaralı Askeri Mahkeme hukuku ayaklar altına almıştır. Sonuçta 12 Eylül Paşaları siyasi amaçlarına ulaşmışlar ve Ecevit tutuklanmıştır. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde alınan kararların hukuki değil, siyasi nitelikte olduğunu yukardaki örnek açıkça gösteriyor.

Sıkıyönetim Komutanlığının isteği dışında kararlar alındığı için görevlerinden alınıp sürülen hakimlerin sayısı pek çoktur. İstanbul Barosu Avukatlarından Turgut Kazan İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görevli Hk. Yüzbaşı Naci Gürkan ile Hk. Yüzbaşı Nuh Çetinkaya'nın görevlerinden alınmalarıyla ilgili şu bilgileri veriyor:

" Dikkat ediyoruz, atanan yargıçların ellerindeki davalar bitmiş değil. Yani atama işlemi bir gereksinimden doğmuyor. Ama onların işkencede adam öldürme suçundan

sanık üç polisi mahkum ettikleri biliniyor. Ve bu karar bazı eksiklikler nedeniyle (hem beraat eden hem mahkum olan sanıklar yönünden) askeri yargıtayca bozulup, yerel mahkemeye gönderildiği sırada, yargıçlar atanıyor. Böylece gayet kolay bir yöntemle dava Doğal Yargıçlarından alınmış oluyor. Kendileri bir çeşit cezalandırılırken tüm işkencecilere cesaret veriliyor ve başka yargıçlara korku salınıyor. Kim ne derse desin, durum açıktır..... Yargının bağımsız olmadığı anlaşılmalıdır." (28. 1. 1987Cumhuriyet)

Avukat Turgut Kazan'ın yazdıkları hiç bir yoruma yer bırakmıyacak kadar açık. Askeri yargıda yargıçların hiçbir güvencesi yoktur. Yargıç güvencesinin olmadığı adalet kurumlarının bağımsız yargı organları olduğu asla öne sürülemez. Askeri yargıtay tarafından bozulan davaya yeniden bakmaları gereken yargıçların apar-topar görevlerinden uzaklaştırılmaları, askeri yargı organlarında tayinleri gerçekleştirilenlerin işkencecileri korumakta kararlı olduklarını gösteriyor.

Ankara Sıkıyönetim Mahkemeleri ve İstanbul Sıkıyönetim Mahkemeleri üzerindeki baskıları ve alınan kararların nasıl etkilendiğini gösteren bazı örnekleri anlattık. Bunlar baskıların basına yansıyan kısmının bir bölümü sadece. Basına yansıyanlar buzdağının yüzeydeki kısmı gibi. Kamuoyunun bilgisi dışında kalan baskılar ise çok daha fazla.

Bizim yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası Heyeti üzerindeki baskılarda hiç az değildir. 20. 5. 1985 tarihli duruşmada Hk. Yüzbaşı Niyazi Yılmaz'ın açıklamaları davamıza bakan heyet üzerindeki baskıları açık bir biçimde gösteriyor:

" 14 Mayıs 1985 günü 3. Ordu Sıkıyönetim Askeri Savcısı Çetin Akkaya mahkemenin Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinin Amasya ilindeki çalışma odasına girerek hakimler ile bazı konuşmalar yapmışlar ve bu konuşmalar sırasında adı geçen Adli Müşavir ve Askeri Savcı mahkememize ETKİ EDİCİ ve hakimleri itham edici beyanlarda bulunmuşlardır. Şöyleki:

Mahkememizin gereksiz yere suç ihbarlarında bulunduğu, bu ihbarların davayı gereksiz yere uzattığı, bu davanın kararının 4/4'lük olmayacağı, fazla araştırmaya gerek olmadan mevcut delillerle karar verilmesi gerektiğini, kendilerinin de hakimlik yaptığını bu davalarda fazla incelemeye gerek olmadığını... söylemişlerdir.

Bu konuşmalarıyla mahkememizin bundan sonra vereceği ara kararlarında suç duyurusunda bulunulamamasını,

balistik inceleme yapılacak suç eşyalarının toplanılmasından vazgeçilmesini ve şahsın hakkında TEHDİTVARİ konuşarak mahkeme üyelerini ETKİLEMEYE çalışmışlardır.

... bugüne kadar yapılan suç ihbarlarının çoğunluğu olay yerlerinde bulunan boş kovan ve mermi çekirdeklerini kaybedenler hakkında yapılmıştır. Suç eşyalarının toplanması konusunda mahkememize yazılan çok sayıda müzekkerayı Sıkıyönetim Askeri Savcılığı iki ay gibi bir zaman geçtikten sonra işleme koyarak 1402 sayılı kanununun 18/6 C. M. U. K. (Ceza Mahkemeleri Usul Kanunu) ek 4. maddesine aykırı davranmış ve davamızın gereksiz yere uzamasına sebep olmuştur.

... benim hakim olmadığımı ve kıdemli hakim olsa beni ... gibi koşturacağını söyleyen Adli Müşavirin sözleri şahsımı baskı altına almya yöneliktir.

... bu davranışları ve sözleriyle adı geçen kişiler mahkememizi ETKİ altına alıcı ve KÜÇÜK DÜŞÜRÜCÜ beyanlarda bulunmuşlardır. Yetkileri olmadığı halde mahkememiz üzerinde TASARRUFTA bulunmaya kalkmışlardır. İlgililer hakkında suç duyurusunda bulunulmasını talep ediyorum." (Fatsa Devrimci Yol Dava Tutanakları: 14776-14777)

Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi üzerindeki baskılar burada doğrudan doğruya sıkıyönetim komutanı tarafından yapılmıyor. Baskılar, "sıkıyönetim komutanı adına hareket eden Adli Müşavir" ve askeri savcı tarafından yapılıyor. İstedikleri bizlerin 12 Eylül felsefesine uygun cezalandırılmamız. Mantıkları da şu: Bu dava solcuların yargılandığı bir davadır. Bunların cezalandırılmaları için mevcut deliller, yani işkence ile alınmış polis ifadeleri yeterlidir. Fazla incelemeyin hukuki deliller aramaya gerek yoktur. Solcuların yargılandığı sıkıyönetim mahkemelerinde kararın 4/4'lük olması da gerekmez. Yeterki sanıklar cezalandırılın ve dava biran önce bitirilsin. İşkenceciler ve delilleri kaybeden (!) görevliler hakkında suç duyurusunda bulunulması gereksizdir." Etikili ve yetkili (!) sıkıyönetim görevlilerinin mantıkları budur. Mantık bu olunca sıkıyönetim komutanlıklarına bağlı askeri mahkemelerden hukuka uygun kararlar çıkarılabilir mi? Bu baskılar altındaki mahkemelerin vicdani karar verecek bağımsız mahkemeler olduğu ileri sürülebilir mi?

Niyazi Yılmaz'ın açıklamaları, mahkeme heyetini YÖNLENDİRİCİ, ETKİ ALTINA ALICI, KÜÇÜK DÜŞÜRÜCÜ, BASKI VE TEHDİTLERİN yapıldığını hiç kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde gösteriyor. Bu koşullar altında çalışan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin bağımsız olduğu asla ileri sürülemez. Böyle çalışan mahkemelerden çıkacak kararlar 12 Eylül anlayışına uygun olur. Ama asla hukuka uygun olmaz.

Niyazi Yılmaz, yetkilerini 12 Eylül'ün meşru olmayan gücünden alan 12 Eylül adalet (!) temsilcileri ile ilgili açıklamalarının bir kısmında şunları söylüyor:

" ... savcı Hakim Binbaşı Çetin Akkaya, mahkememizin balistik incelemelerinden vazgeçmesini empoze etmeye çalışmış, Adli Müşavir Hk. Bnb. Yılmaz Hızlı, hiçbir yetkisi olmadığı halde, Hava Hk. Üsteğmen Engin Bozkır'a Fatsa Davasında duruşmalara çıkmasını söylemiş, sıkıyönetim sivil hakimi Tahir Ergün'e duruşma hakimliği önermiş, hakimlerin iade edilip edilmemeleri konusunu BASKI vasıtası olarak kullanmaya çalışmıştır." (Tutanak syf:14777)

Daha önce Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının istediği doğrultuda karar almayan bir kısım yargıçların başka yerlere tayin edildiğini belirtmiştik. Yukarıdaki açıklamaları yapan Hk. Yüzbaşı Niyazi Yılmaz'da bu açıklamaları yapmasından çok kısa bir süre sonra 3. Ordu'daki görevinden alınmıştır. Mahkeme heyeti üzerindeki baskıları bugüne kadar sadece bir tek yargıç tutanaklara geçirtmiştir. Ama, sıkıyönetim komutanlığının etkili fakat yetkisiz

temsilcilerinin baskılarının yukarıdaki açıklamalarla sınırlı kalmadığına hiç kuşku yoktur. Bugüne kadar Fatsa Devrimci Yol Davasında 32 yargıcın değişmesi yapılan baskıların yoğunluğunu göstermektedir. Sıkıyönetim Askeri Mahkeme başkanı Pilot Albay Niyazi Çağın'ın Hk.Bnb. Üstün Günsan'ın ve Askeri Savcı Nurettin Soyer'in açıklamalarından da anlaşıldığı gibi, sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları vermeyen yargıçların tayinleri çıkarılmaktadır. Zaman içinde yapılan bu atamalarla sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları almayan yargıçlar ayıklanmaktadır.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin, sıkıyönetim komutanlığı yönetiminden çıkamadığını gösteren olaylardan biri de Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde görülen KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) Davasında meydana gelmiştir. 24. 8. 1981 tarih ve 1981/729 esas sayılı KUK Davası İddianamesi sıkıyönetim komutanlığınca toplatılmıştır. Kürtlerin tarihi ile ilgili bilgiler olması iddianamenin toplatılma nedenidir. İddianameyi hazırlayan Hk. Bnb. Halit Karabulut iddianamenin toplatılmasına ilişkin hiçbir karar olmadığını kabul etmekte ve " Ben o zaman doğru bildiklerimi yazdım. Ve gerekli yerleri uyarmak istedim. Ama, komutanlık böyle uygun gördü." demektedir.(Yeni Gündem/sayı:56)

Görüldüğü gibi, sıkıyönetim komutanlığı hiçbir mahkeme kararı olmadığı halde açılmış bir davadaki iddianameyi bile toplatabilmektedir. Amaçları, Kürtlerin tarihleriyle ilgili bilgilerin iddianamelerde bile yer almamasıdır. Onun için hazırlanmış bir iddianameyi bile mahkemeye müdahale ederek toplatmışlardır. Mahkemelere böyle bir müdahale örneği dünyanın hiçbir yerinde görülmediği gibi, eksik iddianameyle mahkemenin sürdürülmesi örneği de görülmemiştir.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri üzerindeki baskılar sadece yukarıda saydıklarımızla sınırlanamaz. Bu baskılardan çok daha önemlisi sol siyasi tutukluların toplumda ve yargıçların kafasında önceden mahkum edilmiş olmasıdır. 12 Eylül'le birlikte devletin bütün örgüt ve yapı olanaklarıyla sol düşünce mahkum edilmeye çalışıldı. Daha yakalanmadan önce TRT'den " Vatan hainleri, satılmışlar" olarak nitelendik. Televizyon ve radyo her gün toplumu aleyhimize şartlandırmak için yayınlar yaptı. 12 Eylül

lül sansürüyle çıkan basın aleyhimizdeki sıkıyönetim bildirilerini, emniyet ve MIT açıklamalarını çarşaf çarşaf yayınladı. Bizler ise, düşüncelerimizi, yaptıklarımızı hiçbir araçla açıklamadık. Ülkeyi ABD emperyalizminin siyasi ekonomik ve askeri olarak tam uydusu haline getiren 12 Eylül'ün bütün propagandaları tek gerçek olarak gösterildi. İşkencenin, korkunun, dehşetin kol gezdirildiği bir dönemde açıklamaya çalıştığımız gerçekler mahkeme tutanaklarına bile tam geçirilemedi. Böyle bir ortamdan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görev yapan hukuka en bağlı yargıçların bile etkilenmediği söylenemez.

Mahkeme kararlarının etkilenmemesi için yasalar çıkarılmıştır, ama 12 Eylül kendi yasalarını icra ettiği sanıklar lehine var olan yasalar uygulanmamıştır.

Fatsa Devrimci Yol Davası sanıkları aleyhine televizyonun yaptığı propagandalar hala belleklerde. Bizlere yakalandıktan sonra sanık olma hakkı tanınmadı. Televizyon bizleri hemen kamuoyuna "suçlu, terörist, cani" olarak gösterdi. 12 Eylül yıl dönümlerinde yapılan programlar tekrar tekrar gösterildi. Mahkeme sonuçlanmadan mahkemede yargılanan sanıklar hakkında ve Fatsa ile ilgili Kenan Evren'in ettiği sözler mahkeme kararlarını aleyhimize etkiliyici nitelikteydi. 12 Eylül'ün sansürü ile çıkan basındaki yayınlara, gerekli yerlere dilekçeler vermemize rağmen a-

leyhimizde yapılan propagandalara "Dur" diyen olmadı. Başta Tercüman Gazetesi olmak üzere çıkan yazıların hepsi kamuoyunu ve mahkemeleri aleyhimize şartlandırıcı özellikteydi. Tercüman Gazetesi yazarları Ahmet Kabaklı'nın, Ergün Göze'nin, Kemal Önder'in Fatsa Davasıyla ilgili yazdıkları yazılar yasalara aykırıydı. Ama, bu yazılar, bizleri "vatan haini, caniler" olarak suçladıkları için 12 Eylül'ün yasalarına uygundular. Ankara Sıkıyönetim Mahkemelerinde görev yapmış Hk. Bnb. Üstün Günsan'ın belirttiği gibi: "12 Eylül'den sonra yapılan yargılamalar sanki düşmana karşı yapıldı." (Yeni Gündem, sayı: 26) Bizler Fatsa Davası sanıkları yargılama başlamadan çok önce zihinlerde mahkum edildik.

Bilindiği gibi, 1402 sayılı yasada, değişik 2301-19. 9. 1980 sayılı yasanın 4. fıkrası " Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerine yeteri kadar subay üye, Genel Kurmay Başkanının teklifi üzerine askeri hakim subayların tayini usulüne göre atanır" denilmektedir.

Hukuk askerilikten ayrı bir uzmanlık alanıdır. Özellikle sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görülen siyasi davalar da kararın hukuki olması için heyet üyelerinin hukukçu uzmanlardan olması gerektiği kanısındayız. Ülkemizdeki hukuk otoriteleri de bu görüştedirler. Genel Kurmay Başkanlığınca atanan hukuk uzmanı olmayan subay üyelerin mahkemelerin hukuka uygun yürütülmesine katkısı olabilir mi? Burada amaç, mahkemelerin hukuka uygun yürütülmesi değildir. Genel Kurmay Başkanınca atanan subay üyeler eliyle mahkeme heyetlerini etkilemektir. Bu sözleşimden her subay üyenin mutlaka emirlerle karar verdiğini söylediğimiz anlaşılmalıdır. Eleştirilerimiz genel olarak sıkıyönetim askeri mahkemelerinin oluşturulmasına ve işleyişine yöneliktir. Bu konuda tek tek insanların iyi niyetli ve hukuka saygılı olmaları fazla bir şey ifade etmez.

357 sayılı yasanın 1611 sayılı yasayla değişik 12. maddesine göre, askeri hakim subayların rütbe terfii, rütbe kıdemliliği ve kademe ilerlemesi, yalnızca " Mesleki sicil belgesi " ile değil, aynı zamanda bu belgeyle eş değerde tutulan " Subay sicil belgesi " ile olmakta ve subay sicil belgesi de askeri yargıçlara idari üstlerince verilmektedir.

Görüldüğü gibi, hukuk eğitiminden geçmiş hakim subay üyelerin terfi etmeleri, kıdem ve kademe ilerlemeleri sadece mesleki sicil belgesinin iyi olmasına bağlı değildir. Çok başarılı bir hukukçu, başarılı bir hakim " Subay sicil belgesi "iyi değilse mesleğinde yükselemeyecek, kıdem alamıyacaktır. Maddi olarak da parasal kayıplara uğrayacaktır. " Subay sicil belgesi" ise, idari üstlerince verilmektedir. Üstlerinin örneğin sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları vermeyen hakim subayların sicili bozulabilecektir. Böyle bir durum ister istemez hakim subayların bağımsız karar vermelerini gözelemektedir.

Bilindiği gibi 1402 sayılı yasanın ek 5. maddesi (2354 sayı ve 8. 12. 1980 tarihli) sıkıyönetimde görev yapan yargıçlarla ilgilidir. Bu yasa maddesi, sivil hakimlerin yükselmelerinde askeri yargıda çalışmış, kıdemli askeri yargıçları ve askeri yargıtayı söz sahibi yapmaktadır. Yani, sivil yargıçlarda sıkıyönetim askeri mahkemelerinde çalıştıkları süre içerisinde askeri yargıya bağımlı olmaktadır.

1282 Anayasasının 138. maddesi " Mahkemelerin bağımsız "olduğunu, aynı Anayasanın 145. maddesi ise, askeri yargının bağımsız olduğunu belirtmektedir. Anayasanın 138. maddesinin 2. fıkrası şöyledir: " Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz." 1961 Anayasasını kaldıran 12 Eylül darbesinin Ankara Sıkıyönetim Komutanı olan Recep Ergun'nun yargıçlar üzerindeki baskıları emir ve talimatları, tavsiye ve telkinleri basında da yer almıştır. Fatsa Devrimci Yol Davası yargıçlarından Niyazi Yılmaz'ın 20. 5. 1985 tarihli açıklamaları mahkeme heyetini etkileyici, yönlendirici, küçük düşürücü baskı ve tehdit örnekleriyle doludur. Sıkıyönetim Komutanı adına mahkeme heyetini tehdit eden, etkileyen Adli Müşavir Yılmaz Hızlı ve Askeri Savcı Çetin Akkaya'da Anayasanın 138. ve 145. maddelerine aykırı hareket etmişlerdir. Ne yazık ki baskılara, hakaretlere uğrayan mahkeme heyeti bunların yaptıkları karşısında "suç duyurusunda " bulunmamışlardır. Hakim Niyazi Yılmaz'ın "suç duyurusunda bulunulması " talebi de reddedilmiştir. Yine Hakim Niyazi Yılmaz'ın açıklamalarına yayın yasağı konmuştur.

ASKERİ YARGI TARAFSIZ DEĞİLDİR.

12 Eylül Adaleti (!)'nin en önemli özelliklerinden biri de sola ayrı, sağa ayrı ölçü uygulamasıdır. 1980 sonrası sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görülen davalarda solcu-

lar için devletin şahsiyetine karşı işlenen suç hükümlerine göre karar verilmektedir. MHP'li, ÜGD'li sağcılar için açılan davalarda ise genellikle adi suç hükümleri uygulanmaktadır. Bu da solcuların ağır cezalar alması, MHP'li sağcılarının daha hafif cezalarla kurtarılması anlamına gelmektedir.

Polis, Jandarma, MIT sorgulamaları yargının başladığı ilk adımdır. 12 Eylül sonrasında açılan davaların temelini polis ve MIT sorguları oluşturduğuna göre sorgulamaların başladığı bu anı, yargının başlangıcı kabul etmek doğru olacaktır. İşte bu aşamada solculara ayrı, sağcılara ayrı davranış başlamaktadır.

Bilindiği gibi, MHP'li yöneticilerin hiçbirisi polis, MIT sorgulamasından geçirilmemiştir.

Yine MHP'li, ÜGD'li faşist militanların büyük bir kısmının poliste alınmış ifadeleri yoktur. Poliste ifadesi alınmış faşist militanların gözetimde kaldıkları sürelerle, solcuların polis gözetiminde kaldıkları süreler kıyaslanamaz bile. Duvarlara yazı yazan, pankart asan solcular en az 1 ay gözetimde tutulurken, katliam düzenleyen faşistler hiç gözetimde tutulmamakta yada gözetim süreleri birkaç güne sınırlı kalmaktadır.

Burada bir açıklama yapmak gerekli. Bilindiği gibi, Türkiye'de gözetim demek, gözetimdekilere polisin, MIT'in işkence yapması demektir. Yukarıdaki karşılaştırmayı yaparken MHP'li, ÜGD'li faşistlere de işkence yapılsın demek istediğimiz anlaşılmalıdır. Bu en büyük insanlık suçu olan işkence solcuya da sağcıya da, bir başka insana da asla yapılmamalıdır.

Sorgu sırasında " intihar etti.", " ayağı kaydı", "Kalp yetersizliğinden öldü", "kaçarken vuruldu", "pencereden atladı" gibi, açıklamalarla emniyette öldüğü bildirilen devrimcilerin sayısı yüzlerle ifade ediliyor. İşkenceyle öldürülenler arasında hiçbir MHP'li, ÜGD'li faşistin olmaması bir tesadüf müdür? Hayır... 12 Eylül adaleti (!)'nin ilk aşaması solculara ağır işkence yapmak faşistlere ise dokunmamaktır.

Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcısının şu açıklamaları sorgulamalardaki çifte ölçü uygulamasına bir örnektir:

" Tarihini tam hatırlıyamıyorum. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Ankara'da Bahçelievler'de 7 kişiyi boğarak öldüren sanıklardan Haluk Kırcı'yı yakalamışlar. ...aranan kişiydi ve çetenin önemli adamlarından biriydi, neyse İstanbul Emniyet Müdürlüğü bu sanığı yakalamış Ankara Emniyet Müdürlüğüne teslim etmiş. Ankara Emniyet Müdürlüğü bu sanığın en az 28 gün gözaltında tutması gerekir ki, çete hakkında, cinayet hakkında bilgi toplanabilsin. İstanbul emniyetinden geldiği gün baktım, Haluk Kırcı polis nezaretinde benim kapımın önüne getirildi. 'Bu nedir böyle' dedim. 'Sorgusu var mı?' 'yok' dediler.

'Sorgusu yapılmadan nasıl getirildi buraya?' 'vallahi' dediler, 'birinci şubeden emir verildi biz getirdik.' (Cumhuriyet/23 Eylül 1987)

Görüldüğü gibi 7 TİP (Türkiye İşçi Partisi)'liyi katledenlerden biri ÜGD'li faşist hiç gözetimde tutulmadan savcılığa getiriliyor. Pankart asmış sol görüşlü bir bayanla ilgili şu açıklamalar çifte standart uygulanmasını daha iyi anlatıyor:

" Kızı 15 gün emniyette gözetimde tutmuşlar, sorgulanmış, öyle getirilmiş... ...savcı yardımcısı ' üç ay önce pankart astı diye 15 gün gözetimde tutmuşlar, bu ne biçim iş? ' diye sordu" (Cumhuriyet/23 Eylül 1987)

Yedi kişi öldürmüş ÜGD'li katil hiç gözetimde tutulmazken pankart asmış sol görüşlü kızın 15 gün tutuluyor olması bizler için şaşırtıcı değil. Aslında savcı yardımcısının " bu ne biçim iş? " diye sorması da anlamsız. Bu tam o nun görev yaptığı 12 Eylül Adaleti (!)'ne uygun bir iş. Esasında MHP'lilere ayrıcalıklı davranmanın temeli CIA, Kon-

trgerilla gibi' gizli karanlık örgütlenmelere kadar dayanmak tadır.Faşistlerin12 Mart öncesi dönemden bu yana işledikleri cinayetlerin büyük bir kısmının halen çözülmemiş olması devlet içinde olmuş gizli örgütlenmelerden kaynaklanmaktadır.

Faşistlerden yakalanan otomatik silahlarla işlenmiş cinayetlerin ortaya çıkarılmasını küçümseyen " Bırakın efendim onu... Kızılayda pankart asılmış onun haberi geldi. Siz... gidin onun failini yaklayın bana." diyen sıkıyönetim komutanlarının uygulamalarından ve onların denetiminde ki yargıdan MHP'lileri işledikleri cinayetleri aydınlatmaları beklenemezdi elbette. 12 Eylül sonrasında da faşistleri tabancaları ve silahlarıyla birlikte yakalayan polislerin cezalandırıldığı bilinmektedir. (24 Eylül 1987/Cumhuriyet) MHP ve MSP ile ilgili araştırmaların yapılması için yazılı emir vermeyen, solcularla ilgili araştırmalar için ise sık sık yazılı emirler veren Recep Ergun Paşa'nın tarafsız polisleri görevlerinden aldırması, sürdürmesi 12 Eylül'ün felsefesine uygundur. (Recep Ergun 1987 Genel Seçimlerinde ANAP'tan Kayseri Milletvekili olmuştur.)

12 Eylül sonrasında sola ayrı sağa ayrı davranma Fatsa'da çok daha üst boyutlarda olmuştur. Yakalanan devrimcilere karakollarda polis ve subaylarla birlikte haklarında gıyabi tutuklama kararı olan, maskeli muhbirlik yapmış faşistler de işkence yapmışlardır. Maskeli muhbirlik yapmış faşistler arasında Dursun Mehmet İnan, Fevzi Keskin, Musavvak Dervişoğlu, devrimcilere ve halka polis ve subaylarla birlikte işkence yapanlar arasındadır.

12 Eylül sonrası açılan davaların iddianameleri de tarafı hazırlanmıştır. Gerçi bazı savcılar hazırladıkları iddianamelerde MHP'li faşistler le ilgili olarak TCK'nın 146. maddesinin uygulanması istendiği görülüyor ama, bu tür iddianameler azınlıkta. Yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası iddianamesini, Askeri Savcı Hk. Bnb. Halit Cengiz hazırlamıştır. Halit Cengiz'in hazırladığı bir başka iddianame de Gököy Karadere'de katliam düzenleyen faşistlerle ilgilidir. (Evrak 1981/2455 esas:1981/2013 karar:1981/402) Fatsa Devrimci Yol iddianamesinin hazırlanmasında polis ifadeleri temel alınırken, aynı savcının faşistlerle ilgili hazırladığı Gököy Sağ Görüşlüler iddianamesinde ise " Soruşturma heyetince (Yani polisçe) alınan ifadelerin yeterli olmadığı kanısına." varılmıştır. Savcının anlayışına göre işkenceyle alınmış ifadeler solculara aitse geçerli ve temel delil; polis ifadeleri faşistlerden alınmışsa yeterli delil değildir. Ve bu ifadeler geçersizdir...

Burada, yedi yıldır yargılandığımız davanın iddianamesini hazırlayan Askeri Savcıyla ilgili bazı bilgiler vermenin yararlı olacağı kanısındayız. Askeri Savcı Hakim Bnb.Halit Cengiz 20 Temmuz 1984 tarihinde tutuklanmıştır. Halit Cengiz tutuklandığı döneme kadar Fatsa Devrimci Yol Davasında Savcılık görevi yapmıştır. Halit Cengiz 3. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesinin 12. 3. 1986 gerekçeli kararıyla" Cebri irtikap, (zorla el koymak) görevine girmeyen hususlarda çıkar sağlamak, memuriyet nüfuzunu kötüye kullanmak, üst'e hakaret " suçlarından 29 yıl hapis cezasına çaptırılmıştır. Halit Cengiz 3. Ordu Askeri Mahkemesinin 1986/22 Esas:1986/22 karar nolu gerekçeli kararında ve mahkeme dosyalarında yer alan ifadelerinde kendisinin " sağcı ve milliyetçi (!) olduğunu" söylemektedir. Gerçektende Halit Cengiz MHP'lilerle ÜGD'lilerle dava (!) ve çıkar birliği içinde olan bir faşisttir. Yukarıda sözü edilen gerekçeli kararın 11, 12, 18, 27'nci sayfalarındaki bilgiler Halit Cengiz'in Samsun Ülkü Ocakları Başkanı Sefik Yazgı'yla ortak çalıştıklarını açıkça gösteriyor. Yine aynı gerekçeli kararın 34, 35, 36'nci sayfalarında ki MıSK(Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) başkanı Mete Beşenle dava (!) ve çıkar ortaklığı yaptığı görülüyor. MHP Genel Yönetim Kurulu üyesi Yaşar Okuyan'la ticari iliş-

kiler içinde oldukları da aynı gerekçeli kararda yer almakta.

Faşist Halit Cengiz'in 3. Ordu Komutanlığına ve Cumhurbaşkanı Kenan Evrene yazdığı mektup ve dilekçelerde şu açıklamalar savcının anlayışını net olarak ortaya koymaktadır:

" Görevlerini yaparken işkence iddiasıyla hakkında soruşturma açılan tüm polis ve subayların dosyaları bana verildi. 300'ü aşkın görevli hakkında devlet adına hareket ettiklerine inanarak SORUŞTURMASIZ TAKİPSİZLİK KARARI VERDİM. Hatta Fatsa Çullu Tepesinde yaptırılan keşif sırasında militan Sadi Ekiz'i KURŞUNA DİZEN GÖREVLİLER HAKKINDA DA TAKİPSİZLİK KARARI VERDİM." (Gerekçeli karar sayfa 50)

Yukarıdaki tüyler ürpertici açıklamaları 12 Eylül döneminde adaleti sağlamakla görevlendirilmiş bir savcı yapıyor. En sessiz ve sakin bir insanı bile isyan ettirecek bu açıklamalar hakimlik yapmış bir binbaşıya aittir...

12 Eylül dönemindeki 300 işkenceci polis ve subay hakkında hiç soruşturma yapmadan takipsizlik kararı veren bir savcıyla karşı karşıyayız. Verdiği dilekçelerdeki bilgiler Türkiye'de işkencenin neden durmadığını, işkencecilerin nereden cesaret aldığını öğretici niteliktedir. Bu açıklamalar aynı zamanda işkencede öldürülenlerin failleri olan polis ve subayları neden bulunup cezalandırılmadığını da açıkça gösteriyor.

Az önce belirttiğimiz özellikleri taşıyan faşist Halit Cengiz nasıl oldu da Fatsa Devrimci Yol Davasının iddiatamesini hazırlamakla görevlendirildi? Tesadüfen mi oraya askeri savcı olarak atandı? Sıkıyönetim Askeri Savcı ve Yargıçlarından Nurettin Soyer'in, Niyazi Çağın'ın, Üstün Günsan'ın ve Niyazi Yılmaz'ın açıklamalarının da gösterdiği gibi yapılan tayinler 12 Eylül uygulayıcılarının denetiminde yapılmaktadır. Halit Cengiz'e Devrimci Yol Davasındaki görevi verilirken hiç kuşkusuz onun faşist görüşler taşıdığı biliniyordu. 3. Ordu Askeri Mahkemesinin 12. 3. 1986 tarihli kararı olduğu halde bizlerin Halit Cengiz'in hazırladığı iddianameyle yargılanıyor olmamız çağdaş hukuk kuralları ile açıklanabilir mi? Mütalaayı hazırlayan askeri savcının ortaya çıkan bütün bu gerçeklere rağmen mütalaanın girişinde Fatsa Devrimci Yol İddianamesinin giriş bölümüne katıldığını söylemesinin anlamı nedir? Bu konuya daha sonra döneceğimiz için şimdilik geçiyoruz.

SADECE MAHKEMELERDE DEĞİL ASKERİ YARGITAYDA DA ÇİFTE ÖLÇÜ UYGULANIYOR

12 Eylül sonrasında sol kesim için açılan davaların yanı sıra MHP ve ÜGD için açılan bazı davalarda da 146 ve 149 maddelerin uygulanması istenmiştir. Askeri yönetim "12 Eylül öncesindeki anarşi ve terörün sorumluları" olarak gösterdiği sağa ve sola karşı tarafsız davranacağını ilan etmişti. MHP'lilerin, Türkiye'nin 12 Eylül öncesindeki iç savaş ortamına girmesinden sorumlu olduğu bazı iddianamelerde yer almıştı. Bu iddianamelerde MHP'nin Türkiye'nin anayasal düzenini değiştirerek, yerine teokratik-faşist bir devlet kurmak için Çorum, Maraş olaylarındaki gibi katliamlar düzenlediği, sendikacıları, milletvekillerini, profesörleri,emniyet müdürlerini,savcıları öldürdükleri yer almıştır. 12 Eylül'den bir süre geçtikten sonra tarafsızlık görüntüsüne gerek kalmadığı düşüncesiyle askeri yargıtayın kimi dairelerce ve daireler kurulunda sola ait davalarda devletin şahsiyetine karşı işlenen suç hükümlülerinin 146 v.b MHP ve ÜGDile ilgili davalarda iseTCK'nın 313 ve diğer adi suç hükümlülerinin uygulanmasının gerektiği görüşü oluşturuldu.

Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 8. 7. 1980/1980-186-245 sayılı kararında bu tutumun gerekçesi şu şekilde açıklanıyor:

"...tebliğnamede denildiği gibi, bu tür ideolojik şiddet eylemlerini TCK(Türk Ceza Kanunu)'nın siyasi suçlar dışında kalan hükümlerinde yazılı adı şiddet eylemleriyle bir tutulmaması gerektiği gerekçedir. Hergün ülkede can ve mal güvenliğini sarsan bu nedenle alelade suçlardan ayrı olarak mütalaa edilmesi ve daha ağır cezalarla cezalandırılması gereken fakat devletin şahsiyeti aleyhine işlenen cürümleri düzenleyen kanun maddelerindeki suç unsurlarını taşımayan veya taşıdığı kanıtlanamayan yeni bir sosyal suç tipi bulunmaktadır. Bu da ideolojik amaçlı adam öldürme, gasp v.b eylemlerdir. Ne TCK'da nede başka bir konuda bu tür eylemleri düzenleyen özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu kanun boşluğu yasama organlarınca doldurulmadığı sürece mahkemelerin böyle bir boşluğu içtihat yoluyla doldurma yetkisi olmadığına göre eylemin amacına bakılmaksızın kanunda mevcut suç tipine uygun hükme göre uygulama yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Sanıkların gerçekleşen eylemleri TCK'nın 49. maddesinde yazılı suç unsurlarını oluşturmadığı, eylemlerin gerçekleşen biçim ve derecesine göre sanıkların hakkında TCK'nın 448 ve meakip maddelerinde düzenlenen hükümlerine göre uygulama yapılması gerekirken TCK'nın 149. maddesi uyarınca hükümlülük kararı verilmesi kanuna aykırı görülmüştür."

Bu kararda gözönünde tutulan ölçüler sağa ve sola eşit olarak uygulansaydı elbette çift ölçü uygulandığı söylenemezdi, ama, yukarıdaki ölçü sadece sağcılara uygulanmakta, solculara ise devlete karşı işlenen suç hükümlerine göre ceza verilmektedir.

Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 21. 10. 1982 tarihli, esas 207, karar 202 sayılı kararında ise:

" Gerçekte ÜGD silahlanmış ve yurt çapında bir çok kanlı eylemlere girişmiş olmakla beraber TCK'nın 168. maddesinde yazılı devletin şahsiyetine karşı suçları işlemek maksadıyla yapıldığı hususu şüpheli kalmakla..." denilerek ÜGD'lilere ayrı ölçü uygulandığı sergilenmektedir.

Bu uygulamanın sağ ve sol kesmin amaçlarının farklılığına dayandırılarak açıklanmak istendiği görülmektedir. Solun, anayasal düzeni yıkmayı amaçladığı sabit görülürken, MHP'li sağın, anayasal düzeni değiştirilmesi amacının şüpheli kaldığı kabul edilmektedir.

Eğer geneldeki siyasal düşünceler temel alınıyorsa MHP'li sağcıların da o günkü mevcut anayasal siyasi düzen yerine şeriatçı ırkçı faşist devlet yapısı kurmak istedikleri bütün kamuoyunca bilinmektedir. Yok eğer, genel siyasi düşünce ve inançlar değilse doğrudan doğruya suç sayılan filli ve örgütlenmelerin amacı esas alınıyorsa, o zaman da sol kesmin 12 Eylül öncesi koşullarda anayasal düzeni değiştirmek amacıyla değil, MHP ve ÜGD'li faşistlerle mücadele etmek amacıyla hareket ettiği herkesçe bilinmektedir.

Sol için " amacı" belirlemede geneldeki siyasi inanç ve düşünceler yeterli görülürken sağ kesim için doğrudan, hangi amaçla silahlanıp eyleme geçildiğine bakılması daha doğrusu bu konuda faşistlerin kendi beyanlarına "devlete karşı değil, solculara karşı mücadele ettikleri" şeklindeki beyanlarına itibar edilerek devletin şahsiyetine karşı cürümler yönünden amaç unsurunun gerçekleşmediği sonucuna varılması her iki taraf için farklı ölçü kullanılması anlamına gelmektedir.

Emniyette ve MİT'te yapılan sorgularda işkenceciler, solcuların ifadelerine, amaçlarının" TCK'nın 146. maddesini ihlal etmek olduğunu" ibarelerini yerleştirmektedir. Bunlara bakılarak amaç unsurunun varlığına hükmedilemez.

Konu amaç unsuru yönünden incelenirken, sanıkların genelde sahip oldukları düşünce ve siyasi fikirler esas alınmaz. Esas olan davaya konu olan fiillere yol açan, yani fiile nedensellik bağı olan " amaç" tır. Bu noktada ise askeri yargı tarafından ikili bir ölçü kullanılmamaktadır.

Sağ söz konusu olunca "evet, ideolojik maksatla adam öldürme v.b suçlar işlenmiş ama kanunda buna uygun suç maddesi yok denilerek, eylemlerin amacına bakılmaksızın adı suç hükümlerine göre ceza verilmesi yoluna gidilmekte; sol söz konusu olduğunda ise, eylemin amacına bakılmaksızın, genel siyasi fikir ve düşüncelerinden dolayı devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlere göre ceza verilmesi yoluna gidilmektedir."

1980 öncesinde Türkiye'de devrimciler ihtilal yapmak istemişlerde faşistler bunu önlemek istemişler, devlet güçlerine yardım etmişler gibi, bir mantık yürütülmektedir. Bu durum faşist propagandalardan kaynaklanmaktadır. Gerçeklere tamamen aykırıdır. Bu propagandalara göre karar verilmesi yani sağa adı suç hükümlerine göre ceza verilmesi sıkıyönetim askeri yargı organlarının objektifliğini ve tarafsızlığını ortadan kaldırmaktadır.

Sağa ayrı sola ayrı ölçü uygulayan anlayış değişmediği tarafsız ve objektif çağdaş hukuk ilkelerine uygun bir yargı oluşturulamayacağı herkesçe kabul görmesi gereken bir gerçektir.

Bilindiği gibi Prof. Sulhi Dönmezer'in başkanlığında oluşturulan bir heyet TCK'nın değiştirilmesi için bir taslak hazırlamıştı. Bu taslakta solcuların cezalandırıldığı hükümlerdeki cezalar arttırılırken, MHP'li sağcıların cezalandırıldığı TCK maddelerinde ise ceza inidirmi yapılmaktadır. Hatta MHP'lilerin cezalandırıldıkları TCK'nın 313. maddesi dağıtılıp adı suç hükümlerine çevrilmektedir. Böylece ilerde çıkarılacak bir genel af'tan 313. maddeden ceza alan faşistlerin de yararlandırılması hesaplanmaktadır. Oysa sol kesime verilen cezaların af kapsamına girmesi cezalandırıldıkları yasa maddeleri gereği anayasaca engellenmektedir. (1982 Anayasası devlete karşı işlenmiş suçlar için af çıkarılamaz hükmünü getirmiştir. D.İ'nin notu.)

DELİLLER(!)

YASALARA AYKIRI TOPLANMIŞTIR

İnsalık ilkel işkenceli sorgulama yönteminden, önce"yasal delil sistemi"ne son olarak da "vicdani delil sistemine" geçmiştir. Vicdani delil sistemini kabul eden ülkelerde davada toplanan tüm deliller yargıçlarca serbestçe değerlendirilir. Ondan sonra vicdani kanıt oluşur. Delil serbestliğinin kabul edilmesi delillerin değerlendirilmesinde hiçbir sınırlandırmanın olmadığı anlamına gelemez. Serbestçe delil değerlendirmesinin bir sınırı vardır. O da delilin yasaya, ahlaka, genel adaba uygun olmasıdır. Yargıçların yasalara, ahlaka ve genel adaba aykırı yöntemlerle elde edilen delilleri değerlendirmeye dayanak alması, yasaya ve ahlaka aykırı uygulamaların devamını teşvik anlamına gelecektir. Bu da hukukun asla kabul etmediği bir husustur.

Askeri Yargıtayın 26. 4. 1978 gün 1978/35-100 sayılı kararı şöyledir:

" Ceza usul hukukumuzda vicdani delil sistemi esası benimsenmiştir. Bu sistemde, Hukuk Usulu Mahkemeleri Kanununda olduğu gibi, deliller tek tek kanun koyucu tarafından sayılmamış, aksine hakim delillerin takdirinde serbest bırakılmıştır. Ancak kanuna, ahlaka ve genel adaba aykırı suretle toplanan delilleri hakim telakki etmekten kaçınmak zorundadır."

Askeri Yargıtayın bu kararı delillerin yasalara, ahlaka ve genel adaba olamayacağını açıkça göstermektedir. Ne yazık ki Askeri Yargıtayın birçok kararı yukarıdaki anlayışla

uygunluk göstermemektedir.

12 Eylül sonrasında açılan her davada olduğu gibi Fatsa Devrimci Yol Davasının açılmasında da polis ifadeleri temel alındığı ve davanın bu ifadeler temelinde yürütüldüğü bilinmektedir. Poliste ifadeler işkenceyle alınmaktadır. Artık devlet yetkililerinin bile yadsımadığı işkenceyle alınmış ifadeler sıkıyönetim askeri mahkemelerinde delil olarak kullanılmaktadır. İnsan haklarına ve yasalara aykırı olarak cebir ve zorla alınmış bu ifadelerin hukuki bir değeri olmaz. Polis ifadeleri olsa olsa işkencenin varlığını, polis ve MİT'in işkence yaptığını kanıtlayan belgeler olabilir. Zaten çağdaş hukuk ilkelerinin uygulandığı ülkelerde yasalara akırı olarak toplanan delillerin kullanılmadığı bilinmektedir.

Diyarbakır Askeri Mahkemesinin bir kararında :

" İkrar değerlendirilirken ikrarın yapıldığı yer ve şartlardan önce doğruyu yansıtıp yansıtmadığını tesbit gereklidir. İkrarda anlatılanların doğru olması halinde sırf yasal olmayan yollardan elde edilmiş ikrarlar olduğu gerekçeyle kabul edilmemesi mantık kuralına uygun değerlendirmedir."

3. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemelerinde alınan bir kararda da şu düşüncelere yer veriliyor :

" Türkiye genelinde sanki çok yaygın bir tarzda ve her yerde alenen yapıyormuş ve devlet yetkililerince tasvip ediliyormuşçasına işkence yaygaralarını tasvip ve kabul etmek da mümkün değildir. ...bunlar siyasi kökü dışarda Türk Devletini yıkmaya matuf yaygın davranışların devamı niteliğindeki iddialar olarak genelde mütalaa edilmelidir. Yurt dışında bir takım yıkıcı örgüt ve Türkiye'den kaçan vatan hainlerinin de aynı yaygarayı ... eğer her ne sebeple olursa olsun devleti ve rejimi koruma göreviyle hareket edip liuzumsuz yere suçlanırsa o zaman devleti kin nasıl koruyacaktır? Yahut devlet kiminle korunacaktır? ...bir an için ifadeler işkence altında alınmış olsa böyle olduğu subut bulunsa bile sadece bu husus, bu ifadelerle itibar edilmeyeceğini göstermez."

(Giresun Devrimci Yol Davası Gerekçeli Karar'ı)

Yukarıdaki anlayışın çağdaş hukukla hiçbir yakınlığı yoktur. Bu anlayış orta çağdaki engizisyon mahkemelerinin bugünkü devamıdır. Bütün dünyada lanetlenen insanlık suçu işkence bu yargı organlarının yukarıdaki kararları ile meşrulaştırılmaktadır. Bu anlayış işkenceyi ve işkencecileri teşvik eden iğrenç bir anlayıştır.

Orta çağlarda bile işkenceyle alınmış ifadeleri kabul etmemiş yargıçların olduğu bilinmektedir. Türk-Moğol imparatoru Cengiz Han'ı Büyük Yargıcı Şigi-Kutuku'nun kararları herkese bir model teşkil eder. Bu yargıç işkenceyle elde edilmiş ifadeleri geçersiz sayarak bozkır hukukunda bir devrim bile gerçekleştirir. (Türklerin Tarihi Cilt 2 Doğan Avcıoğlu) Bu bilgiler tarih kitaplarında kalmış... Bizim 12 Eylül Adaleti(!) uygulayıcılarının önemli bir bölümü engizisyonu kendisine örnek almış gözüküyor.

Askeri Yargıtayın içtihatlarında " Emniyet ifadelerinin tek başına delil alınmayacağı" hususu yer almaktadır. Bu içtihatlarda da işkenceyle alınmış, yasa dışı ifadelerin delil sayılmayacağı hususu belirtilmektedir. Bir kısım yan delillerle polis ifadelerinin esas alınması yargıtay kararlarında da görülmektedir. Bu uygulamalar kabul edilemez. Fatsa Devrimci Yol Davasında delil olarak kabul edilen emniyet ifadelerinin işkenceyle alındığı doktor raporlarıyla da kanıtlanmıştır.

Fatsa'da sadece sanıklar değil, tanıklar da işkence görmüştür. Bu davada yargılanan sanıklar aleyhine ifade almak isteyen polisler, subaylar, tanıklara da işkence yapmıştır. Bu tanıklardan bazıları aleyhimize tanıklık yapmaları için gördükleri baskıları mahkemeye de anlatmıştır. Tutanaklara da geçen ifadelerden bazı örnekler vermek

istiyoruz:

" Tanık Cemal Karaduman: 12 Eylül hareketinden sonra polis karakoluna götürüldüm. Bana yine aynı şeyleri söylediler ' gördün mü' diye. Ben dedim, 'görmedim' bana dediler ki, ' biz vuran adamı yakaladık. Sen de buradan bu adamı gördüm diyeceksin ve ancak böyle çıkabilirsin' dediler. Ben yine dedim ki, ' ben görmediğim şeyi daha önce ifademde belirttiğim gibi, görmedim' dedim. Bana o zaman dediler ki 'senin tek bacağını da biz kıracağız böyle ifade vereceksin ve çıkacaksın' dediler.

Efendim öyle olaylar olmuştur ki değil dükkkanı açmak selvat getirmek bile zordu. Güçtü yani. İnanın ağlayasım geliyor esnaf olarak. Kemal Şahin (emniyet amiri)denilen adam hakikatten böyle çok ne bileyim insanlık dışı insanlıkla alakası olmadan bir kişi o olayı hatırladıkça ağlayasım geliyor. 'Oruspu çocukları size söyleteceğim, ananıza avradınıza sinkaf edeceğim' diyordu." (Tutanak 7183 1 Kasım 1983)

Cemal Karaduman'a görmediği olayın görmüş gibi tanıklığını yapması için emniyet amiri Kemal Şahin tarafından yapılan baskılar hiç yoruma yer bırakmıyor. Cemal Karaduman'ın anlatımları sadece Fatsa Davası sanıkları ve yakınlarının değil Fatsa'daki her yurttaşın zulüm gördüğünü bir belgesi oluyor.

Tanık Yaşar Yadık'ta tanık Abdullah Yılgin'la birlikte ifadesinin alınması için polis karakolunda üç gün tutulduğunu anlatmakta. Duruşma yargıcının şu sorusu üzerine verdiği yanıt tanıklara nelerin yapıldığını gösteriyor:

" Duruşma Yargıcı:

- Peki bu üçgün içerisinde size herhangi bir baskı, işkence,şunu söyleyeceksiniz, bunu söyleyeceksiniz, vuran şuydu, buydu şeklinde bir baskı yapan oldu mu? Yemin ettin ona göre söyleyeceksiniz.

Tanık:

- Sopa yedik efendim." (Tutanak sayfa 7202)

7 Aralık 1983 tarihli duruşmada da tanık Remzi Duran, sanıklar aleyhinde verilen dilekçelerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

" Köyümüzün birlik komutanı bizi topladı, 'bir sen,dört azan bir de korucu altı kişi oluyorsunuz. Yakalananlar hakkında dilekçe vereceksiniz. ' dedi. 'Vermem'dedim. 'Mecbursun' dedi. Tek tek ifademiz alındı. Listeler zaten hazırlanmıştı. Biz sadece imzaladık. Bize okutmadılar. "

Fatsa'da yakalananlara ve yakınlarına işkence yapıldığı gibi, bir kısım tanıklara da baskı ve işkence yapıldığını gösteren örnekleri daha da arttırmak olanaklı ama, bunlar bu davada yargılanan sanıklar aleyhinde zorla ifadeler alındığını, jandarma ve polis hazırladığı sanıkları suçlayan dilekçelere korkuyla imza atıldığını göstermeye yeterli.

Bilindiği gibi, davalar açılana kadar hazırlık soruşturması gizlilik içinde yürütülür. Bu duruma Fatsa'da uyulmuştur. Sanıkları suçlayacak şikayetçi ve tanıklara dava açılmadan çok önceden polis ifadeleri okutulmuş ya da bilgi verilmiştir.

26 Ekim 1983 tarihli duruşmada dinlenen şikayetçi Yusuf Torluoğlu tutanaklarda da yer alan anlatımında " Perşembe ilçesine gittiğimde dosyaları okudular. Ben de ona göre ifadeleri verdim." demektedir. Perşembe Eğitim Enstitüsü 1980-1981 yılları arasında işkencehane olarak kullanılmıştır. Davanın açılmasından çok önce bu işkencehane kapatıldı. Yani Yusuf Torluoğlu dava açılmadan işkencehane kapatılmadan oraya gitmiş ve işkenceyle oluşturulmuş polis dosyalarını öğrenmiştir. Fatsa Davasında yargılanan sanıklar hakkında da oradan öğrendiklerine göre ifade vermiştir.

Necla Torluoğlu'da 27 Ekim 1983 tarihli mahkeme ifadesinde: " Yunus Ocak'la Mustafa Ocak'ın beyimi vurdu-

ğunu bilmem bu isimleri bana emniyet amiri Kemal Şahin verdi." demektedir. Tanık dava açılmadan çok önce gizli dosyaları Emniyet amiri Kemal Şahin'den öğrenmiştir. Suçlu yacağı kişileri öğrendikten sonra şikayet dilekçeleri yazmış ve ifadeler vermiştir.

Bu konuda örnekler çok fazla. Biz bir örnek daha vermekle yetineceğiz. 8 Kasım 1983 tarihli duruşma tutanaklarında Kadriye Yıldız, "Mustafa Tatlıelma'nın suçunu itiraf ettiğini polis söyledi. Ben de buna göre dilekçe verdim" demektedir. Verdiğimiz bu örnekler Fatsa'da hazırlık soruşturmasının gizliliğine uyulmadığını gösterir. Daha doğrusu hazırlık soruşturmaları biz sanıklara ve avukatlarımıza gizli, bizi suçlayan tanık ve şikayetçilere ise açıktır. Bizler ve avukatlarımız sadece savcı ifadelerini alabilirken, bizi suçlayanlar gizli hazırlık soruşturmalarını öğreniyorlar ve bizleri ona göre suçluyorlardı.

Fatsa Devrimci Yol Davasında toplanan delillerin bir kısmı emniyet görevlilerince kaybedilmiştir (!). Toplanan delillerin bir kısmı nasıl, neden, kimler tarafından yok edildiği hala anlaşılabilir değildir. Mahkeme heyeti suç delillerini kaybeden (!) görevliler hakkında "suç duyurusunda" bulunmuştu. Hakim Yüzbaşı Niyazi Yılmaz 20. 5. 85 tarihli duruşmada bu suç duyurularını yapılmaması için askeri savcı Çetin Akkaya ve Adli Müşavir Yılmaz Hızlı tarafından mahkeme heyetine baskı yapıldığını belirtmişti. (Tutanak Sayfa: 14776-14777)

Bizce bir kısım suç delillerinin yok edilmesi emniyetle MHP'li faşistlerin işbirliğini ortaya çıkarılması korkusudur. Davamız sanıklarından Atıf Özgel, 13 Ağustos 1980 tarihinde yakalanmıştı. Yakalandığı zaman P 18225 Z numaralı 9mm. çapında İtalyan yapısı Beretta marka tabancası da jandarmaca ele geçirilmiş ve bu tabanca emniyet güçlerince maskeli muhbirlik yapan faşistlere vermiştir. Faşistler bu tabancayı emniyet güçleriyle birlikte yaptıkları operasyonlarda halka karşı kullanmışlardır. 20 Ekim 1980 tarihinde öldürülen devrimci arkadaşımız Alaaddin Bölükbaş'ın öldürülmesi sırasında Atıf Özgel'e ait silah da olay yerinde kullanılmıştır. Bu silah emanet deposundan alınıp nasıl aranan maskeli muhbir faşistlere ulaştırıldığı ve bunu hangi muhbirin kullandığı hala anlaşılmamıştır. Buna benzer olayların üst makamlarda da bilindiği ve kapatılması için gayret sarfedildiği anlaşılmaktadır.

FATSA DEVİRİMCİ YOL DAVASI HEYETİNDE YAPILAN DEVAMLILIK DEĞİŞİKLİKLERİ

Fatsa Devrimci Yol Davasının ilk duruşması Ocak 1983'te yapılmıştı. O günden bu yana dava heyetinde 32 değişik yargıç görev yapmıştır. Bugüne kadar dava heyetinde görev alan yargıçlar şunlardır:

1- Alb. Yurdaçan Tunalı, 2- Hasan Karakılıç, 3- Şener Saruç, 4- Hk. Ön Yüzbaşı Abdülkadir Davarcıoğlu, 5- Hk. Kd. Yüzbaşı Caner Şeben, 6- Kadir Kuzucu, 7- Ö Yılmaz Çamlıbel, 8- Hk. Kd. Yzb. Vaha Tekbaş, 9- Yüksel Kartal, 10- Hk. Üst Tğ. Veysel Demirok, 11- Alb. Tacettin Taylan, 12- Kamil Yaman, 13- Osman Yaşan, 14- Rasim Gökçelik, 15- Niyazi Yılmaz, 16- Aydoğan Yahşeli, 17- E-yüp Yağcı, 18- Şahabettin Akbay, 19- Ömer Limandal, 20- Yrb. Turhan Kavaklıoğlu, 21- Alb. Mustafa Kemal Şerbetçioğlu, 22- Hv. Hk. Üst Teğ. Ergun Bozkır, 23- Kemal Öztürk, 24- Salih Keskin, 25- Erol Baltaoğlu, 26- Hk. Kd. Yzb. Osman Beykal, 27- Muammer Ünsoy, 28- Arif Engin Konuk, 29- Mevlüt Tan, 30- Yrb. Altay Deniz, 31- Hk. Yzb. Bahadır Acar, 32- Ahmet Karadayı. Fatsa Devrimci Yol Davasında neden bu kadar çok yargıç değişikliği yapılmıştır? Bize göre sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görev yapan yargıçlara sıkıyönetim komutanlık-

larınca yapılan baskılar bu değişikliklerin temel nedeni olmuştur. Bazı yargıçlar sıkıyönetim yetkililerinin istedikleri kararları vermeyince görevlerinden uzaklaştırılmışlar, bazıları da yapılan baskıları içlerine sindiremeyip, görevlerinden ayrılmışlardır.

Şimdiki (burada kastedilen zaman 1988 Nisanıdır.D.) Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinin oluşumu büyük ölçüde 1986 sonbaharında gerçekleşmiştir. Subay üyenin 1987 sonbaharında değişmesiyle birlikte heyet son şeklini almıştır. 811 sanığın yargılandığı, yüzlerce hakkındaki idam cezasının istendiği bu davada sık sık heyet değişikliği yapılması dava sanıkları aleyhine sonuçlar doğurmaktadır.

Ülkemiz Ceza Hukukunda "vicdani kanaat" sistemine göre hüküm verilmektedir. Mahkemece verilecek kararların "vicdani kanaat"a uygun olabilmesi için bir kısım koşulların mutlaka yerine getirilmesi gerekir. Objektif ve hukuk ilkelerine uygun kararların verilebilmesi için duruşmada, taraflar ve kararı verecek yargıçlar önünde tartışılmamış hiçbir delilin kalmaması gerekir. Yargıçlar ve taraflar önünde tartışılmamış hiçbir konu ve bu arada çok iyi bilgiler de yargıçın özel bilgisi hükme temel yapılamaz. Bütün deliller sözlülük ilkesi temelinde doğrudan doğruya tartışılmalıdır. İstinabe ve inabe ancak istisnai durumlar olarak ele alınabilir. Duruşmaya katılmayan yargıçların karar vermesi çağdaş hukuk ilkelerine aykırıdır. Bütün deliller kararı verecek hakimler ve taraflar önünde tartışılmadan verilecek her hüküm "vicdani kanaat"a uygun olmaz. Mahkemenin belli bir aşamasında, mahkeme heyetinin tamamı ya da bir üye değişmiş ise, deliller tekrardan doğrudanlık ve sözlülük ilkesine uygun olarak ele alınır. Tutanaklara dayanılarak vicdani kanaat oluşturulması çağdaş hukuka uygun olamaz. Hüküm bütün duruşmalara katılan doğrudanlık ve sözlülük ilkelerine uyan yargıçlar verecektir. Çok deneyimli yargıçlardan oluşmasına rağmen yargıtayın ilk mahkeme yerine geçerek hüküm vermemesinin nedeni sözünü ettiğimiz ilkelere orada uyulmamasındandır.

Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinde yapılan değişikliklerden sonra ilk duruşmada "Mahkemede tutanaklar okundu" diye bir yazdırılmaktadır. Oysa 15.000 sayfayı aşan tutanakların duruşmada okunmadığı hepimizce biliniyor. Kaldı ki tutanakların okunmasıyla da yetinilmesi düşünülemez. "vicdani kanaat"ın oluşturulabilmesi için bütün delillerin tekrardan ele alınması gerekir. Tanıkların, sanıkların, bilirkişilerin, şikayetçilerin tekrardan dinlenmesi, yargıçların, savunmanın, savcının tekrardan sorular sorması sağlanmalıdır. Diğer bütün yazılı deliller de yeniden yüksek ve anlaşılır bir sesle okunmalıdır. Mahkeme heyetince bunlar yapılmamışsa "vicdani kanaat"a uygun bir karar verdiği söylenemez. Çünkü, mahkeme heyeti vicdani kanaat'ın oluşması için gerekli koşulları yerine getirmemiştir.

Çağdaş hukuk kurallarının geçerli olduğu ülkelerde örneğin bugünkü Almanya'da mahkemelerde davaya bakan yargıç değişmişse, davayı alan yeni yargıç bütün delilleri yeniden incelemeye almakta, tutanakları okumakla yetinmemekte, doğrudanlık ve sözlülük ilkelerine uygun hareket etmektedir.

Fatsa Devrimci Yol Davasında yapılan değişikliklerden sonra vicdani kanaat'ın oluşması için gerekli koşullar yaratılmamıştır. Ne tutanaklar yeniden okunmuş, ne de diğer deliller sözünü ettiğimiz ilkeye uygun olarak ele alınmıştır.

**OLAĞAN KOŞULLARDA
OLAĞANÜSTÜ SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE
YARGILANMAMIZ
ANAYASAYA AYKIRIDIR**

Sıkıyönetim bütün ülkede kaldırılmıştır. 12 Eylül sonrasında 2. seçimlerinde yapıldığı günümüzde yönetimin tamamen sivil idareye devredildiği ve "demokrasiye geçildiği" iddia edilmektedir. Ama, buna rağmen olağanüstü koşulların olağanüstü mahkemeleri olan askeri mahkemeler sivilleri yargılamaya devam ediyor. Bu durum 12 Eylül yönetiminin çıkardığı 1982 Anayasasına bile aykırıdır.

Bilindiği gibi, 1982 Anayasasının 145/3 maddesi, askeri mahkemelerin "savaş veya sıkıyönetim hallerinde" görev yapabileceklerini hükme bağlamaktadır. Savaş halinin ve sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte sıkıyönetim askeri mahkemelerinin sivilleri yargılamıyacağı bu maddenin doğal sonucudur. Ülkede sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerinin son bulması gerekliydi. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin bugün hala göreve devam etmesini 1402 sayılı yasanın 23. maddesine dayandırmaktadırlar.

13 Mayıs 1971 tarihli sıkıyönetim kanununun 23. maddesi, "Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin görevlerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da devam edeceği" hükmünü getiriyordu. Anayasa Mahkemesi (Esas:1971/31, karar: 1972/5) kararında "Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin yetkilerinin sıkıyönetimin devam ettiği süreyle sınırlı olduğunu "belirtmiş ve bu 23. maddeyi iptal etmişti. 1973'de yapılan anayasa değişikliğiyle sıkıyönetimin kalkmasından sonra da sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerine devam edeceği hükme bağlanmıştı. 1982 Anayasasında sıkıyönetim askeri mahkemelerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da görevlerine devam edeceğine ilişkin bir madde yoktur. Yani anayasanın hiçbir yerinde sıkıyönetimin kalkmasından sonra askeri mahkemelerin sivilleri yargılaması hükmü yoktur. Anayasa Mahemesinin yukarıda sözünü ettiğimiz kararı hala geçerlidir.

1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasasının (değişik:2301/19. 9. 1980) 23. maddesi: " Sıkıyönetimin kaldırılması durumunda sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görülmekte bulunan davalar sonuçlandırılıncaya kadar bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin devam " edeceğini belirtmektedir. Bu yasadan sonra çıkartılan anayasa üst dereceli bir yasadır. Yani yasaların hepsi bu temele uygun olmak zorundadır. 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte 1402 sayılı yasanın 23. maddesi zımni olarak ilga edilmiştir. Üstün nitelikli ve sonraki tarihli anayasanın 145. maddesine rağmen 1402 sayılı yasanın 23. maddesinin yürürlükte kalması savunulamaz.

Bugün sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerine hala devam etmeleri anayasanın geçici 15. maddesine dayandırılmaktadır. Bu madde " T.B.M.M Başkanlık Divanı oluşturulana kadarki dönemde çıkarılacak yasaların anayasaya aykırılığının ileri sürülemeyeceğini" belirtmektedir. Geçici 15. maddenin kalıcı olamayacağı isminden de bellidir. Geçici 15. maddenin ne zaman yürürlükten kaldırılacağı yasa koyucu tarafından belli bir tarihle belirtilmemiştir. Ama, geçici maddenin ne zaman kaldırılacağı aynı anayasa içinde yer almaktadır. 1982 Anayasasının mimarı Orhan Aldıkaçtı'nın da belirttiği gibi, geçici 15. madde TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşmasıyla birlikte yani 6 Kasım 1983 seçimleri sonrasında oluşturulan Başkanlık Divanı'yla birlikte geçici madde yürürlükten kalkmıştır. Aksini öne sürmek geçici maddenin geçici olmadığını, sürekli olduğunu kabul etmek anlamına gelir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın sıkıyönetim kalktıktan sonra askeri mahkemelerin sivilleri yargılaması 1982 Anayasasına aykırıdır.

Erzincan'dan sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte 5. 3. 1986 tarihli duruşmada, ülke çapında sıkıyönetimin kalkmasından sonra 21. 10. 1987 tarihli duruşmada sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerinin son bulması gerektiğini, davanın yetkili sivil mahkemelere devredilmesini talep ettik. Her iki talebimiz de reddedildi.

SONUÇ

Yaptığımız açıklamalar ışığında, sıkıyönetim askeri mahkemeleri, askeri emir komuta zincirine ve sıkıyönetim konfutanlıklarına bağımlı, hukuki değil, siyasi karar veren, çağ dışı yargı organları olduğu için:

12 Eylül Adaleti (!)ni sağlıyan askeri yargı organları, objektiflikten uzak, taraflı, sola ağır, sağa hafif ceza kararları verdiği için;

Askeri Mahkemeleri " Yasalara, ahlak ve genel adaba aykırı" delilleri özellikle cebir ve zorla işkence altında alınmış ifadeleri delil olarak kabul ettiği ve bu nedenle işkenceleri teşvik ettiği, işkenceye davetiye çıkarttığı için;

Askeri Mahkeme heyetlerindeki kararları alacak yargıçların sık sık değiştirilmesi sonucunda doğrudanlık ve sözlülük ilkesine uyulmadığı ve bu nedenle " vicdani kanaat"- n oluşmasına izin verilmediği için,

Bütün ülkede sıkıyönetimin kaldırılmasına rağmen olağan dönemlerde, olağanüstü yargı organları olan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde sivillerin yargılanmasına devam edildiği için; **BU MAHKEMELERE GÜVENMİYORUZ.**

Ülkemiz insanlarını çağ dışı işleyen bu yargı organlarına layık bulmadığımız için bu mahkemeleri reddediyoruz.

Sedat Göçmen